

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet islamskih nauka
Ćemerlina, 54
Sarajevo, 71000

ELABORAT ZA POKRETANJE DOKTORSKOG STUDIJA
IZ ISLAMSKIH NAUKA S NASTAVNIM PLANOM I PROGRAMOM

Sarajevo, 10. 12. 2015. godine

NASTAVNI PLAN I PROGRAM

Doktorski studij iz islamskih nauka

Fakultet islamskih nauka u Sarajevu

Ćemerlina, 54, Sarajevo 71000

Telefon: + 387 33 232 982

Sadržaj

1. UVOD

- 1.1. RAZLOZI ZA POKRETANJE REDOVNIH DOKTORSKIH STUDIJA

2. OPĆI DIO

- 2.1. NAZIV STUDIJA
- 2.2. NOSITELJ I IZVOĐAČ STUDIJA
- 2.3. PRAVCI RAZVOJA DOKTORSKOG STUDIJA
- 2.4. INOVATIVNOST DOKTORSKOG PROGRAMA
- 2.5. UVJETI UPISA NA STUDIJ
- 2.6. KRITERIJI I POSTUPCI ODABIRA KANDIDATA
- 2.7. KOMPETENCIJE KOJE STUDENTI STJEČU ZAVRŠETKOM STUDIJA

3. OPIS NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA

- 3.1. STRUKTURA I ORGANIZACIJA DOKTORSKOG PROGRAMA
- 3.2. POPIS OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA S IMENIMA NASTAVNIKA
- 3.3. OPIS PREDMETA IZ TEMELJNIH ZNANSTVENIH OBLASTI
- 3.4. OPIS IZBORNIH PREDMETA
- 3.5. UVJETI I NAČIN STUDIRANJA
- 3.6. NAČIN ZAVRŠETKA STUDIJA I UVJETI PRIJAVE TEME DOKTORSKOG RADA. UVJETI I NAČIN ODBRANE DOKTORSKOG RADA
- 3.7. DUŽINA TRAJANJA STUDIRANJA

4. UVJETI IZVOĐENJA STUDIJA

- 4.1. MJESTO IZVOĐENJA NASTAVE
- 4.2. RUKOVOĐENJE DOKTORSKIM PROGRAMOM
- 4.3. UGOVORNI ODNOS IZMEĐU STUDENATA I NOSITELJA DOKTORSKOG STUDIJA
- 4.4. NASTAVNICI I SARADNICI KOJI ĆE SUDJELOVATI U IZVOĐENJU NASTAVE
- 4.5. BROJ STUDENATA KOJI SE MOGU UPISATI NA DOKTORSKI STUDIJ
- 4.6. PROCJENA TROŠKOVA STUDIJA PO STUDENTU
- 4.7. FINANSIRANJE DOKTORSKOG STUDIJA
- 4.8. KVALITET DOKTORSKOG STUDIJA

5. NAPOMENA

UVOD

1.1. Razlozi za pokretanje redovnih doktorskih studija

Fakultet islamskih nauka (FIN) Univerziteta u Sarajevu, prelaskom na bolonjski sistem studiranja, od početka akademske 2014./2015. godine organizira i izvodi redovni dodiplomski (bakalaureat) i magistarski studij (master) sa dva studijska programa: a) teološki i b) islamska vjeronauka i religijski odgoj, a od ove akademske godine i s programom za imame, hatibe i muallime samo na prvom ciklusu studija. Da bi zaokružio cjelokupni odgojno-obrazovni i naučno-istraživački proces, a što je u skladu s načelima Bolonjske deklaracije odnosno Zakonom o visokom obrazovanju KS te Pravilima studiranja III ciklusa Univerziteta u Sarajevu, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, konsekventno tome, u akademskoj 2015./2016. godini otvara i redovni jedinstveni doktorski studij.

Pored formalno-pravnih i proceduralnih postoje i suštinski razlozi pokretanja redovnog dokorskog studijskog programa iz islamskih nauka. Temeljni razlog sastoji se u tome što ovaj program potencijalnim kandidatima (studentima), pored elementarnog pojmovlja i univerzalnih vjerskih i teoloških problema koji su u prethodna dva ciklusa studiranja tretirani skolastički odnosno školski, nudi mogućnost stjecanja širega uvida i analitičko-sintetičkog i sistematičnoga istraživanja najvažnijih teorija u islamskim naukama koje su razvijane u epohi kasne ili visoke moderne i postmoderne kulture, a koje su nastojale tematizirati ono najvažnije u suvremenom svijetu i dati globalnu interpretaciju smisla, što i jeste zapravo zadaća svake odgovorne, ozbiljne i efikasne teologije odnosno religijske nauke.

Ovako koncipiran doktorski studijski program omogućava studentima da u svim odvojenim i samostalnim znanstvenim granama, za koje je Fakultet matičan, pronađu ono za šta imaju najviše afiniteta, da prodube znanja iz pojedinačnih islamskih nauka, da se sveobuhvatnije i dublje upoznaju s najnovijim teorijskim saznanjima o aktuelnim i specijalnim teološkim temama i problemima na način kako se to radi unutar globalne akademske teološke zajednice, te da se u dijalogu s više nastavnika i suradnika, posebno onih gostujućih iz naše zemlje i inozemstva, upoznaju s raznolikim metodičkim pristupima i pravcima u interpretaciji određenog teološkog pitanja i predmeta.

Kao nastavak master akademskih studija teologije, doktorski program iz temeljnih islamskih nauka za koje je Fakultet matičan, pruža studentima produbljeno, sintetičko i

specijalizirano obrazovanje iz pojedinih islamskih oblasti, koje svršenike odnosno doktore islamskih nauka osposobljava za samostalno i kritičko promišljanje relevantnih teoloških specijalističkih tema, kao i primjenu najvažnijih i najinteresantnijih postignuća u islamskim naukama (religijski postulati kao kultura i jezik konkretne društvene grupe ili zajednice) i komplementarnim disciplinama na našu društvenu odnosno vjersku praksu.

Ovaj doktorski studijski program zamišljen je kao dio jednog kontinuiranog i složenog procesa neprekinutog znanstvenog i stručnog usavršavanja, jer od znanstveno-stručne kompetentnosti odnosno didaktičke sposobnosti tumačenja sadržaja ili „jezika vjere“ koji prirodno podrazumijevaju neumitne promjene, zavisit će kvalitet obrazovanja u islamskim naukama i institucijama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na svim nivoima, kao i kvalitet njihove društvene percepcije u okviru akademske i kulturne zajednice u našoj državi.

2. OPĆI DIO

2.1. Naziv studija:

Doktorski studij iz islamskih nauka

- *znanstveno područje:* **humanističko**

- *znanstveno polje:* **islamske nauke**

2.2. Predlagač i izvođač studija:

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, Čemerlina, 54, 71000 Sarajevo, BiH

2.3. Pravci razvoja doktorskih studija

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu predloženi program će u metodološkom, sadržajnom i organizacijsko-tehničkom smislu dalje razvijati i obogaćivati u suradnji sa sličnim fakultetima u Bosni i Hercegovini i inozemstvu, prije svega kroz razmjenu profesora i

studenta ali i zajedničke interdisciplinarne i interuniverzitetske studijske programe. Tu naravno mislimo, pored islamskih fakulteta u BiH i inozemstvu, prije svih na kršćanske bogoslovije ili teologije čija suradnja bi više nego dobro došla u kreiranju dijaloških struktura u današnjem ideološki podijeljenome svijetu za koga smo svi podjednako odgovorni, kao i na fakultete humanističkog i društvenog usmjerenja koji imaju ogromnu važnost u vremenu globalizacije i specijalizacije znanja i vještina, a koji bi kao takvi zacijelo unaprijedili spoznavanje temeljnih sadržaja islama kao samosvojne religije odnosno raznolikih oblika njihova društvenog, humanističkog i kulturnoga iskazivanja u suvremenosti.

2.4. Inovativnost doktorskog programa

Predloženi studijski doktorski program inovativan je u odnosu na dosadašnje nereformirane predbolonjske programe našega Fakulteta. Tu prije svega mislimo na to da studenti preko odabranih znanstvenih grana ili specijalizacija, izbornih predmeta, seminara, vježbi, pisanih radova i teme doktorskoga rada, sami kreiraju najveći dio svojega znanstveno-stručnoga usavršavanja (individualni rad studenta). Rezultati takvoga pristupa u procesu studiranja u dobroj mjeri zavise i od kompetentnosti mentora da svoje znanstveno-stručne spoznaje i stručne uvide adekvatno prenese na studenta koji mu je povjeren (mentorski rad). U budućnosti, kada se za to steknu svi neophodni uvjeti, program podrazumijeva i to da student može dio svojega doktorskog studija realizirati i izvan matičnoga fakulteta, što i jeste zapravo put koji nas polahko vodi prema zajedničkom evropskom visokoobrazovnom prostoru.

2.5. Uvjeti upisa na doktorski studij

Na doktorski studij mogu se upisati kandidati koji imaju:

- završen magistarski studij teologije ili islamskih nauka;
- završen magistarski studij islamske vjeronauke i religijskoga odgoja uz uvjet polaganja razlike ispita iz drugog ciklusa studija teologije (master);
- završen magistarski studij iz humanističkih nauka uz uvjet polaganja strogog diferencijalnoga ispita iz teološkog studijskoga programa;

- poznavanje najmanje dva strana jezika (pored arapskog studenti trebaju poznavati još jedan svjetski jezik);
- prosjek ocjena iz dodiplomskog studija 8 i iz magistarskih studija 8.

Kandidatima koji su magistrirali po starome predbolonjskome konceptu (mr.) priznaje se jedna godina studija (60 ECTS), a njihov status, odnosno prava i obaveze u nastavku studija utvrđuje Vijeće Fakulteta posebnim aktom. Preostalih 120 ECTS bodova, da bi u formalnom smislu završili doktorske studije, studenti trebaju prikupiti u skladu s pravilima studiranja za treći ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu.

2.6. Kriteriji i postupci odabira polaznika

Na doktorski studij mogu se upisati kandidati koji su završili magistarski studij teologije ili islamskih nauka, islamske vjeronauke i religijskoga odgoja kao i drugih srodnih znanstvenih polja iz humanističkog područja, uz prethodno naznačene uvjete. Prednost upisa na doktorski studij islamskih nauka imaju oni kandidati koji su prethodno završili dodiplomski i magistarski studij na jednom ili drugom studijskom smjeru Fakulteta islamskih nauka. Vijeće dokorskog studija procjenjivat će svakog kandidata pojedinačno, uzimajući pri tome u obzir njegove pisane radove (osobito magistarski rad), poznavanje stranih jezika, eventualne specijalizacije u inozemstvu, radno iskustvo i druge činjenice koje preporučuju kandidata za upis. Konačnu odluku o upisu svakog kandidata pojedinačno donosi Vijeće Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu u skladu sa članovima 26. do 30. Pravila studiranja za treći ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu.

2.7. Kompetencije koje student stječe završetkom studija

Sa završetkom dokorskog studija i stjecanjem doktorata islamskih nauka student stječe znanja i vještine za samostalni naučni rad u znanstvenom polju islamskih znanosti, naročito u odabranoj znanstvenoj grani unutar koje je vršio znanstvena istraživanja i napisao doktorsku disertaciju.

Nakon završetka doktorskog studija na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu postoji realna mogućnost da doktorandi nastave svoj znanstveni i istraživački rad i usavršavanje na stranim univerzitetima odnosno fakultetima čiji su programi kompatibilni s programom FIN-a i s kojima Fakultet već ima ili će u skorije vrijeme potpisati protokol o međusobnoj suradnji.

Stjecanjem doktorata iz islamskih nauka (uže znanstvene oblasti), svršenicima se mogu zaposliti:

- u znanstveno-istraživačkim i odgojno-obrazovnim ustanovama Islamske zajednice u BiH;
- u ustanovama kulture;
- u državnim znanstveno-istraživačkim, odgojno-obrazovnim i kulturnim ustanovama;
- u izdavačkoj djelatnosti;
- u civilnim udruženjima koja se posebno bave fenomenom interreligijskoga i interkulturalnoga dijaloga i koja razvijaju socijalne i humanitarne programe u našem društvu.

3. OPIS PLANA I PROGRAMA

3.1. Struktura i organizacija doktorskog programa

Doktorski studij iz islamskih nauka traje tri godine ili 6 semestara, a izvode ga nastavnici matičnoga fakulteta, te gosti i predavači s domaćih i stranih fakulteta i univerziteta. Svaki kandidat početkom druge studijske godine (trinaestoga semestra) dobija mentora, a Vijeće fakulteta za svaku godinu (posebno specijalističku) i pojedinog kandidata, na prijedlog Vijeća doktorskog studija i u dogovoru s mentorom, određuje nastavni plan i nastavnike koji izvode nastavu.

Studij je organiziran u polju islamskih znanosti, a traje tri godine uz opterećenje 60 ECTS bodova, ukupno 180 ECTS bodova. U prve dvije godine polaznici studija pohađaju nastavu (predavanja, vježbe i seminare), pišu radove, polažu ispite. U svakoj godini moraju sakupiti po 60 ECTS bodova. U trećoj godini kandidati se bave samostalnim istraživačkim

radom i to iz znanstvene oblasti u kojoj će vršiti istraživanja i pisati doktorsku disertaciju, uz neprekinutu konsultaciju s mentorom. Istraživački rad, konsultacije, pisanje i odbrana doktorske disertacije donosi 60 ECTS bodova.

Doktorski program iz znanstvenog polja islamskih nauka uključuje znanstvene grane ili uže znanstvene oblasti (u daljnjem tekstu koristit ćemo potonji naziv) za koje je Fakultet matičan. U svakoj specijalnoj tematskoj cjelini, u izvođenju nastave iz obaveznog predmeta, može sudjelovati više nastavnika, od kojih će svaki odabrati pitanja koja će obrađivati iz pojedinih znanstvenih oblasti kroz predavanja, vježbe i seminare, tako da broj kontakt sati sedmično minimalno bude 12. Profesor definira, a Vijeće fakulteta prihvaća specijalnu temu, bibliografiju i ECTS bodove. Izborne predmete bira student u dogovoru s mentorom iz liste izbornih predmeta koji pripadaju pojedinim znanstvenim oblastima. Zbog komplementarnosti islamskih znanosti, gledom na klasične, ali i suvremene teorije, u prvoj godini (dva semestra) svi kandidati pohađaju predavanja, vježbe, obavljaju konsultacije i polažu ispite iz pet temeljnih znanstvenih oblasti (Tefsir – tumačenje Kur'ana, Hadis – poslanička tradicija, Akaid – islamska dogmatika i uporedne religije, Fikh – islamsko pravo, Islamska kultura i civilizacija) iz kojih moraju sakupiti ukupno 60 ECTS bodova. U drugoj godini, početkom trinaestog semestra, kandidati biraju znanstvenu oblast za koju je Fakultet matičan, iz koje pohađaju nastavu, pišu radove. U trećoj godini kandidati, uz konsultacije s mentorom, pišu doktorsku disertaciju i pripremaju njenu odbranu. Temu doktorske disertacije odobrava Vijeće fakulteta, na zahtjev kandidata, preporuku mentora i prijedlog Vijeća doktorskog studija. Odbrani doktorske disertacije može se pristupiti tek nakon ispunjavanja svih uvjeta odnosno studijskih obaveza, najkasnije pet godina od upisa na doktorske studije. Opseg disertacije treba da bude između 150 i 250 kartica teksta, uključujući i bibliografiju.

Kandidati doktorski studijski program završavaju ispunjavanjem svih predviđenih uvjeta (položeni ispiti, napisani radovi, izrada i odbrana doktorske disertacije – prikupljenih 180 ECTS bodova), stječući naziv doktora islamskih nauka s naznakom uže znanstvene oblasti u kojoj je napisana i odbranjena doktorska disertacija (Naprimjer, doktor islamskih nauka – znanstvena oblast: *Tefsir, Islamska filozofija*, itd.).

Prva godina studija (dva smestra – 60 ECTS bodova) obuhvaća, kao što je već istaknuto, pet temeljnih znanstvenih oblasti: Tefsir, Hadis, Akaid (islamska dogmatika) i

uporedne religije, Fikh i Islamska civilizacija, iz kojih studenti trebaju sakupiti 60 ECTS bodova. Minimalne sedmične obaveze studenta u nastavi na prvoj godini su 12 sati. Na kraju prve godine studija studenti se trebaju odlučiti iz koje će znanstvene oblasti pisati svoju doktorsku disertaciju.

PRVA GODINA (11. i 12. SEMESTAR)

ZIMSKI SEMESTAR			
ZNANSTVENA OBLAST	VRSTA PREDMETA	SATI SEDMIČNO	ECTS BODOVI
TEFSIR (tumačenje Kur'ana)	OBAVEZNI	2+1+1	10
TEFSIR (tumačenje Kur'ana)	OBAVEZNI	2+1+1	10
HADIS (poslanička tradicija)	OBAVEZNI	2+1+1	10
Ukupno		12 sati nastave	30
LJETNI SEMESTAR			
ZNANSTVENA OBLAST	VRSTA PREDMETA	SATI SEDMIČNO	ECTS BODOVI
AKAID (islamska dogmatika) I UPOREDNE RELIGIJE	OBAVEZNI	2+1+1	10
FIKH (šerijatsko pravo)	OBAVEZNI	2+1+1	10
ISLAMSKA KULTURA I CIVILIZACIJA	OBAVEZNI	2+1+1	10
Ukupno		12 sati nastave	30

Druga godina studija

U drugoj godini doktorskoga studija (dva semestra – 60 ECTS bodova) studenti u dogovoru s mentorom kreiraju i predlažu godišnji plan studija (izborni predmeti, pisani radovi) koji

odobrava Vijeće doktorskog studija. Studenti iz izabrane znanstvene oblasti u 13. i 14. semestru biraju dva odnosno jedan izborni predmet koji su sadržani na listi izbornih predmeta. Međutim, mentor i njegov kandidat mogu na kraju 12. semestra predložiti i predmete iz drugih znanstvenih oblasti ukoliko se radi o komparativnoj odnosno multidisciplinarnoj temi, koje odobrava Vijeće studija odnosno Vijeće Fakulteta. U svakom semestru moraju sakupiti 30 ECTS bodova iz izbornih predmeta i pisanih radova.

DRUGA GODINA (13. i 14. SEMESTAR)

ZIMSKI SEMESTAR			
ZNANSTVENA OBLAST	VRSTA PREDMETA	SATI SEDMIČNO	ECTS
IZABRANA ZNANSTVENA OBLAST	IZBORNI	2+1+1	10
	IZBORNI	2+1+1	10
	PISANI RADOVI I MEĐUNARODNE KONFERENCIJE	2 pisana rada ili 1 pisani rad + 1 učešće sa izlaganjem na međunarodnoj konferenciji	10
	Ukupno	8 sati nastave	30
LJETNJI SEMESTAR			
ZNANSTVENA OBLAST	VRSTA PREDMETA	SATI SEDMIČNO	ECTS
IZABRANA ZNANSTVENA OBLAST	IZBORNI	2+1+1	10
	PISANI RADOVI I MEĐUNARODNE KONFERENCIJE	2 pisana rada ili 1 pisani rad + jedno učešće sa izlaganjem na međunarodnoj konferenciji	10
	IZRADA I ODBRANA SINOPSISIA		10
	Ukupno	4 sata nastave	30

Treća godina studija

U trećoj godini studija, nakon što je Vijeće fakulteta odobrilo temu i mentora, student uz konsultacije s mentorom radi na izradi doktorske disertacije i priprema odbranu. Izrada disertacije, konsultacije i odbrana donose 60 ECTS bodova.

TREĆA GODINA (15. I 16. SEMESTAR)

ZIMSKI I LJETNI SEMESTAR	ECTS
IZRADA, KONSULTACIJE I ODBRANA DOKTORSKE DISERTACIJE	60

3.2. Popis obaveznih i izbornih predmeta s imenima nositelja predmeta

Obavezni predmeti

PREDMET	NOSILAC PREDMETA
TUMAČENJE KUR'ANA U EPOHI MUSLIMANSKOG PREPORODA	Prof. dr. Enes Karić
ARAPSKA FILOLOGIJA	Prof. dr. Mehmed Kico
SAVREMENE SUNNETSKE TEME	Prof. dr. Zuhdija Hasanović
MUSLIMANSKO TEOLOŠKO MIŠLJENJE U DRUGOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA	Prof. dr. Rešid Hafizović
SAVREMENA ISLAMSKA PRAVNA MISAO	Prof. dr. Enes Ljevaković
ISLAMSKA CIVILIZACIJA U 19. I 20. STOLJEĆU	Doc. dr. Ahmet Alibašić

Izborni predmeti

PREDMET	NOSILAC PREDMETA
Teorije prevođenja Kur'ana	Prof. dr. Enes Karić
Historijat Kur'ana na Zapadu	Prof. dr. Enes Karić
Semantostilistika i sintaktostilistika Kur'ana	Prof. dr. Džemal Latić
Et-Tefsir el-'idžtima'i (društveni tefsir)	Prof. dr. Džemal Latić
Poetika kur'anskih kazivanja	Prof. dr. Džemal Latić
Tradicijski izvori arapske lingvistike	Doc. dr. Amrudin Hajrić
Arapski jezik u bosanskohercegovačkom kontekstu i njegova vezanost za islamsku znanost	Doc. dr. Zehra Alispahić
Poslanikovo, s.a.v.s., upravljanje ljudskim potencijalima	Prof. dr. Zuhdija Hasanović
Klasične hadiske studije	Prof. dr. Zuhdija Hasanović
Savremena percepcija sunneta u Bosni i Hercegovini	Prof. dr. Zuhdija Hasanović
Muslimanska percepcija drugih religija	Prof. dr. Adnan Silajdžić
Islam u pogledima kršćanskih autora	Prof. dr. Adnan Silajdžić
Teorija spoznaje u 'ilmul-kelamu	Prof. dr. Nedžad Grabus
Tesavvuf Bosne u prvoj polovini XX stoljeća	Doc. dr. Samir Beglerović
Zapadni ezoterizam i okultna vjerovanja	Doc. dr. Samir Beglerović
Savremena islamska pravna misao	Prof. dr. Enes Ljevaković
Šerijatsko personalno pravo u savremenim muslimanskim zemljama	Prof. dr. Fikret Karčić
Fikh muslimanskih manjina	Doc. dr. Nedim Begović
Historija šerijatskog prava: odabrane teme	Doc. dr. Nedim Begović
Usuli fikh: odabrane teme	Doc. Dr. Mustafa Hasani
Metode istraživanja u islamskim naukama	Prof. dr. Fikret Karčić

Ibn Ružd i kritika religije	Doc. dr. Orhan Bajrektarević
Gazali i kritika filozofije	Doc. dr. Orhan Bajrektarević
Država i društvo kod Ibn Halduna	Doc. dr. Orhan Bajrektarević
Uvod u islamsku filozofiju	Doc. dr. Orhan Bajrektarević
Uvod u filozofsku literaturu	Prof. dr. Dževad Hodžić
Islamska kultura i moderno doba	Prof. dr. Nusret Isanović
Uspon i pad civilizacija	Doc. dr. Ahmet Alibašić
Odabrane teme iz islamske civilizacije	Doc. dr. Ahmet Alibašić
Islam na Balkanu: susretanja i prožimanja	Doc. dr. Ahmet Alibašić

3.3. Opis obaveznih predmeta iz temeljnih znanstvenih oblasti

Silabus

Predmet:	<i>Tumačenje Kur'ana u epohi muslimanskog preporoda</i>
Godina studija:	VI
Semestar:	XI
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Obavezni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Enes Karić

Sadržaj predmeta: Nastavni predmet *Tumačenje Kur'ana u epohi muslimanskog preporoda* sadržajno je determiniran samom definicijom “muslimanskog preporoda“, kao i formiranjem kruga mislilaca koji taj “preporod“ podržavaju, te, k tome, saodređen nastankom preporodne literature, kao i vremenom, uvjetima, temama, pokrenutim časopisima i institucijama tzv. muslimanskog “preporoda“ ili *an-nahḍah*.

Ciljevi predmeta su:

- da istraži, analizira, objasni i predstavi fenomene *an-nahḍah* na polju *tafsīra*
- da tzv. *at-tafsīr an-nahḍawī* ili “preporodno tumačenje Kur’āna“ prezentira kao jedan od glavnih tokova savremenog muslimanskog tumačenja Kur’āna
- da naučnim metodama i postupcima, i na univerzitetskom nivou, prezentira, analizira, valorizira i kritički sagleda preporodni diskurs (*al-ḥiṭābu n-nahḍawīyyu*) unutar novovremenog tumačenja Kur’āna (poglavito od kraja XVIII. stoljeća naovamo).

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: redovno pohađanje nastave, pripreme za nastavu, izrada i odbrana eseja, izrada testa, čitanje obavezne i dopunske literature i polaganje završnoga ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Uvod u muslimanske “preporodne ideje“; narav “preporodne literature“; pregled djela, autora, mišljenja i pogleda tzv. “epohe preporoda“.
2. Prve etape muslimanskog promišljanja uzroka slabljenja muslimanskih društava i promišljanja razloga nastanka kolonijalnog porobljavanja muslimanskih naroda.
3. Pojava učenjaka u Osmanskoj državi koji uočavaju početke krize.
4. Pojava muslimanskih preporodnih i reformatorskih mislilaca u Indiji 19. stoljeća

5. Pojava preporodnih mislilaca, ‘ālima i učenjaka u Egiptu u prvoj polovini XIX. stoljeća. Ovaj temat ukratko se bavi i mišljenjem Ḥayruddīna at-Tūnisīja (1822. – 1890.).
6. Prerastanje tzv. “preporodnog mišljenja“ u neku vrstu islamske ideologije. Pojava tumačenja Kur’ana koja islamski svijet stavljaju naspram Evrope i Zapada, to jest dovode ih u neku vrstu antagonističkog odnosa.
7. “Preporodni neoselefizmu“ Muḥammada ‘Abduhūa (umro 1905.) i Muḥammada Rašīda Riḍā’a (umro 1935.).
8. „Preporodne“ koncepcije koje se bave oživljavanjem i buđenjem temelja islamske kulture i civilizacije.
9. “Muslimanski preporod“ o naravi “islamske države“
10. Emancipiranje muslimanske žene
11. Savremena “liberalna literatura“ na Bliskom i Srednjem istoku u sklopu muslimanske “preporodne literature“.
12. Različite muslimanske koncepcije “napretka“ ili pak “islamskog napretka“ (*at-taqaddumu l-islāmiyyu*).
13. “Preporodna literatura“ koja se bavi “islamskim društvom“ i političkim pretpostavkama na kojima ono (treba da) počiva.
14. “Muslimanska preporodna literatura“ koja, na temelju svojih čitanja/tumačenja Kur’āna i drugih islamskih izvora, afirmira demokratiju, civilne institucije, građansko društvo, modernu državu koja počiva na tzv. principu građanstva (*al-muwāṭanah*), ljudskim pravima (*ḥuqūqu l-insāni*), itd.
15. “Muslimanska preporodna literatura“ i pitanje primjene šerijata u savremenim muslimanskim društvima.

Obavezna literatura:

- 1) ‘Abdurrāziq, Muṣṭafā ‘Abdurrāziq, “Uvod u povijest islamske filozofije“ (*Tamhīdun li tāriḥi l-falsafati l-islāmiyyati – تَمْهِيدٌ لِتَارِيخِ الْفَلْسَفَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ*), Kairo, 1944.
- 2) Abū r-Rabī’, Ibrāhīm M., “Savremeno arapsko mišljenje“, *Contemporary Arab Thought*, London, 2004.
- 3) Alī Souad T., *A Religion, Not a State, Alī ‘Abd al-Rāziq’s Islamic Justification of Political Secularism*, Utah, 2009.
- 4) Allāl al-Fāsī, “Odbrana šarī’ata“ (*Diḥā’un ‘ani š-šarī’ah - دِفَاعٌ عَنِ الشَّرِيعَةِ*), Rabat, 1966.
- 5) Ašmāwī, Muḥammad Sa‘īd, “Politički islam“ (*al-Islāmu s-siyāsiyyu – الْإِسْلَامُ السِّيَاسِيُّ*), Kairo, 1993.
- 6) Ašūr, aṭ-Ṭāhir ibn ‘Ašūr, “Ciljevi islamskoga prava/zakona“, *Maqāšidu š-šarī’ati l-islāmiyyati - مَقَاصِدُ الشَّرِيعَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ*, Aleksandrija, 2012.

- 7) Ğābirī, Muḥammad ‘Ābid Ğābirī, “Demokratija i ljudska prava“ (*ad-Dimūqrāṭiyya wa huqūqu l-insān – الدِّمُوقْرَاطِيَّةُ وَ حُقُوقُ الْإِنْسَانِ*), Bejrut, 1994.
- 8) Ğābirī, Muḥammad ‘Ābid Ğābirī, “Savremeni arapski diskurs“ (*al-Ḥiṭābu l-‘arabiyyu l-mu‘āširu – الخطَابُ الْعَرَبِيُّ الْمُعَاصِرُ*), Bejrut, 1982.
- 9) Hallaq, Wael B, “Izvori i razvoj islamskog prava“, *The Origins and Evolutions of Islamic Law*, Cambridge, 2005.
- 10) Hālid Muḥammad Ḥālid, “Građani a ne raja“ (*Muwāṭinūn lā ra‘āyā - مُوَاطِنُونَ لَا رَعَايَا*), Bejrut, 1974.
- 11) Ḥilmī, Muḥammad Muṣṭafā Ḥilmī, “Duhovni život u islamu“ (*al-Ḥayātu r-rūḥiyyatu fī l-islām – الْحَيَاةُ الرُّوحِيَّةُ فِي الْإِسْلَامِ*), Aleksandrija, 2011.
- 12) Huwaydī, Fahmī Huwaydī, “Građani a ne zimije“ (*Muwāṭinūn lā ḍimiyyūn – مُوَاطِنُونَ لَا ذِمِّيُونَ*), Kairo, 1984.
- 13) Ijarah Muḥammad, “Da li je islam rješenje“ (*Hali l-islāmu huwa l-ḥallu – هَلِ الْإِسْلَامُ هُوَ الْحَلُّ*), Kairo, 1995.
- 14) Kawākibī, ‘Abdurraḥmān al-Kawākibī, “Ćudi tiranije i arene porobljavanja“ (*Ṭabā‘i‘u l-istibdād wa maṣārī‘u l-isti‘bād - طَبَائِعُ الْأَسْتِبْدَادِ وَ مَصَارِغُ الْأَسْتِعْبَادِ*), Aleksandrija, 2012.
- 15) Khūry, R., “Moderno arapsko mišljenje: putevi Francuske revolucije na arapski istok“, *Modern Arab Thought: Channels of the French Revolution to the Arab East*, Princeton, 1983.
- 16) Maḥmūd, Zaki Maḥmūd, “Obnova arapskog mišljenja“ (*Taḡdīdu l-fikri l-‘arabiyyi – تَجْدِيدُ الْفِكْرِ الْعَرَبِيِّ*), Kairo, 1980.

Dopunska

- 1) Đozo Husein, *Islam u vremenu*, Sarajevo, 1976.
- 2) Iqbal Muhammad, *Obnova vjerske misli u islamu*, Sarajevo, 2000. (Usp. Muḥammad Iqbāl, *Taḡdīdu l-fikri d-dīniyyi fī l-islāmi*, “Obnova vjerske misli u islamu“ (مُحَمَّدٌ إِقْبَالٌ:) (تَجْدِيدُ الْفِكْرِ الدِّينِيِّ فِي الْإِسْلَامِ), Aleksandrija, 2012. Ova Iqbalova knjiga je na engleskom (*Reconstruction of the Religious Thought in Islam*) prvi put objavljena 1930. u Indiji, na arapski je prevedena prvi put 1955.).
- 3) Medeb, Abdulvehab, *Zloupotreba islama*, Sarajevo, 2003.
- 4) Nasr, Seyyed Hossein, *Tradicionalni islam u modernom svijetu*, Sarajevo, 1994.

Silabus

Predmet:	<i>Arapska filologija</i>
Godina studija:	VI
Semestar:	XI
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Obavezni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Mehmed Kico

Sadržaj predmeta: predavanja vezana za ovaj predmet bit će zasnovana primarno na razrađivanju tema obuhvaćenih dvjema knjigama (*Arapska jezikoslovna znanost*, Sarajevo, 2003., *Arapska gramatika u vremenu*, Sarajevo, 2013), koje osvjetljavaju narav, pravce razvoja, domete i društvenohistorijsku ulogu jezičke nauke kod Arapa. Pored sadržine navedenih knjiga, predavanjima su obuhvaćena i djela respektabilnog niza autora arapskih klasika, arabista nebaštinika arapskog jezika, modernih arapskih jezikoslovaca i nearapskih lingvista. Okvirna pitanja stavljena u fokus birana su prema pravu prvenstva, a to su: konstituisanje arapske jezikoslovne tradicije, opći principi i posebna obilježja arapske jezičke nauke, gramatičarske škole i specifična učenja, utjecaji arapske jezičke nauke na mlađe jezikoslovne tradicije, arapski jezik u predmetu drugih nauka, filozofija jezika i leksikologija kao autentični sadržaji arapske jezičke nauke.

Ciljevi predmeta su:

- da studentu, kroz pružanje sažetog pregleda nastanka i historijskog razvoja, pruži opće uvide u arapsku filologiju i omogući mu da ovlada širom konceptualnom i teorijsko-metodološkom osnovom za produbljenije izučavanje te kompleksne discipline, veoma zaslužne u razvoju temeljnih islamskih nauka.
- iznalaženje uporišta konstituisanju autentične jezikoslovne tradicije u specifičnim kulturnohistorijskim uvjetima nastalim u okrilju islama;
- razvijanje kompetencija u dokazivanju da arapska jezička nauka nije kopija starijih jezičkih naučavanja, već sasvim izvorna i samosvojna jezikoslovna tradicija;
- razvijanje sposobnosti da polaznik uvjerava kako je arapska jezička nauka u klasičnom dobu imala snagu da vrši utjecaje na druge tradicije čiji se tragovi pružaju do najraširenijih savremenih naučavanja;
- razvijanje senzibilnosti za znalačko kritičko vrjednovanje naučavanja arapske jezičke nauke u njihovome komparativnom i kontrastivnom posmatranju naspram učenja drugih tradicija.

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje zahtjeva redovnog provjeravanja usvojenog znanja, koji se sastoji iz: redovnog pohađanja nastave, priprema za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature, te polaganja završnog ispita. Obavezno prisustvo nastavi: 90%.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej: 20%; test 30%; završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu je neophodno ispuniti sve elemente redovnog provjeravanja znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Definisane pojma arapska jezička nauka s naglaskom na *arapskoj filologiji*
2. Odnos između filologije i srodnih jezičkih oblasti
3. Prednjačenje filologije u arapskoj tradiciji klasifikovanja nauka
4. Servisiranje islamskih nauka kao najvažniji zadatak arapske jezičke nauke
5. Izučavanje porijekla i razvoja arapskog jezika
6. Usporedba arapskoga sa drugim semitskim jezicima
7. Posebna obilježja arapskog jezika
8. Opći principi i specifična obilježja arapske nauke o jeziku
9. Počeci arapske gramatike i povezanost s Plemenitim Kur'anom
10. Arapske gramatičarske škole i predstavnici
11. Gramatika između logicizma klasičnog doba i strukturalizma modernog doba
12. Utjecaji arapske leksikografije na modernu leksikologiju
13. Filozofija jezika kod Abu Nasra al-Farabija
14. Al-Gazalijevo raspravljanje o jezičkom znaku
15. Rekapitulacija

Literatura:

Obavezna

- 1) `Affifi, Zaynab: *Falsafatu l-lugati `inda l-Farabi*, Daru l-Quba' li t-tiba`ati wa n-našri, Kairo, 1997.
- 2) Dayf, Šawqi: *Al-Madarisu n-nahwiyyatu*, četvrto izdanje, Kairo, 1979.
- 3) Farabi (al-), Abu Nasr Muhammad ibn Muhammad ibn Turkan: *Ihsa'u l-`ulumi*, kritička obrada i predgovor: `Ulman Amin, Maktabatu al-An`lu - l-misriyyatu, drugo izdanje, Kairo, 1960.
- 4) Farabi (al-), Abu Nasr: *Knjiga o slovima*, preveo: Daniel Bučan, Demetra, Zagreb, 1999.
- 5) Gazali (al-), Abu Hamid: *Al-Maqasidu l-asna fi šarhi asma'i l-Lahi l-husna*, Maktabatu l-`undi, Kairo, 1968.
- 6) Hi`azi, Mahmud Fahmi: *Ilmu l-lugati l-`arabiyyati - madkalun tarikiyyun muqarinun fi daw'i t-turali wa l-lugati s-samiyyati*, Kuvajt, 1973.
- 7) Kico, Mehmed: *Arapska jezikoslovna znanost*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2003.
- 8) Kico, Mehmed: *Arapska gramatika u vremenu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2013.
- 9) Makzumi (al-), Mahdi: *Madrasatu l-Kufa wa minha`uha fi dirasati l-lugati wa n-nahwi*, Bagdad, 1345/1926.
- 10) Weil, Gotthold: *Die gramatischen Schulen von Kufa und Basra*, Leiden, 1913.
- 11) Zaydan, Mahmud: *Falsafatu l-lugati `inda l-Farabi*, Daru n-nahdati l-`arabiyyati, 1985.
- 12) Zvegincev, V. A: *Istorija arapskoga jazykoznanija*, Kratkij očerk, Izdal'stvo Moskovskogo Univerziteta, Moskva, 1958.

Dopunska

- 1) Farabi (al-), Abu Nasr: *Kitabu l-hurufi*, kritički obradio: Muhsin Mahdi, Bejrut, 1970.

- 2) Filipović, Muhamed: *Filozofija jezika*, I, Svjetlost, Sarajevo, 1987.
- 3) Jahić, Mustafa: *Arapski jezik u islamskim naukama*, Gazi Husrev-begova biblioteka - El-Kalem, Sarajevo, 2012.
- 4) Kangrga, Milan: *Leibnizova monadološka metafizika*, u: *Leibniz – Izabrani filozofski spisi*, Naprijed, Zagreb, 1980.
- 5) Zubaydi (az-), Abu Bakr Muhammad ibnu l-Hasan: *Tabaqatu l-lugawiyina wa n-nahwiyyin*, Kairo, 1954.

Silabus

Predmet:	<i>Savremene sunnetske teme</i>
Godina studija:	VI
Semestar:	XI
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Obavezni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Zuhdija Hasanović

Sadržaj predmeta ili modula: Predmet obrađuje teme koje su se svojim značajem i aktualnošću nametnule da se o njima govori i na akademskoj razini u okviru trećeg ciklusa studija. Studente je neophodno, prvenstveno, podsjetiti na temeljne karakteristike sunneta kao svjetonazora i životnog programa, na njegovu integralnost, uravnoteženost i provodljivost, jer, samo ako sunnet razumijemo u svojoj njegovoj cjelovitosti i s njemu imanentnim osobinama tek tada možemo na pravilan način pristupiti i valjanom razumijevanju svih detalja uzornog života Božijeg Poslanika, s.a.v.s., i njegovoj vjerodostojnoj primjeni u svim sferama našeg života.

Potom će se studenti upoznati s temeljnim principima odnosa muslimana prema biljnom i životinjskom svijetu te s obzirom na evidentno antisocijalno ponašanje, socijalnu isključenost i različite vrste ovisnosti mladih u našem društvu, ukazati na osnovne instrukcije Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koje preveniraju i liječe takvo ponašanje. U društvu u kojem živimo također je primjetno da su mnogi nezbrinuti i da ne dobivaju zasluženu pažnju. Posebno je to izraženo kod osoba s invaliditetom, zbog čega je važno vraćati se na sunnet Božijeg Poslanika, s.a.v.s., te saznati koliku pažnju je posvećivao Poslanik, s.a.v.s., osobama s invaliditetom te na koje načine ih je uspijevao socijalizirati.

U vremenima krize duhovnosti i moralnosti nameće se pitanje dosljednog uspostavljanja etičkih principa u našem svakodnevnom životu posebno u poslovanju, gdje i muslimani koji redovno izvršavaju različite forme ibadeta, često upotpunosti zanemaruju islamske principe.

Predmet završavamo isticanjem važnosti imidža u radu imama, odnosno nastavnika vjeronauke budući da su sve vrste poruke koje šalje imam, odnosno vjeroučitelj važne i ne smiju se zanemariti, zbog čega je bitno graditi pozitivan imidž koji će olakšati rad i prenijeti ispravnu poruku svima onima koji kontaktiraju s imamom, odnosno vjeroučiteljem.

Ciljevi predmeta ili modula su:

- produbiti i proširiti znanje studenata o aktualnim pitanjima, poput odnosa muslimana prema svijetu biljaka i životinja, drugim ljudima, invalidnim osobama, antisocijalnom ponašanju i socijalnoj isključivosti mladih te načinima preveniranja i liječenja takvog ponašanja;

- upoznati se s univerzalnošću sunneta Muhammeda, s.a.v.s., koji ima kapaciteta davati odgovore i na ona pitanja koja otežavaju ne samo osobni, porodični, nego i društveni život savremenog čovjeka.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, jedan sat vježbi.

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Integralnost kao temeljna karakteristika sunneta Muhammeda, s.a.v.s.
2. Umjerenost u životu Muhammeda, s.a.v.s.
3. Zabrana ekstremnosti u vjeri
4. Provodljivost i jednostavnost kao temeljna karakteristika sunneta Muhammeda, s.a.v.s.
5. Odnos prema biljnom svijetu i prirodnoj okolini
6. Briga o životinjama
7. Rekapitulacija/Test
8. Odnos muslimana prema drugima
9. Odgovorno roditeljstvo – brana socijalnoj isključenosti djece i mladih
10. Odgojno djelovanje kod poremećaja u ponašanju
11. Vjerovjesnikove, s.a.v.s, metode u prevenciji ovisnosti
12. Odnos prema osobama s invaliditetom
13. Poslanikova, s.a.v.s., poslovna etika
14. Kreiranje imidža imama / nastavnika vjeronauke
15. Rekapitulacija svih oblasti

LITERATURA

Obavezna:

- 1) Alvani (El-) Taha Džabir, *Etika neslaganja u islamu*, (s engleskog: Ermin Sinanović), Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1996.;
- 2) Karimijan Ali, *Umjerenost u islamu*, (s perzijskog preveo: Nihad Čamdžić), Fondacija "Baština duhovnosti", Mostar, 2012.;
- 3) *Muslimani i drugi*, (s arapskog: Mehmed Kico i Amrudin Hajrić), Centar za dijalog – Vesatijja i El-Kalem, Sarajevo, 2013.;

Dopunska:

- 1) Atiya and Irshaad Hussain, *Čovjek i ekologija: islamska perspektiva*,

- 2) Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.), *Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja*, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004.;
- 3) Bašić, J., *Teorije prevencije-prevenција poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*, Školska knjiga, Zagreb, 2009.;
- 4) *Islamski fundamentalizam - šta je to?*, (prir.: Nusret Čančar i Enes Karić), Mešihat Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 1990.;
- 5) Karadavi (El-) Jusuf, *Razumijevanje prioriteta*, (s arapskoga: Salih Haušić), Bemust, Sarajevo, 2000.;
- 6) Rafik Issa Beekun, *Islamska poslovna etika*, (s engleskog: Aid Smajić), CNS i El-Kalem, Sarajevo, 2015.;
- 7) Said W. Edward, *Krivotvorenje islama*, (s engleskoga prevela: Suzana Sesvečan), V.B.Z., Zagreb, 2003.
- 8) *Savremene muslimanske dileme (pluralizam, ljudska prava, demokratija, pravda, džihad, ekstremizam, terorizam)* (prir.: Ahmet Alibašić i Muhamed Jusić), III izdanje, Centar za napredne studije i Centar za dijalog – Vesatijja, Sarajevo, 2015.;
- 9) Seid Ismail Ali, Jusuf el-Karadavi i Muhammed Selama Gabari, *Dimenzije sunneta*, (Prijevod: Zuhdija Hasanović), IC El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2012.
- 10) *Sistem preveniranja socijalnog isključivanja mladih*, 3. znanstveno-stručna konferencija s međunarodnim učešćem, Odsjek za socijalnu pedagogiju Islamskog pedagoškog fakulteta Univerziteta u Zenici, 10. 4. 2010.
- 11) Uzelac, S., *Osnove socijalne edukologije mladih s poremećajima u socijalnom ponašanju (socijalnopedagoški aspekt)*, "Sagena d.o.o.", Zagreb, 1995
- 12) *Zajednica srednjeg puta: teorija i praksa islamske umjerenosti*, (s arapskog: Ahmed Adilović i dr.), Centar za dijalog – Vesatijja i El-Kalem, Sarajevo, 2013.;
- 13) A General Introduction to Islam's Attitude Toward the Universe, Natural Resources, and the Relation Between Man and Nature <http://www.islamset.com/env/section1.html>
- 14) Animals in Islam, al-Hafiz B.A. Masri, <http://www.geocities.com/Athens/Academy/7368/an1.htm>
- 15) Book Review: Green Deen: What Islam Teaches About Protecting the Planet (Ibrahim Abdul Matin) <http://www.soundvision.com/info/masjidtoday/greendeen.asp>
- 16) Ecology in Islam: Protection of the Web of Life a Duty for Muslims, By Dr. Hasan Zillur Rahim <http://www.wrmea.com/backissues/1091/9110065.htm>
- 17) <http://e.holol.net/vb/showthread.php?t=13551>
- 18) <http://khutbahbank.org.uk/v2/?p=4262>
- 19) <http://www.muhammad-pbuh.com/ar/?p=418>
- 20) Islam and Climate Change: Perspectives & Engagement, Dr Muzammal Hussain
- 21) <http://www.lineonweb.org.uk/Resources/reading.htm>
- 22) Islam and Ecology, Frederick Denny, <http://environment.harvard.edu/religion/religion/islam/> and <http://ecologyandislam.wordpress.com/2010/01/03/islam-and-ecology-a-bestowed-trust-inviting-balanced-stewardship/>
- 23) Islam and Ecology, Imam Tajuddin H. Alhilaly <http://www.speednet.com.au/~keysar/ecology.htm>

Silabus

Predmet:	<i>Muslimansko teološko mišljenje u drugoj polovici 20. stoljeća</i>
Godina studija:	VI
Semestar:	XII
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Obavezni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Rešid Hafizović

Sadržaj predmeta: U okviru doktorskog studija na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu realizirao bi se i predmet o muslimanskom teološkom mišljenju u drugoj polovici 20. stoljeća kroz paradigmatična mišljenja četiri najistaknutija muslimanska mislioca koji su u naznačenom vremenskom okviru razvili svoje ideje po kojima su bili najprepoznatljiviji i najutjecajni u muslimanskim intelektualnim krugovima u svijetu i kod nas. Prva dvojica predstavnika, Muhammed Arkun i Fazlur Rahman, razvili su svoje interpretativne univerzume pod vidom muslimanskog modernističkog mišljenja sa povremenim neomu'tezilitskim naglascima u krucijalnim pitanjima muslimanskog mišljenja, dok su druga dvojica mislilaca, Frithjof Schuon/Isa Nuruddin i Seyyed Hossein Nasr, svoje ideje razvijali u kontekstu *religio perennis* i *traditio primordialis* ili *scientia sacra*, dosljedno ih naslanjajući na nepotrošivom naslijeđu duhovnih vrijednosti abrahamovskih/ibrahimovskih monoteističkih tradicija metodom znanosti komparativnog religijskog sagledavanja, koje često prelazi okvire abrahamovskih religijskih tradicija i ulazi u duhovna učenja neobjavljenih religija i domorodnih religijskih tradicija unutar kojih su preživjeli tragovi netaknutog monoteizma, otkrivajući i ispitujući sve to vrlinom načela o transcendentnom jedinstvu religija.

Otuda će biti zanimljivo unutar ovog predmeta razmotriti Arkunov novi israživački metod, povijesni, sociološki i antropološki pristup sadržinskom organonu muslimanske teologije i filozofije u njihovim krucijalnim pitanjima, njegovu epistemološku strategiju u novom čitanju svetoga teksta i povlačenju jasne razdjelnice između onoga što je misljivo i što je nemisljivo unutar tog sadržaja, njegovu 'sekularnu teologiju' u čitanju sadržaja izvora vjere pod vidom modernističkog diskursa nasuprot 'službenom' teološkom čitanju koje je sadržaj izvora vjere, prema njegovu mišljenju, prevelo u obred i dogmu, dok je nekoć kreativno i sveobuhvatno muslimansko mišljenje atomiziralo i prevelo u stanje mentalnog *taqlida* i pukog ne-mišljenja.

Što se tiče Fazlur Rahmana, zanimljivo će biti predstaviti i rasvijetliti njegovu razdjelnicu između formativnog i povijesnog islama, to jest između esencije islama i njegovih različitih povijesnih formi, njegov metod i hermeneutiku kur'anskog teksta, pitanje islamskog intelektualizma u razvijanju viših i savremenih formi muslimanskog obrazovanja kao središnjeg stuba u podizanju i napredovanju muslimanskog društva; pitanje povijesno-kritičkog pristupa Hadisu; rasvijetljavanje duha zekata kao instrumenta neophodnog za uspostavljanje socijalne pravde u muslimanskom društvu, i to po parametrima višim od onih kako je to do sada propisivala pravna nauka islama. Posebice će biti zanimljivo rasvijetliti njegovu ideju 'demitologizacije' rane islamske intelektualne historije i slično.

Za razliku od Arkuna i Fazlur Rahmana koji nisu izgradili cjelovit sustav vlastitoga mišljenja, nego su se usredotočili tek na pojedina pitanja religijskog svjetopogleda i teološko-filozofskog sadržinskog organona, motreći sve to svjetlom prirodnog razuma i saobrazno zahtjevima modernizma, Frithjof Schuon i Seyyed Hossein Nasr nude cjelovit sustav mišljenja i analiziraju sva temeljna pitanja iz područja religijske metafizike, ontologije, kozmologije, antropologije, eshatologije, temeljna pitanja iz filozofije i teologije, filozofsko-teološke epistemologije, etike i estetike, s posebnim naglaskom na principima svete umjetnosti. Ono što čini nenadoknadivu prednost ove dvojice autora u odnosu na mišljenje prve dvojice jest činjenica da se kroz cijeli sustav Schuonova i Nasrova mišljenja suštinski provlači dimenzija komparativnosti kakvu promiče znanost o uporednoj religiji. Svaku dimenziju svoga sustava mišljenja Schuon i Nasr temeljito izvirgavaju svjetlosti svih spoznajnih kapaciteta s kojima raspolaže jedna duhovno odnjevovana ljudska osoba, počevši od vanjskih osjetila, preko racija, do organa duhovne i transcendentne spoznaje kao što su duhovno srce, duša, stvaralačka imaginacija i *intellectus contemplativus*. A *sophia perennis* i *scientia sacra* su nezaobilazan duhovni milje unutar kojeg obojica potonjih autora nude završnicu svakom pitanju koje interpretiraju.

Stoga će, u vezi sa mišljenjem Fritujofa Schuona, biti zanimljivo vidjeti kako on razvija suodnos religije i objave, teologije i filozofije, vjere, ljubavi i spoznaje, kako razmatra fenomen izučavanja religija, narav čovjeka, pitanje čovjekova duhovnog života, kako izlaže vlastiti kriticism modernoga svijeta, smirujući svoje mišljenje u perspektivi *sophia perennis*.

Što se tiče mišljenja Seyyeda Hosseina Nasra, svakako će biti zanimljivo njegovo razmatranje života u multireligijskom svijetu, razviđanje tradicionalističkog pristupa religiji, osvjetljavanje suodnosa religije i krize okoliša, uloge filozofije, pitanje *scientia sacra*, razmatranje suodnosa pontifikalnog i prometejskog čovjeka, kao i analiziranje kozmosa kao teofanije Božjih Imena i Atributa.

Ciljevi predmeta su:

- upoznati polaznike doktorskog studija sa teološkim mišljenjem četverice najistaknutijih i najutjecajnijih muslimanskih mislilaca druge polovice dvadesetog stoljeća: Arkuna, Fazlur Rahmana, Schuona i Nasra.
- upoznati ih sa dva bitno različita tipa mišljenja, budući da je mišljenje prve dvojice autora (Arkun i Fazlur Rahman) izrazito modernističko, nesmiljeno racionalističko i prigodice neomutezilijsko, dok je mišljenje potonje dvojice autora (Schuon i Nasr) razvijeno na matricama *religio perennis/sophia perennis* i *scientia sacra/traditia primordialis* i na duhovnom humusu najboljih tekovina danas dobrano zaboravljene intelektualne tradicije muslimana 'zlatnoga doba' islama, uz napomenu da je mišljenje dvojice potonjih muslimanskih autora otvoreno za sve spoznajne kapacitete duhovno njegovane ljudske osobe, naročito se obilato koristeći svjetlom spoznaja koje su plod spoznajnih pregnuća duhovnih organa transcendentnih spoznaja u nama: duhovno srce (*fu'ad*), *intellectus contemplativus* (*'aql/ruh*), duša (*nafs natiqa*) i stvaralačka imaginacija (*khiyal*), budući da su njihovi spoznajni dosezi dalekosežniji i obuhvatniji.

- krajnji rezultat cjelokupnog teorijskog razviđanja unutar ovog predmeta trebao bi se jasno pokazati u nedvojbenoj potrebi da današnje muslimansko mišljenje iznova otkrije već zaboravljenu intelektualnu tradiciju ranijih generacija mislećih muslimana, da je nadogradi i dovede u sraz s potrebama i izazovima današnjega vremena, koristeći se najboljim teorijskim dosezima, metodološkim otkrićima i interpretativnim iskoracima savremene civilizacije. Uz ovo postignuće, sigurni smo da bismo naznačili najbolju teorijsku platformu i metodološku orijentaciju u vlastitom prevladavanju *interpretativnog konformizma (taqlid nazari)* koji već danas uzima krvavi danak unutar granica onog zemljoviđa koji se tradicionalno naziva 'muslimanskim svijetom'.

Oblik nastave: Sadržaj ovog modula će biti realiziran tako što će polaznici doktorskog studija slušati 2 sata predavanja i imati 1 sat vježbi.

Obaveze studenata: Studenti su obavezi ispunjavati elemente kontinuirane provjere znanja koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganja završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama: Kroz ovako naslovljeni predmet unutar doktorskog studija na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu planirano je izložiti:

1. Metod istraživanja kod Arkuna, Fazlur Rahmana, Schuona i Nasra (2 sata);
2. i 3. Epistemološka strategija (4 sata).
4. Objava i njeno motrenje pod vidom njenog nebeskog prototipa i njenog unutarjezičkog i unutarpovijesnog kodificiranja (2 sata);
- 5-6. Sekularna teologija kao novo čitanje sadržaja izvora vjere pod vidom modernističkog diskursa nasuprot „službenom“ teološkom čitanju svetih tekstova (4 sata).
7. Suodnos formativnog i povijesnog islama (2 sata);
8. Intelektualizam kao viša forma mišljenja i kao prevladavanje atomističkog pristupa sadržaju izvora vjere i mentalnog taqlida kao pukog ne-mišljenja (2 sata);
9. i 10. „Demitologizacija“ rane islamske intelektualne historije i ponovno otkrivanje muslimanske intelektualne tradicije iz „zlatnog doba“ islama (4 sata).
11. i 12. Razviđanje fenomena sophia perennis i scientia sacra nasuprot modernističkom i sekularnom pristupu izvorima vjere (4 sata);
13. Pitanje tradicionalnog pristupa religiji i krize modernog svijeta (2 sata);
14. Pitanje tradicionalne kozmologije i krize okoliša (2 sata);
15. Pitanje suodnosa *pontifikalnog* i *prometejskog lica* modernog čovjeka (2 sata).

Literatura:

Obavezna

1. *The Construction of belief – reflections on the Thought of Mohammed Arkun*, ed. Abdou Filali-Ansary i Aziz Esmail, 'Saqi', Agha Kan University Institute, London, 2012.
2. Thomas Schönberger, Islamic Theology, „Pushing the limits“ – Introduction to the ideas and methods of Mohamme Arkoun with special regard to his interpretation of Revelation, N.E.S.T., 2010.
3. Carool Kersten, „The 'Applied islamology' of Mohammed Arkoun, Conference on Religion on the Borders: New Challenges in the Academic Study of Religion“, Stockholm, 19-22 april, 2007.
4. Abdul Kabir Hussain Salihu, „Mohammed Arkoun's Theory of Qur'anic Hermeneutics: A Critique“, 'Intellectual Discourse, vol. 14, no 1, 19-32, 2006.
5. Malki Ahmad Nasir, 'Indonesian Scholars' Reception of Arkoun's Thought: A Case of his method of interpreting the Qur'anic text', Kualalumpur, 2004.
6. Fazlur Rahman, *Islam and Modernity: Transformation of an Intellectual Tradition*, Chikago, 1982.
7. Fazlur Rahman, *Major Themes of the Qur'an*, Minneapolis, 1982.
8. Fazlur Rahman, *Islamic Methodology in History*, Karachi, 1965.
9. Farid Panjwani, 'Fazlur Rahman and the Search for Authentic Islamic Education: A Critical Appreciation', Curriculum Inquiry, Oxford, 2012.
10. Abdullah Saeed, 'Fazlur Rahman: a framework for interpreting the ethico-legal content of the Qur'an',
11. *The Essential Frithjof Schuon*, ed. Seyyed Hossein Nasr, World Wisdom, Bloomington, 2005.
12. Jean-Baptist Aymard i Patrick Laude, *Frithjof Schuon - Life and Teaching*, SUNY, New York, 2004.
13. *The Essential Seyyed Hossein Nasr*, ed. William C. Chittick, World Wisdom, Bloomington, 2007.

Silabus

Predmet:	<i>Savremena islamska pravna misao</i>
Godina studija:	VI
Semestar:	XII
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Obavezni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Enes Ljevaković

Sadržaj predmeta: Predmet obrađuje, istražuje i analizira začetke, razvoj, temate, probleme, dosege i rezultate promišljanja i idžtihada islamskih pravnika i pravnih teoretičara u drugoj polovini 19. i tokom 20. stoljeća koji su, nakon više stoljeća *taklida* (nekritičkog slijeđenja ranijih autoriteta) uočili potrebu za reformom i adaptacijom islamskog prava, zagovarajući obnovu idžtihada kao pretpostavke za obnovu muslimanskih društava i reformu njihovih temeljnih institucija. Ideje o reformi (*islah*) diferenciraju se po teorijskim polazištima i inspiracijama, ciljevima i metodama. Formuliranjem intelektualnih krugova oko vodećih reformističkih mislilaca, pokretanjem pojedinih listova koji su preuzeli ulogu širenja ovih ideja, reformizam (*islah*) od idejnog stava polahko prerasta u društveni pokret. Ideja *islaha* zahvatila je i područje fikha, zadobijajući i ispoljavajući upravo na tom planu svoj najkonkretniji i najuočljiviji izraz i inspiraciju.

Naslanjajući se na reformatorske ideje škole *islaha*, u vremenu koje je slijedilo nastali su brojni vidovi, forme i pravci obnove i adaptacije islamskog prava u promijenjenom društvenom kontekstu i međunarodnim okolnostima. Jedan od najvažnijih mehanizama i vidova reforme islamskog prava bio je tzv. kodifikatorski pokret koji je svoj početak i važan iskorak imao u pojavi prve službene kodifikacije šerijatskog građanskog prava hanefijskog mezheba (*Medželle-i ahkjami adlije*) sredinom druge polovine 19. st. Uslijedile su i neke privatne kodifikacije propisa šerijatskog prava od kojih su najvažnije kodifikacije koje je sačinio Muhammed Kadri-paša, kodificirajući šerijatsko pravo u oblasti personalnog statusa, obligacionih odnosa i vakufa. U periodu stjecanja nezavisnosti mnogih arapskih zemalja, važnu ulogu u kodifikaciji propisa u oblasti imovinskopravnih odnosa imao je istaknuti egipatski pravnik 'Abdurrezak es-Senhuri.

Važan doprinos razvoju islamske pravne nauke sredinom 20. st. dali su egipatski pravници, od kojih posebno ističemo Mahmuda Šeltuta i Muhammeda Ebu Zehru te sirijski alimi koji su se obrazovali na Al-Azharu, Šerijatskom fakultetu Univerziteta u Damasku ili u inostranstvu, poput Mustafe Zerke, Durejnija, Butija i dr.

Potom će se studenti upoznati s doprinosom razvoju islamske pravne misli istaknutih autora u oblasti islamskog prava s kraja 20. i početka 21. stoljeća, poput El-Karadavija, Tahe Džabira el-'Alvanija te mlađih autora Tarika Ramadana i Muhammeda Hašima Kemalija.

Intenciona misao (*fikh mekasidi*) predstavljala je važan iskorak u razvoju i primjeni idžtihada u rješavanju novih pitanja s kojima su se suočili islamski pravници tokom prošlog i početkom ovog stoljeća. Viši ciljevi Šerijata (*mekasid*) trebali bi se koristiti kao okvir za idžtihad u svim njegovim varijantama, posebno za pitanja o kojima Tekst šuti, ali koja se mogu pokriti širim ciljevima. Studenti će se upoznati s ciljnom jurisprudencijom, njezinom prirodom i razvojem kao i s najvažnijim autorima u oblasti savremenog intencionog idžtihada. Obradit će se intenciona misao Tahira ibn 'Ašura, 'Allala el-Fasija, Ibn Bejje, Ahmeda er-Rejsunija i dr.

Ciljevi predmeta:

- 1) Upoznati studente s tokovima savremene islamske pravne misli, njezinim razvojem i izazovima s kojima se suočava tokom 20. i početkom 21. stoljeća;
- 2) Osposobiti studente da svestranije sagledavaju razvoj savremene islamske pravne misli i njezine praktične implikacije u idžtihadskim rješenjima u oblasti savremene fikhske problematike,
- 3) Osposobiti studente za samostalno istraživanje, kritičko propitivanje klasične i savremene šerijatskopravne misli u nastojanju da se ponude adekvatna istraživanja i rješenja sa savremene fikhske probleme, utemeljena na temeljnim izvorima islama, saobrazna duhu vremena i prostora.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminara, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja koja se sastoji od: pripreme za nastavu, redovnog pohađanja nastave, čitanja obavezne i dopunske literature pravovremene izrade i odbrane seminarskog rada, učešća u diskusijama, izrade prikaza knjiga ili sažetaka tekstova i polaganja završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Seminarski rad čini 20 %, participacija u nastavi 20 %, a ispit 60 % ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja. Na završnom ispitu student mora osvojiti minimalno 30 bodova (50 %) da bi položio taj ispit.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Islamska pravna nauka u okviru „škole *islaha*“
2. Utjecaj ideja „škole *islaha*“ na pravnu misao u Bosni i Hercegovini
3. Savremeni kodifikatorski naponi u oblasti šerijatskog prava: pojam, historija i razvoj
4. Kodifikatorski naponi Muhammeda Kadri-paše i Senhurija
5. Islamska pravna misao u drugoj polovini 20. stoljeća
6. Pravna misao Muhammeda Ebu Zehre
7. Pravna misao Mustafe Zerke
8. Pravna misao Muhammeda Se'ida el-Butija
9. Tendencije u savremenoj islamskoj pravnoj misli krajem 20. i početkom 21. stoljeća
10. Pravna misao Jusufa el-Karadavija
11. Pravna misao Tahe Džabira el-'Alvanija
12. Reformističke ideje Tarika Ramadana i Muhammeda Hašima Kemalija
13. Islamska ciljna jurisprudencija (*fikh mekasidi*): uvodne napomene o pojmu, historiji i razvoju intencionog idžtihada
14. Savremeni intencioni idžtihad (*idžtihad mekasidi*): Taha ibn 'Ašur, 'Allal el-Fasi, Ibn Bejje, Ahmed er-Rejsuni
15. Rekapitulacija svih oblasti

Literatura:

Obavezna

- 1) Karčić Fikret, *Društvenopravni aspekt islamskog reformizma*, Islamski teološki fakultet, Sarajevo, 1990.
- 2) Džasir Avde, *Intencije Šerijata kao filozofija islamskog prava: sistemski pristup*, preveo: Nedim Begović, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2012.
- 3) Ahmed er-Rejsuni, *Ciljevi Šerijata (Eš-Šatibijeva teorija)*, preveo: Enes Ljevaković, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2009.

Dopunska

- 1) Fikret Karčić, *Studije o šerijatskom pravu i institucijama*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2011.
- 2) Tarik Ramadan, *Biti evropski musliman*, Udruženje ilmijje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2002.
- 3) Tarik Ramadan, *Radikalna reforma: Islamska etika i oslobođenje*, prijevod: Azra Mulović, CNS i El-Kalem, Sarajevo, 2011.
- 4) Mustafa ez-Zerka, *El-Medhalu-l-fikhijju-l-'amm*, Daru-l-kalem, Damask, 1998.
- 5) Taha Džabir el-'Alvani, *Idžtihad*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2008.
- 6) Osman Kozlić, *Pravna misao 'Allala el-Fasija*, neobjavljena doktorska disertacija odbranjena na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu
- 7) *Ustanova fetve u globaliziranom svijetu*, prijevod: Osman Kozlić (i dr.), Centar za dijalog „Vesatijja“, Sarajevo, 2013.
- 8) Muddathir 'Abd al-Rahim, *Ljudska prava u islamskoj tradiciji*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2013.
- 9) Muhammed Fethi ed-Durejini, *Buhus mukarene fi-l-fikhi-l-islamijji ve usulihi*, Bejrut, 1994.

Silabus

Predmet:	<i>Islamska civilizacija u 19. i 20. stoljeću</i>
Godina studija:	VI
Semestar:	XII
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Obavezni predmet
Nosilac predmeta:	doc. dr. Ahmet Alibašić (uz učešće prof. dr. Nusreta Isanovića)

Sadržaj predmeta:

Rane generacije muslimana zadale su institucionalni okvir unutar kojeg se razvijala islamska civilizacija nepunih dvanaest stoljeća. Taj institucionalni okvir našao se na velikom ispitu na početku 19. stoljeća sa velikim preokretom na svjetskoj povijesnoj sceni izazvanim usponom Evrope. U narednih stotinu godina Evropa je gotovo u cijelosti zagospodarila muslimanskim svijetom i svojim činjenjem dovela u pitanje opstanak gotovo svih tradicionalnih islamskih i muslimanskih vjerskih, obrazovnih, političkih, ekonomskih i društvenih obrazaca. Danas se život u muslimanskim društvima odvija unutar institucija i procesa koji su rezultat interakcije autohtonih islamskih i evropskih, odnosno zapadnih obrazaca u 19. i 20. stoljeću. Ovaj predmet sistematično prati evoluciju odabranih procesa, ideja, institucija i društvenih grupa muslimanskim društvima u tom periodu.

Ciljevi predmeta:

Predmet ima za cilj osposobiti studenta da:

- Razumije trenutne kulturne i druge društvene procese u muslimanskom svijetu;
- Razumije narav i efekte evropske dominacije u muslimanskom svijetu;
- Kritički procjenjuje različite teze o elementima kontinuiteta i diskontinuiteta u islamskoj civilizaciji;
- Analizira evoluciju, nedorečenosti i ambivalentnosti društveno-političkog i kulturnog razvoja muslimanskih društava u posljednja dva stoljeća.

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sat seminara i jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita. Obavezno prisustvo nastavi: 90%.

Način ocjenjivanja i rezultati: Učešće u nastavi: 20%; esej: 20%; test 20%; završni ispit 40% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Veliki preokret: Uspon Evrope u 18. stoljeću

2. Evropski kolonijalizam, njegove posljedice i muslimanski odgovori
3. Dekolonizacija i izgradnja nacija u muslimanskom svijetu
4. Muslimanske manjinske zajednice: izazovi opstanka i očuvanja identiteta
5. Islam u postkolonijalnoj muslimanskoj državi: Turska, Iran, Pakistan i Malezija
6. Islam u postkolonijalnoj muslimanskoj državi: Maroko, Egipat, Irak i S. Arabija
7. Uloga zajednice u postkolonijalnoj muslimanskoj državi
8. Rekapitulacija/Test
9. Povratak islama na javnu scenu
10. Nova pozicija i uloga uleme
11. Islamsko znanje i obrazovanje u modernom dobu
12. Islamsko znanje i obrazovanje u modernom dobu - *nastavak*
13. Materijalna baština: između destrukcije i rekonstrukcije
14. Kontinuitet i promjene u islamskoj civilizaciji
15. Rekapitulacija

LITERATURA

Obavezna:

- 1) Alibašić, Ahmet, "Islam, muslimani i promjene: dinamika stavova", *Takvim 2015*, 143-153.
- 2) Robinson, Francis, ed., *The New Cambridge History of Islam, Vol. 5: The Islamic World in the Age of Western Dominance*, Cambridge University Press, 2010.
- 3) Lapidus, Ira, *Historija islamskih društava*, Sarajevo, Libris, u pripremi.
- 4) Hefner, Robert W., ed., *The New Cambridge History of Islam, Vol. 6: Muslims and Modernity Culture and Society since 1800*, Cambridge University Press, 2010.

Dopunska:

- 1) Abu-Rabi'a, Ibrahim, *Contemporary Arab Thought: Studies in Post-1967 Arab Intellectual History*, London: Pluto Press, 2004.
- 2) Abu-Rabi'a, Ibrahim, ed., *The Blackwell Companion to Contemporary Islamic Thought*, Blackwell Publishing, 2006.
- 3) Alibašić, Ahmet, *Islamska opozicija u arapskom svijetu*, Sarajevo, El-Kalem i FIN, 2015, pp. 29-54, 109-168.
- 4) El-Affendi, Abdelwahab, *Ljudi s bedema: Religijska reforma i breme zapadno-muslimanskog intelektualca*, Sarajevo, CNS, u pripremi.
- 5) El-Kevakibi, Abdurrahman, *Tabai' el-isti'bad ve Mesari' el-Isti'bad*, Bejrut, Dar en-Nefais, 2006.
- 6) *Encyclopaedia of Islam* Three. Leiden, Brill, 2007-.

- 7) Esposito, John L., *Oxford Encyclopedia of the Islamic World*, New York, Oxford University Press, 2009, izbor tekstova na bosanskom jeziku.
- 8) Hodgson, Marshall G. S., *Rethinking World History Essays on Europe, Islam, and World History*, Cambridge University Press, 1999.
- 9) Hodgson, Marshall G. S., *Venture of Islam*, University of Chicago Press, 1977.
- 10) Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, izbor tekstova na bosanskom jeziku.
- 11) Voll, John O., *Islam: Continuity and Change in the Muslim World*, 2nded., Syracuse: Syracuse University Press, 1994.

3.4. Opis izbornih predmeta

Katedra za tefsir (tumačenje Kur'ana)

Silabus

Predmet:	<i>Teorija prevođenja Kur'ana</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Odsjek:	Teološki
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Enes Karić

Sadržaj predmeta: Nastavni predmet *Teorije prevođenja Kur'ana* bavi se velikim brojem teorijskih pogleda, polazišta i stavova u izučavanjima pitanja na polju prevođenja Kur'ana, kao i metodoloških problema, postupaka i nazora o samoj praksi prevođenja Kur'ana.

Ciljevi izbornog predmeta:

Nastavni predmet Teorije prevođenja kur'ana ima zadaću da **a)** izloži, **b)** predstavi, **c)** objasni, **d)** analizira i **e)** detektira pojavu rasprava, ranih i kasnijih, muslimanskih i nemuslimanskih, u vezi sa prevođenjem Kur'ana.

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: redovno pohađanje nastave, pripreme za nastavu, izrada i odbrana eseja, izrada testa, čitanje obavezne i dopunske literature i polaganje završnoga ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Uvod u prevođenje Kur'ana, objašnjenje fenomena Kur'anskog arhetipa (al-Mušhafu l-imamu – المصحف الإمام).
2. Pojava različitih grafija Kur'ana, grafije Kur'ana kao različiti oblici prevođenja Kur'anskog arhetipa (unutar njegova arapskog jezika, *qur'ānan 'arabiyyan*).
3. Različiti sistemi "konsonantizacija" Kur'anskog arhetipa kao njegovi različiti prijevodi iz jednog "konsonantnog" sistema u drugi (treći, četvrti... itd.).
4. Četvrti temat tretira tzv. "vokalizacijske sisteme" Kur'anskog arhetipa kao svojevrsne oblike prevođenja Kur'anskog arhetipa iz jednog "vokalizacijskog sistema" u drugi (treći, četvrti... itd.) "vokalizacijski sistem".
5. Peti temat posvećen je pitanju interpunkcije Kur'anskog arhetipa i njezinog prevođenja. Ovaj temat obrađuje signale ili znakove za interpunkciju Kur'anskog arhetipa, kao i

mogućnosti sagledavanja razliĉitih “interpunkcijskih sistema“ kao razliĉitih oblika prevođenja Kur’ānskog arhetipa (u arapski ili u druge jezike).

6. Šesti temat bavi se mišljenjima i fetvama Abū Ḥanīfe o prevođenju Kur’āna na perzijski jezik; privremena narav fetvi Abū Ḥanīfe o prevođenju Kur’āna; mišljenja njegovih uĉenika.

7. Sedmi temat obrađuje poglede az-Zamahšarīja o prevođenju Kur’āna; drugi islamski tafsīrski autoriteti o prevođenju Kur’āna.

8. Osmi temat posvećen je pitanjima stila prijevoda Kur’āna. Da li Kur’ān prevoditi “prozno“ ili “poetski“? Koliko prijevod Kur’āna zadržava stil Kur’ānskog originala? Mogućnosti prevoditelja. Moć i nemoć “prijevodnih“ rješenja...

9. Deveti temat bavi se pitanjima “akā’idske“ valjanosti ili validnosti prijevoda Kur’āna. “Pogled na svijet“ Kur’ānskog originala i “pogled na svijet“ prijevoda Kur’āna. Koliko je prijevod Kur’āna “djelo“ prevoditelja...

10. Deseti temat posvećen je teorijama prevođenja Kur’āna kroz epohu tzv. muslimanskog i islamskog “preporodnog“ mišljenja. Teorije Muḥammada Rašīda Riĉā’a o prevođenju Kur’āna. Savremene arapske rasprave o “za“ i “protiv“ prevođenja Kur’āna.

11. Jedanaesti temat: Prve akademske rasprave o prevođenju Kur’āna na evropskom Zapadu. Doba XVIII. – XIX. – XX. stoljeća i evropske rasprave o prevođenju Kur’āna (potrebe, mogućnosti, perspektive, stavovi, podaci o “iskrivljavanjima“ Kur’ānske poruke u nekim evropskim prijevodima Kur’āna, itd.).

12. Dvanaesti temat bavi se razliĉitim muslimanskim koncepcijama o prevođenju Kur’āna u doba nacionalizma i modernizma. Primjer turskih nacionalista i njihovih pritisaka na tradicionalnu ‘*ulamā*’ da se prijevod Kur’āna izjednaĉi sa izvornikom Kur’āna.

13. Trinaesti temat posvećen je ranim bosanskohercegovaĉkim raspravama o prevođenju Kur’āna, polemike oko prijevoda Kur’āna Miće Ljubibratića, terminologija i pravoslavna “nomenklatura“ Ljubibratićeva prijevoda Kur’āna; sociolingvistiĉki problemi prevođenja Kur’āna; pitanje pravoslavne terminologije u prevođenju Kur’āna...

14. Ćetnaesti temat bavi se muslimanskim prijevodima Kur’āna u Bosni i Hercegovini i na Balkanu; polemike, rasprave, “omraze“ meĉu prevoditeljima Kur’āna; hronologija najnovijih prijevoda Kur’āna na bosanski; recepcija prijevoda Kur’āna na bosanskom; rasprave o “moći i nemoći“ prevoditelja Kur’āna da prenesu “pravu poruku“ Kur’ānskog izvornika....

15. Rekapitulacija svih oblasti.

Literatura:

Obavezna

- 1) Latić, Džemaludin, *Stil Kur’ānskog izraza*, el-Kalem, Sarajevo, 2001.
- 2) ‘Alī, S. A., *Tarġamah mā lā yutarġamu* (ترجمة ما لا يُترجم), An-Nadwatu l-‘ālamīyyatu ḥawla tarġamāti ma‘ānī l-qur’āni l-karīm, Tripoli, 1996.

- 3) Badawī, Muḥammad Zakī Badawī, *Dawru t-tafsīri wa t-tarġamati fī d-da‘wati l-islāmiyyati* (دَوْرُ التَّفْسِيرِ وَ التَّرْجَمَةِ فِي الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ), u: An-Nadwatu l-‘ālamīyyatu ḥawla tarġamāti ma‘ānī l-qur’āni l-karīm, Tripoli, 1996.
- 4) Hamīdullāh, Muḥammad Ḥamīdullāh, *Fahmu l-qur’āni li man lā yanṭiqu bi lugati d-dād* (فَهْمُ الْقُرْآنِ لِمَنْ لَا يَنْطِقُ بِلُغَةِ الضَّادِ), u: An-Nadwatu l-‘ālamīyyatu ḥawla tarġamāti ma‘ānī l-qur’āni l-karīm, Tripoli, 1996.
- 5) Kīm, ‘Uṭmān Kīm, *Tarġamatu ma‘ānī l-qur’āni l-karīm li ‘lladīna lā yatakallamūna bi l-‘arabiyyah* (تَرْجَمَةُ مَعَانِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ لِلَّذِينَ لَا يَتَكَلَّمُونَ بِهَا), u: An-Nadwatu l-‘ālamīyyatu ḥawla tarġamāti ma‘ānī l-qur’āni l-karīm, Tripoli, 1996.
- 6) Wilson, Brett, *Translating the Qur’ān in an Age of Nationalism (Print Culture and Modern Islam in Turkey)*, The Institute of Ismaili Studies, London, 2014.

Dopunska

- 1) Karić, Enes, *Prilozi za povijest islamskog mišljenja u Bosni i Hercegovini*, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
- 2) Ramić, Jusuf, *Naši prijevodi Kur’āna i stil kur’ānskog izraza*, Connectum, Sarajevo, 2010.

Katedra za tefsir (tumačenje Kur'ana)

Silabus

Predmet:	<i>Historijat Kur'ana na Zapadu</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Odsjek:	Teološki
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Enes Karić

Sadržaj predmeta: Nastavni predmet *Historijat Kur'ana na Zapadu* bavi se glavnim dionicama historije Kur'āna na Zapadu, ranim i srednjovjekovnim recepcijama Kur'āna i njihovim protagonistima, zapadnim "pobijanjima Kur'āna" i njegovim protagonistima, recepcijama Kur'āna na Zapadu nakon Prosvjetiteljstva, te XIX.-vjekovnim i XX.-vjekovnim tumačenjima Kur'āna sve do najnovijih modernih tumačenja.

Ciljevi izbornog predmeta: da **a)** izloži, **b)** predstavi, **c)** objasni, **d)** analizira i **e)** detektira pojavu rasprava, ranih i kasnijih, poglavito nemuslimanskih, a u vezi sa prevođenjem i recepcijom Kur'āna na Zapadu, tumačenjem temeljne islamske Knjige na Zapadu, njezinom historijom na Zapadu, zapadnim tumačenjima učenja koja se iz Kur'āna izvode i muslimanskoj praksi koja se na njoj temelji.

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: redovno pohađanje nastave, pripreme za nastavu, izrada i odbrana eseja, izrada testa, čitanje obavezne i dopunske literature i polaganje završnoga ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

- 1) Današnja saznanja o prvim kontaktima istočnog kršćanstva i islama. Djela Ivana Damaščanskog i polemike protiv islama i Kur'āna.
- 2) Doba islamske Španije, rani parcijalni prijevodi Kur'āna na jezike Pirinejskog poluotoka, rani latinski (parcijalni) prijevodi Kur'āna, uloga Petra Prečasnog (Peter the Venerable) u nastanku cjelovitog latinskog prijevoda Kur'āna, uloga prevoditelja Roberta Ketonskog (Robertus Ketenensis) – 1143. godine. Podaci o namjernom iskrivljavanju poruke Kur'āna, itd.
- 3) Podaci o prijevodima Kur'āna koji su uslijedili tokom poznog Srednjeg vijeka, latinski prijevod Kur'āna Ludovicca Marraccija u XVII stoljeću. Podaci o aranžiranju poruke Kur'āna u ovom prijevodu (*Maracci de Alcoran*).

- 4) Tretira ulogu Martina Luthera u izdanjima dijelova prijevoda Kur'āna, obrađuje prve cjelovite njemačke prijevode Kur'āna, npr. od Salomona Schweiggera (1616).
- 5) Posvećen je podacima o prijevodima Kur'āna na francuski (Andre du Ryer), zatim engleski (Alexander Ross), te njemački (Lange)...
- 6) Bavi se elementarnim podacima o evropskim prijevodima Kur'āna u doba zreloga kolonijalizma. Francuski prijevod od M. Savaryja (1783.), zatim od Kasimirskog (1840.), itd.
- 7) **O**brađuje podatke o kasnijim engleskim prijevodima Kur'āna, npr. od J. M. Rodwella (1861.) – ovaj prijevod je ustrojen po tzv. “redosljedu objavljivanja Kur'āna“, zatim se daju podaci o prijevodu Kur'āna od Palmera (1880.)...
- 8) Posvećen je glavnim podacima o kasnijim njemačkim prijevodima Kur'āna, radu Gustava Flügela na izdavanju Kur'ānskog originala u Leipzigu (1834.), zatim se donose podaci o njemačkom prijevodu Kur'āna od L. Ullmanna (1840.), itd.
- 9) **B**avi se izdanjem Kur'āna od ruske carice Katarine II (Petrograd, 1787.), kasnije je preštampan u Kazanu (1803.). Ruski prijevod Kur'āna pojavio se od Postnikova, zatim od Verjovkina, itd. Prijevod Kur'āna od Ignatija Kračkovskoga kao najpoznatiji ruski prijevod, itd.
- 10) Posvećen je ostalim evropskim prijevodima Kur'āna tokom XX. stoljeća, zatim djelima koja su se u XIX. i XX. stoljeću pojavila o Kur'ānu u Evropi (npr. *Geschichte des Qorans* (1860.), tj. ova djela oslovljavaju područje “Historije Kur'āna“, npr. rad orijentalista Bergstrassera i Schwallyja, itd.
- 11) Jedanaesti temat bavi se specifično “orijentalističkim teorijama“ o Kur'ānu, npr. Arthur Jeffery bavi se “stranim porijeklom“ Kur'āna, Wansbrough se bavi muslimanskim “preuđšavanjima teksta Kur'āna“, itd. Ovdje se obrađuju pogledi Alforda T. Welcha, itd.
- 12) Dvanaesti temat bavi se nekim “dobroćudnim“ stranama evropske orijentalistike u izučavanju Kur'āna, ovdje se predstavljaju djela znamenitih Evropljanki: Annemarie Schimmel, Katharine Mommsen, Eve de Vitray-Meyerovitch, itd. Njihova uloga u populariziranju “normalne“ recepcije Kur'āna na Zapadu tokom XX. stoljeća...
- 13) Trinaesti temat posvećen je evropskim konvertitima i njihovim prinosima na polju izučavanja Kur'āna (Muhammad Marmaduke Pickthall, Leopold Weiss/Muhammad Asad, Amina Wadood, Ingrid Mattson, Tim Winter, Murad Hofmann...)
- 14) Četrnaesti temat obrađuje rezultate najnovijih evropskih i američkih proučavanja na području tumačenja Kur'āna, ovdje je riječ o velikim muslimanskim univerzitetskim imenima koja su se istakla na Zapadu na različitim područjima afirmiranja tradicionalnih muslimanskih i islamskih tumačenja Kur'āna (S. H. Nasr, F. Rahman, M. Hamidullah, Z. Sardar...)
- 15) Rekapitulacija svih oblasti

Literatura:

Obavezna

1. Francisco, Adam S., *Martin Luther and Islam*, Brill, Leiden, 2007. (dijelovi)
2. Sahas, Daniel J., *John of Damascus on Islam*, Brill, Leiden, 1972. (dijelovi)
3. Silajdžić, Adnan, *Islam u otkriću kršćanske Evrope*, izd. Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2003.
4. Taji-Farouki, Suha, *Modern Muslim Intellectuals and the Qur'ān*, The Institute of Ismaili Studies, London, 2004. (dijelovi)

Dopunska

1. Karić, Enes (priređio), *Kur'ān u savremenom dobu I i II*, izd. el-Kalem i Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997.

Katedra za tefsir (tumačenje Kur'ana)

Silabus

Predmet:	<i>Semantostilistika i sintaktostilistika Kur'ana</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Odsjek:	Teološki
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	prof. dr. Džemal Latić

Sadržaj predmeta: Nastavni predmet Semantostilistika i sintaktostilistika Kur'ana nastavak je izučavanja tzv. jezičkog tefsira nakon upoznavanja sa arapskim kao jezikom Kur'ana i njegovim prvim, zvukovnim slojem (fonostilistikom), koji je uvijek u prvom planu jezičkih istraživanja. Na ovom predmetu studenti će se šire upoznavati sa historijom semantičkih i sintaksičkih istraživanja kur'anskoga jezika, sa njegovim značenjskim slojem i rasporedom njegovih jedinica u ajetu, iskazu, kontekstima i cjelovitim surama.

Ciljevi predmeta

Nastavni predmet Semantostilistika i sintaktostilistika Kur'ana ima za cilj da **a)** izuči, **b)** objasni, **c)** istraži, **d)** analizira i **e)** predstavi najvažnije autore i njihova djela iz oblasti kur'anske semantike i semantostilistike te sintakse i sintaktostilistike kao sastavnog dijela *i'džaza* ili nadnaravnog fenomena Kur'ana u njegovom ukupnom izrazu.

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sat vježbi.

Obaveze studenta: Ispunjavanje zahtjeva redovnog provjeravanja usvojenog znanja, koji se sastoji iz: redovnog pohađanja nastave, priprema za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature, te polaganja završnog ispita. Obavezno prisustvo nastavi: 90%.

Način ocjenjivanja: Esej: 20%; test 30%; završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu je neophodno ispuniti sve elemente redovnog provjeravanja znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Uvod u semantiku kao jezičku disciplinu; semantostilistika kao grana semantike; začeci semantičkih i semantostilističkih istraživanja kod Arabljana.
2. Transpozicija značenja u kur'anskom jeziku: predislamski i kur'anski arapski jezik; semantička polja – sržne riječi – ključne riječi Kur'ana; T. Izutsu i njegova semantička istraživanja
3. Ebu Ubejdeov *Medžazu'l-Qur'an* - izvori i nastanak ovog djela: Ebu Ubejdeova semantička analiza sure el-Fatihe

4. Ebu Zekerijja Jahja ibn Zijad el-Ferra' i njegov *Me'ani'l-Qur'an*; izvori El-Ferra'ovih semantičkih analiza; ibnu'l-Džehme es-Semerijj – prenosilac el-Ferra'ovih analiza
5. El-Ferra'ova semantička analiza posljednjih triju sura Kur'ana
6. El-Akhfeš el-Ewsat i njegov *Me'ani'l-Qur'an*; biografija el-Akfeša el-Ewsata, njegovi učitelji i učenici; el-Ewsatovi pogledi na izvore (*mesadir*) semantike Kur'ana; el-Ewsatova metodologija u sastavljanju njegove knjige; leksika iz Hadisa kao jedan od izvora el-Ewsatove semantike Kur'ana; važnost el-Ewsatovog *Me'ani'l-Qur'ana* za historiju tefsirske nauke
7. *Mu'džem mufredat elfazi'l-Qur'an* er-Ragiba el-Isfahanija: biografija i bibliografija er-Ragiba el-Isfahanija; način komponiranja el-Isfahanijevog *Rječnika*; el-Isfahanijevi prethodnici – istraživači *garib* riječi
8. Leksemi arapskoga jezika i sememi Kur'ana; *wudžuh we neza'ir*
9. Idiomaticki glagolski oblici u Kur'anu – potkategorija u kur'anskoj idiomatickoj mreži; važnost preciznog razviđanja kur'anskih idioma
10. Pet kategorija glagolskih idioma; semantička raskoš idiomatickih oblika
11. *I'rabu'l-Qur'an* (deklinacija i konjugacija kur'anskih leksema; ibn Khalewejh i njegovo djelo *I'rabu thelathine suretin mine'l-Qur'ani'l-kerim*; *i'rab* kao dio semantike Kur'ana
12. *El-Muštereku'l-lafzijju* polisemne riječi) Kur'ana; najpoznatiji arapski istraživači polisemnih riječi u Kur'anu i njihova djela; osnovno i relaciono značenje kur'anskih riječi; polisemne riječi i njihov kontekst;
13. *Idžazu'l-bejan* (sažeti izraz) kur'anskih sura; izražajna jezgrovitost, kontekst i semantička raskoš kur'anskih sura; Muhammed 'Ali es-Sabuni i njegova semantostilistička istraživanja
14. *El-I'džazu'n-nahwijju* (sintaktostilistika) Kur'ana; arapski istraživači kur'anske sintaktostilistike i njihova djela; *i'džaz* Kur'ana u sintaksi njegovih ajeta i sura; pripovjedački prezent, aorist, perfekt i imperfekt kur'anskoga izraza; počeci i završeci ajeta kao dio kur'anske sintaktostilistike
15. *Dirasatun fennijjetun fi suweri'l-Qur'an* – Istraživanje književnoumjetničkih slika u Kur'anu – kao sveukupnost fono-semanto-sintaktostilističkog izraza Kur'ana

Literatura:

Obavezna

- 1) Abu 'Ubayda, *Madžaz al-Qur'an*, Kairo, bez god.izd.
- 2) Al-Akhfaš al-Awsat, *Ma'ani al-Qur'an*, I i II, bez mjesta i god. izd.
- 3) Al-Raghib al-Asfahani, *Mu'džam mufredat al-alfaz al-Qur'an*, bez mjesta i god.izd.
- 4) Abu Zakariyya al-Farra', *Ma'ani al-Qur'an*, bez mjesta i god.izd.
- 5) Fath abu al-Fattah al-Zadžani, *al-'Idžaz al-nahwi fi al-Qur'an al-karim*, Kuvajt, 1984.

Katedra za tefsir (tumačenje Kur'ana)

Silabus

Predmet:	<i>Et-Tefsir el-'idžtima'i – društveni tefsir</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Džemal Latić

Sadržaj predmeta: Nastavni predmet *et-Tefsir el-idžtima'ijj* – Društveni tefsir sadrži gradivo iz posebne vrste tefsirske nauke koja je nastala na prekretnici XIX. i XX.st. i snažno se razvila u prošlom stoljeću u nastojanju da bolje, u ovom slučaju aktualnije razumijevanje Kur'ana doprinese poboljšanju „žalosnog stanja“ muslimanskih naroda i Ummeta u cjelini pred sve većim lokalnim, regionalnim i globalnim izazovima. Ovaj i tzv. politički tefsir (*et-tefsir es-sijasijj*), koji je iz njega nastao, u neraskidivoj su vezi, a oba toka tefsirske nauke u posljednjih preko stotinu godina dala su svoje naajjače figure i reprezentante baš u modernom i savremenom dobu.

Ciljevi predmeta:

Nastavni predmet *et-Tefsir el-'idžtima'ijj* – Društveni tefsir ima za cilj da **a)** izuči, **b)** objasni, **c)** istraži, **d)** analizira i **e)** predstavi najvažnije mufessire iz ove vrste tefsira i njihova djela, ali i njihove ideje i poglede na ljudsko društvo, društvene zakonitosti, uspone i padove društava... na temelju kur'anskih pasaža u kojima se govori o ranijim društvima i civilizacijama. Također, na ovom predmetu će se sagledavati uzroci propasti nekadašnje globalne muslimanske civilizacije i načini izlaska iz globalne „noći Islama“ kako ih vide predstavnici ovog tefsira počevši od Dž. Afganija do Mewdudija i dr.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Definiranje i nastanak „društvenog tefsira“ (*et-tefsir el-'idžtima'ijj*); Džemaluddin Afgani i njegov pojam *es-sunen fi'l-'idžtima'i'l-bešerijj*; časopis *El-'Urwetu'l-wuthqa* i utemeljivanje *et-tefsir es-sunenijja*; Muhammed 'Abduhu i društveni zakoni koje je otkrio u Kur'anu; *'ilmu's-suneni*.
2. Muhammed Tahir ibn 'Ašur: njegova studija *Usulu'n-nizami'l-'idžtima'ijj fi'l-islam* i njegov tefsir *Et-Tahrir we't-tenwir*.
3. Ibn 'Ašurovo razumijevanje *dina i islama*; islam i ranije vjere; islam kao vjera stvarnosti; pripreme islama za uspostavljanje temelja društva; islamsko i ne-islamsko društvo.
4. Temelji za obnovu (*islah*) pojedinca: *islah* u vjerovanju, pogledu na svijet, praksi, mentalitetu; nova, islamska pozicija žene u društvu.
5. Obnova (*islah*) društva; formiranje muslimanske zajednice; *fitretullah* kao osnova islamskog društva; islamsko bratstvo; osnove političkog sistema Ummeta;

6. *Mekarimu'l-akhlaq* islamskog društva; koncept društvene pravde; ravnopravnost spolova i etničkih zajednica; međuljudska solidarnost;
7. Koncept jednakosti i slobode u islamskom društvu; *ta'jīnu'l-haqqi* - utvrđivanje i poštivanje svačijeg prava; imovina pojedinca i Ummeta; uvjeti ekonomskog blagostanja Ummeta; islamska vlada i država; demokracija islamske vlade; zaštita ljudske časti; politika islamske vlade; osnove tolerancije ljudskih razlika.
8. Pojava tefsirskog mišljenja Sejjida Qutba sredinom XX.st.; *El-'Adale el-'idžtima'ijje fi'l-islam* Sejjida Qutba; koncept islamskog društva (*el-mudžteme'u'l-islamijj*) u Qutbovom tefsiru *Fi zilali'l-Qur'an*.
9. Analazi Qutbove studije „Društvena pravda u islamu“: vjera i društvo u kršćanstvu i islamu; priroda društvene pravde u islamu; temelje društvene pravde u islamu; sloboda duha i jednakost ljudi u islamskom društvu; društvena zaštita; sredstva za ostvarivanje društvene pravde u islamu.
10. ... Vladina politika u islamu; ekonomska politika u islamu; privatno vlasništvo u islamskom društvu; priroda privatnog vlasništva u islamskom društvu; načini sticanja i uvećavanja imovine; ekonomsko blagostanje i ciljevi njegova ostvarivanja; društvena funkcija zekjata; povijesna realizacija islama i njegova društva.
11. Ebu E'ala el-Mewdudi i njegov tefsir *Tefhimu'l-Qur'an*; Ahmed Khuršid i njegovi pogledi na Mewdudijevu tefsirsku misao.
12. Konstituenti islamskog društva; osnovni uvjeti za pripadnost islamskom društvu; ponašanje vjernika u islamskom društvu; međusobna solidarnost; eliminacija društvenih razdora i konflikata.
13. Lojalnost državnom zakonodavstvu; društvena zaštita slabih i nemoćnih; eliminacija nepravde i obespravljanja; tretiranje licemjera u Kur'anu i društveni interes;
14. Obrazovna politika islamskog društva; islamski „društveni ugovor“; društvena i ekonomska politika, čuvanje porodice; unutarnja i vanjska politika; zaštita od socijalnih zala i njihovo iskorjenjivanje; zaštita prava siročadi; zaštita od korupcije u trgovini i poslovanju; odnos prema međunarodnim konvencijama i ugovorima.
15. Šejh Šeltut i njegovi tefsirski pogledi na društvo.

Literatura:

Obavezna:

- 1) Muhammad 'Abduhu i Rašid Rida, *Tafsir al-manar*,
- 2) Sayyid Qutb, *al-'Adala al-'idžtima'ijya fi al-Islam*, 1958., bez mjesta izd.
- 3) Muhammad al-Tahir ibn 'Ašur, *Usul al-Nizam al-'idžtima'iy fi al-islam*, Tunis, 2010.
- 4) Sayyid Abul A'la Mawdudi, *Towards understanding the Qur'an*, i-v, Delhi, 1994.

Katedra za tefsir (tumačenje Kur'ana)

Silabus

Predmet:	<i>Poetika kur'anskih kazivanja</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof.dr. Džemal Latić

Sadržaj predmeta: Na nastavnom predmetu Poetika kur'anskih kazivanja izučavat će se kur'anska kazivanja (*el-kisasu'l-qur'anijj*) prvenstveno iz poetičkog ugla, tj. sa stanovišta njihovih fabula i sižea: načina kompozicije njihovih dijelova, njihovih likova i njihove karakterizacije, „poniranja“ ovih kazivanja na jednom i izviranja na drugome mjestu, hronološkog prekomponiranja itd. Međutim, pošto je ova poetička raznovrsnost povezana sa moralnim ciljevima (*agrad*) ovih kazivanja, onda će se na ovom predmetu izučavati i ti ciljevi kao i *'iber* ili poruke, odn. pod-tekst i nad-tekst ovih kazivanja.

Ciljevi predmeta su:

Nastavni predmet Poetika kur'anskih kazivanja ima cilj da **a)** izuči, **b)** objasni, **c)** istraži, **d)** analizira i **e)** predstavi najvažnije mufessire i njihova djela koji su se bavili *fennu'l-qasas-om* (umijećem kur'anskog pripovijedanja), raznovrsnošću kur'anske umjetničke obrade događaja u prošlosti, čak i onih koji će se desiti u budućnosti, kao i moralnim poukama i porukama koje sugerise kur'anski tekst.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Aristotelova *Poetika*; pojam *mimezisa*; književni rodovi i vrste;
2. Jolesovi „jednostavni književni oblici“; „divlja misao“ i individualna umjetnička proza
3. Fabula, siže i kompozicija; ideja i priča; retorika proze
4. Pojam *qissa-tun* i njegovi oblici u Kur'anu; kontinuirani i diskontinuirani tok radnje u kur'anskim kazivanjima; načini komponiranja kur'anskih kazivanja
5. Likovi u Kur'anu; kur'anska karakterizacija likova
6. „Univerzalni kur'anski personaliteti“ u teoriji Sejjida Qutba
7. Ciljevi kur'anskih kazivanja; *'ibret* (pl. *'iber*), con-text i pod-tekst kur'anskih kazivanja
8. Dramatičnost, kontemplativnost, dijalozi i monolozi u kur'anskim kazivanjima
9. Umjetnička i historijska istina i njihov odnos u kur'anskim kazivanjima: činjenice i primjeri
10. *Qissatu Adem* – promjena perspektive, izmjena *'ibera*; Zekerijja, Merjema i Isa
11. Kazivanje o Sulejmanu, a.s.; lik Hudhuda; Sulejman i Hudhud; Sulejman i kraljica od Sabe; lik kraljice od Sabe; Sulejman i mravi; raskoš *'ibera* u suri En-Neml
12. *Mufadže'at* –estetika iznenađenja u Kur'anu; kazivanje o Musau, a.s., i h. Hidru; poetika zagonetke; kazivanje o dvojici vlasnika bašče; Musa i Faraon; *en-nefsu'l-fir'awnijje*;

13. „Ponornica“ kazivanja o Musau, a.s.; poetika kolažiranja kompozicionih dijelova; Musa, Israelićani i Harun; kulminacija Musaovog spoznajnog života: munadžat na Sinaju;
14. Sura Jusuf – poetika fabule *in continuo*; 'iber sure Jusuf; kulminacija vjerovanja i morala;
15. Kazivanje o Adu i Semudu; poetika „ponornice“ i blijeska; kondenzacija fabule – kondenzacija 'ibera; kazivanja o Lutu,a.s.: hronološka isprevrtnost u korist 'ibera; Ibrahimova, a.s., putovanja...

Literatura

Obavezna

- 1) Aristotel, *Poetika*, Beograd, 1979.
- 2) Milivoj Solar, *Ideja i priča*, Zagreb, 1980.
- 3) Ahmad Muhammad Džamal, *al-Qasas al-ramziyy fi al-Qur'an*, Bejrut, 1985.
- 4) Mahmud al-Bustani, *Dirasatun fanniyatun fi suwari al-Qur'an*, Mešhed, 1421.h.

Katedra za filologiju Kur'ana

Silabus

Predmet:	<i>Tradicijski izvori arapske lingvistike</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Amrudin Hajrić

Ciljevi predmeta: Cilj ovog predmeta je da studente upozna s ulogom Kur'ana i Hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u procesu kodifikovanja i normiranja arapskog jezika te utemeljivanja i razvoja njegovih standardizirajućih jezičkih disciplina, kojom prilikom su "poslužili" kao izvor jezičkog materijala kojim su arapski jezikoslovci argumentirali svoja naučavanja te pravila i norme koje su ustanovljavali. Saznanja i informacije koje studenti kroz ovaj predmet usvoje pružit će im mogućnost da svestranije sagledavaju temeljne islamske discipline, posebno kad je riječ o hermeneutici Kur'ana i Poslanikovoju, s.a.v.s., Tradiciji.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Tradicijski i drugi izvori arapske lingvistike (Kur'an, Hadis, prijeislamska arapska poezija, beduinski vernakular)
2. "Povodi" objavljivanja Kur'ana na arapskom jeziku
3. Varijanta arapskog jezika na kojoj je objavljen Kur'an
4. Prva i druga kodifikacija Kur'ana
5. Uloga Kur'ana u utemeljivanju i razvoju arapske ortografije
6. Utemeljivanje arapske leksikografije - Garibu I-Kur'an kao preteče rječnika arapskog jezika
7. Povodi ustanovljavanja arapske gramatike s posebnim osvrtom na povode vjerske naravi
8. Različita *čitanja* Kur'ana u kontekstu arapskih jezikoslovnih naučavanja
9. Kur'an kao kohezioni faktor različitih arapskih narječja i garant opstanka arapskog jezika
10. Hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u naučavanjima prvih arapskih jezikoslovaca
11. Različita mišljenja u vezi s argumentovanjem jezikoslovnih naučavanja hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.
12. Kodifikovanje hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao početak njihovog značajnijeg uvažavanja u kontekstu jezikoslovnih naučavanja
13. Odnos arapskih gramatičarskih škola prema izvorima jezikoslovnih naučavanja
14. Odnos savremenih arapskih jezikoslovaca prema tradicijskim izvorima arapske lingvistike
15. Rekapitulacija

Literatura

Obavezna literatura

- 1) Jahić, Mustafa: *Arapski jezik u islamskim naukama*, Gazi Husrev-begova biblioteka - El-Kalem, Sarajevo, 2012.

- 2) Karić, Enes: *Semantika Kur'ana* (hrestomatija tekstova), Bemust, Sarajevo, 1998.
- 3) Makram, `Abdul`al Salim; *Al-Qur'an al-Karim wa alaruhu fi al-dirasat al-nahwiyya*, Dar al-ma`arif, Kairo, 1965.

Dopunska

- 1) `Abdurrahim, `Abdul`alil: *Luga al-Qur'an al-Karim*, Prvo izdanje, Maktaba al-Risala al-hadila, Amman, 1981.
- 2) Ansārī (al-), Ahmad Makkī; *Sībawayh wa al-qirā`āt*, Dār al-ma`arif, Kairo, 1972.
- 3) undi (al-), Anwar: *Al-Fusha luga al-Qur'an*, Dar al-kitab al-lubnani, Bejrut, 1982.
- 4) Hodayli (al-), Kadi`a: *Mawqif al-nuhat min al-istišhad bi al-hadil al-šarif*, Dār al-rašīd li al-našr, Bagdad, 1981.
- 5) Kico, Mehmed; *Arapska jezikoslovna znanost*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2003.
- 6) Latić, Džemaludin: *Stil kur'anskoga izraza*, El-Kalem, Sarajevo, 2001.
- 7) Muğālasa, Mahmūd Husnī; *Abhāl fī al-luġa wa al-nahw wa al-qirā`āt*, Prvo izdanje, Dār al-bašīr, Amman, 2002.
- 8) Mukrim, `Abdul`āl Salim: *Al-Luga al-`arabiyya fi rihab al-Qur'an al-Karim*, Prvo izdanje, `Alam al-kutub, Rijad, 1995.
- 9) Naffāk (al-), Ahmad Ratib; *Fihris šawāhid Sībawayh: šawāhid al-Qur`ān – šawāhid al-hadīs – šawāhid al-ši`r*, Prvo izdanje, Dār al-iršād, Bejrut, 1970.
- 10) Ša`ir (al-), Hasan Musa, *Al-Nuhat wa al-hadis al-nabawi*, Dar `ammar li al-našr wa al-tawzi`, Amman, 2010.

Katedra za filologiju Kur'ana

Silabus

Predmet:	<i>Arapski jezik u bosanskohercegovačkom kontekstu i njegova vezanost za islamsku znanost</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Zehra Alispahić

Ciljevi predmeta: ovog predmeta je da kandidate upozna sa neraskidivom vezom između jezikoslovnih i islamskih znanosti, s obzirom na međusobne utjecaje i prožimanja te na brojne rezultate nastale tokom vremena. Povijest razvoja arapskog jezika je i povijest razvoja islamskih nauka. Saznanja i informacije koje studenti kroz ovaj predmet usvoje, pomoći će im u kontinuiranom izučavanju arapskog jezika i lakšem ovladavanju islamskim znanostima. Dolaskom islama na prostore Balkana jasno je pozicionirano mjesto i uloga arapskog jezika u bh. kontekstu kroz povijest u odgojno-obrazovnom sistemu do današnjih dana.

Oblik nastave:

1. predavanje 60%
2. prezentacije 30%
3. radionica/grupni rad 10%

Način ocjenjivanja i rezultati:

1. prisustvo 10%
2. esej/praksa/istraživanje 30%
3. pisani ispit 40%
4. usmeni ispit 20%

Plan predmeta po sedmicama:

1. Pregled razvoja školstva i obrazovanja u islamu
2. Najznačajnije ustanove islamskog obrazovanja – pregled
3. Pozicioniranje arapskog jezika u islamskim naukama
4. Arapske jezikoslovne discipline i islamske religijske nauke
5. Mjesto i uloga arapskog jezika u religijskom odgojno-obrazovnom sistemu u islamskome svijetu
6. Mjesto i uloga arapskog jezika u religijskom odgojno-obrazovnom sistemu u BiH kroz povijest
7. Nastava, nastavni planovi i programi i udžbenici arapskog jezika u vjerskim odgojno-obrazovnim ustanovama u BiH

8. Nastava, nastavni planovi i programi i udžbenici arapskog jezika u vjerskim odgojno-obrazovnim ustanovama u BiH
9. Pregled znanstvenih rezultata Bošnjaka u oblasti jezikoslovnih i religijskih islamskih znanosti
10. Hasan Kafija Pruščak – Utemeljitelj arapsko-islamskih nauka u BiH
11. Mustafa Ejubović – Šejh Jujo i njegov doprinos religijskim i jezikoslovnim znanostima
12. Postignuća Bošnjaka u oblasti jezikoslovnih i islamskih znanosti tokom XIX i XX stoljeća – pregled
13. Odnos arapskog jezika naspram Kur'ana.
14. Lingvistička analiza kur'anskih čitanja i utjecaj čitanja na izvođenje gramatičkih pravila

Literatura:

Obavezna I

- 1) Ćurić, Hajrudin: *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1983.
- 2) Jahić, Mustafa: *Arapski jezik u islamskim naukama – povezanost i međusobni uticaj*, Gazi Husrev-begova biblioteka - El-Kalem, Sarajevo, 2012.
- 3) Šukrić, Nijaz: *Intišāru l-islāmi fī al-Būsna wa al-Harsag fī l-qarnayni l-hāmise wa l-sādise 'ašara*, Ğamiyya al-da'awa al-islamiyya al-'ālamīyya, b.g.i.

Dopunska

- 1) Bašagić, Safvet-beg: *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Svjetlost, Sarajevo, 1986.
- 2) Hasan Kafi Pruščak, 400 godina djela Hasana Kafije Pruščaka 1615. – 2015., Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka, El-Kalem, Sarajevo, 2015.
- 3) Jahić, Mustafa: *Arapska gramatika u djelu al-Fawā'idu l-'abdiyyatu Mustafe Ejubovića*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2007.
- 4) Jones, Alan: *Arabic Througf the Qur'an*, The Islamic Texts Society, British Library Cataloguing – in – Publication Data.
- 5) Karić, Enes: *Prilozi za povijest islamskog mišljenja u BiH XX stoljeća*, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
- 6) Kasumović, Ismet: *Školstvo i obrazovanje u bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*, Islamski kulturni centar, Mostar, 1999.
- 7) Kico, Mehmed: *Arapska jezikoslovna znanost*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2003.
- 8) Ljubović, Amir - Sulejman Grozdanić: *Prozna književnost Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*, Orijentalni institut u Sarajevu, 1995.
- 9) Muallimov forum posvećen Arapskom jeziku: Mustafa Jahić, Omer Nakičević, Zehra Alispahić, Esad Duraković, Mejra Softić, Munir Mujić, Dragana Kujović, Enes Karić, Amrudin Hajrić, Novi Muallim, Udruženje ilmijje IZ u BiH, Sarajevo, 2014., br. 60, 3-44.

- 10) Mujić, Munir: *Arapska stilistika u djelu Hasana Kafije Pruščaka*,
- 11) Nakičević, Omer: *Arapsko-islamske znanosti i glavne škole od XV do XVII vijeka (Sarajevo, Mostar, Prusac)*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 1999.
- 12) Nakičević, Omer: *Hasan Kafija Pruščak, pionir arapsko-islamskih nauka u Bosni i Hercegovini*, Starješinstvo IZ u SR BiH, Sarajevo, 1977.
- 13) Pruščak, Hasan Kafija: *Izabrani spisi*, Veselin Masleša, Sarajevo 1983.
- 14) Salim, Mukrim 'Abdu l'Āl: *Al-Qur'anu l-Karīmu wa atāruhu fi al-dirasati al-naḥwiyyati*, Dāru l-ma'ārif, Kairo, 1965.
- 15) Softić, Mejra: *Kompedij arapske sintakse Ibrahima Opijača Mostarca*, Islamska pedagoška akademija u Zenici, Zenica 2002.

Katedra za hadis (poslaničku tradiciju)

Silabus

Predmet:	<i>Poslanikovo, s.a.v.s., upravljanje ljudskim potencijalima</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Zuhdija Hasanović

Sadržaj predmeta: Predmet obrađuje temeljna pitanja iz znanstvene discipline koja je prisutna u ekonomiji, ali izuzetno značajno mjesto zauzima i u drugim društvenim, pa i humanističkim znanostima. Bavi se svestranim sagledavanjem problematike upravljanja ljudskim resursima u organizacijama, kolektivima i institucijama. Ključni cilj svake organizacije je pravovremeno prilagođavanje promjenama i opstanak na tržištu. Osnovni uvjet za to su uposleni, u koje treba ulagati puno vremena i truda s obzirom da oni izvršavaju neophodne zadatke na putu ka ostvarivanju tog cilja. Organizacija mora da brine o ljudima, što podrazumijeva, prije svega, planiranje potrebe za njima, preko njihovog angažiranja i optimalnog raspoređivanja, obučavanja, vođenja i motiviranja, pa do njihove zaštite i unapređivanja. Općenito, ljudski potencijali determiniraju uspjeh svakog kolektiva.

Budući da je Muhammed, s.a.v.s., bio potpuna ličnost i postizao vrhunske rezultate u svemu onome čime se u svome životu bavio bit će interesantno istražiti i ukazati na koji je način Božiji Poslanik, s.a.v.s., upravljao ljudskim potencijalima, kako ih je primjećivao, raspoređivao, motivirao i do kakvih rezultata je u svom radu došao. Kako je Poslanik, s.a.v.s., uspio motivirati svoje sljedbenike na način da s punim osjećajem zadovoljstva i sreće žrtvuju svoje živote na putu ostvarenja zajedničkih ciljeva. Posebna pažnja će se obratiti na pitanja vođstva, motivacije, komunikacije, emocionalne inteligencije i usvajanja organizacijske kulture, jer su to temeljni faktori koji kolektivu donose uspjeh.

Ciljevi predmeta su:

- upoznati se s temeljnim razlikama između harvardskog modela menadžmenta ljudskih resursa i islamskog upravljanja ljudskim potencijalima te ukazati na temeljne karakteristike i osobnosti Poslanikovog, s.a.v.s., upravljanja ljudskim potencijalima;
- nastojati kroz konkretne primjere u djelovanju kolektiva koji primjenjuju Poslanikove, s.a.v.s., instrukcije i preporuke u vezi s upravljanjem ljudskim potencijalima ukazati na prednosti takvog djelovanja nad kolektivima koji primjenjuju druge modele upravljanja ljudskim resursima ili nemaju jasnog i sistematičnog upravljanja ljudskim potencijalima.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, jedan sat vježbi.

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Pojam, povijest, cilj i značaj upravljanja ljudskim resursima/potencijalima
2. Kvalitet, izvrsnost i perfektnost u sunnetu Muhammeda, s.a.v.s.
3. Motivacija kao temeljna karakteristika ULJP
4. Vođstvo kao temeljna karakteristika ULJP
5. Emocionalna inteligencija kao temeljna karakteristika ULJP
6. Komunikacija kao temeljna karakteristika ULJP
7. Rekapitulacija/Test
8. Organizaciona kultura djelovanja kao temeljna karakteristika ULJP
9. Kvalitet zajedničkog djelovanja (uticaj zaposlenih na donošenje odluka). Značaj tima i timskog rada.
10. Konstantna mogućnost konflikta i uspješno upravljanje konfliktom.
11. Radni resursi
12. Rezultati dobro osmišljenog koncepta ULJP: posvećenost poslu, kompetentnost, troškovna efektivnost, usaglašenost očekivanja svih zainteresiranih
13. Sistem plate i nagrađivanja
14. Evaluacija učenja, kulture ponašanja, komunikacije i rezultata rada – faktor uspješnog djelovanja
15. Rekapitulacija svih oblasti

Literatura:

Obavezna

- 1) Bahtijarević-Šiber Fikreta, *Menadžment ljudskih potencijala*, Golden marketing, Zagreb, 1999.;
- 2) Hamudi Ibrahim Taha i Ejad Taha Serhan, *Usus tenmijetil-mevaridil-bešerijja fis-sunnetin-nebevijja*, <http://www.iasj.net/iasj?func=fulltext&ald=61010>
- 3) Usama Abdulmedžid el-Ani, *El-Menzurul-islami lit-tenmijja el-bešerijja*, Merkezul-Imarat lid-dirasat vel-buhusil-istratidžijja, 2002.

Dopunska

- 1) Barry Cushway, *Idara el-mevarid el-bešerijja*, Darul-Faruk lin-nešr vet-tevzi', Kairo, 2006.,
- 2) Đorđević Boljanović Jelena, Pavić Žarko S., *Osnove menadžmenta ljudskih resursa*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2011.;
- 3) Muhammed K.H., *Islamska ekonomska misao*, El-Kalem, Sarajevo, 1996.;
- 4) Muin el-Kuhajf, *Et-Tenmijja el-bešerijja fi zillis-sira en-nebevijja*,
- 5) Rajmond, N., Hollenbeck, J., Gerhart, B., Wright, R., *Menadžment ljudskih potencijala*, Zagreb, MATE, 2006.;

- 6) Rekit Hamed Hasan, *Islamski pogled na menadžment*, (prijevod: Hamid Indžić), Elči Ibrahim-pašina medresa, Travnik, 2004.;
- 7) Semah Taha Ahmed el-Gundur, *Et-Tenmijja el-bešerijja fis-sunna en-nebevijja*, 2011., <http://library.iugaza.edu.ps/thesis/98877.pdf>;
- 8) Vodopija, Š., *Stručni savjetnik za uspješno organiziranje i vođenje*, Naklada Žagar, Rijeka, 2006.;
- 9) *Vođenje i upravljanje ljudskim resursima*, Sarajevo, ECOS - Institut za edukaciju Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine, 2005.;
- 10) <http://www.vladix.net/the/mk/OM230-2.pdf>
- 11) <https://www.scribd.com/doc/101428121/2/UVOD-U-MENAD%C5%BDMENT-LJUDSKIH-RESURSA>
- 12) <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/US%20-%20Osnove%20menad%C5%BEmenta%20ljudskih%20resursa.pdf>
- 13) <http://e-lib.efst.hr/2013/2103192.pdf>
- 14) <http://www.alukah.net/culture/0/36791/>
- 15) <http://alwaei.com/topics/view/article.php?sdd=2249&issue=520>
- 16) <https://www.islamtoday.net/bohooth/artshow-32-106964.htm>
- 17) <http://www.syriannlp.com/book1.htm>
- 18) <http://www.mefmo.ba/eucenje/claroline/backends/download.php?url=L1pkcmF2c3R2ZW5pX21lbnFkbWVudC9lUk0ucGRm&cidReset=true&cidReq=SMIMZ>
- 19) <http://www.efos.unios.hr/arhiva/dokumenti/1.%20predavanje%20MLJR.pdf>
- 20) https://bib.irb.hr/datoteka/609103.Upravljanje_ljudskim_potencijalima_u_ucecem_po_duzecu.pdf

Katedra za hadis (poslaničku tradiciju)

Silabus

Predmet:	<i>Klasične hadiske studije</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Zuhdija Hasanović

Sadržaj predmeta: U okviru ovog predmeta obrađuju su klasične hadiske studije s ciljem da se prošire znanja stečena kroz srednjoškolsko obrazovanje i na prvom ciklusu studija o temeljnim hadiskim disciplinama. Misli se na one hadiske discipline koje su univerzalnog karaktera i koje nisu tokom proteklih stoljeća izgubile na svojoj aktualnosti i atraktivnosti. Prvenstveno će se studenti upoznati sa specijalističkom znanošću o skrivenim mahanama u hadisu koja je izuzetno značajna u donošenju konačne evaluacije hadisa, potom o nepoznatim riječima u hadisu, jer Poslanikov, s.a.v.s., diskurs je razumljiv, ali vrlo osebujan i da bi se valjano razumio neophodno je dobro poznavanje ne samo arapskog jezika, nego i geo-političkih, socio-ekonomskih, kulturno-obrazovnih i vjerskih prilika u kojima su živjeli muslimani tog vremena. Iznimna pažnja bit će posvećena pitanju derogacije u hadisu, da li ona uopće postoji ili se radi o promjeni normi shodno promjeni životnih prilika te na kraju će se posebno istraživati temeljna literatura o prividno kontradiktornim hadisima, kako ih dovoditi u sklad ili davati prevagu jednom nad drugim i kako ih na koncu valjano tumačiti.

Ciljevi predmeta su:

- produbiti i proširiti znanje studenata o klasičnoj hadiskoj literaturi
- omogućiti studentima da samostalno čitaju i valjano razumijevaju klasične hadiske tekstove te da korektno artikuliraju metodologiju hadiskih znanstvenika iz temeljnih hadiskih disciplina.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Klasična podjela hadiskih znanosti
2. Znanost o skrivenim mahanama u hadisu (nastanak, razvoj, najpoznatiji autori i djela)
3. Znanost o skrivenim mahanama u hadisu (upoznavanje s temeljnom literaturom)
4. Znanost o nepoznatim riječima u hadisu (nastanak, razvoj, najpoznatiji autori i djela)
5. Znanost o nepoznatim riječima u hadisu (upoznavanje s temeljnom literaturom)
6. Znanost o derogaciji u hadisu (nastanak, razvoj, najpoznatiji autori i djela)
7. Rekapitulacija/Test

8. Znanost o derogaciji u hadisu (upoznavanje s temeljnom literaturom)
9. Znanost o derogaciji u hadisu (upoznavanje s temeljnom literaturom)
10. Znanost o prividno kontradiktornim hadisima (nastanak, razvoj, najpoznatiji autori i djela)
11. Znanost o prividno kontradiktornim hadisima (upoznavanje s temeljnom literaturom)
12. Znanost o prividno kontradiktornim hadisima (upoznavanje s temeljnom literaturom)
13. Znanost o prividno kontradiktornim hadisima (upoznavanje s temeljnom literaturom)
14. Znanost o prividno kontradiktornim hadisima (upoznavanje s temeljnom literaturom)
15. Rekapitulacija svih oblasti

Literatura:

Obavezna

- 1) Abu Šahba Muhammad ibn Muhammad, *Al-Wasit fi 'ulum wa mustalah al-hadis*, Dār al-fikr al-'arabi, al-Qàhira, (nedatirano);
- 2) Ibn Qutayba, *Ta 'wil muhtalif al-hadis*, Al-Maktab al-islami, 1999.;
- 3) Abu Bakr Muhammad ibn Mùsà ibn 'Usmàn al-Hàzimì al-Hamadànì, *Al-I'tibàr fi an-nàsih wa al-mansùh min al-àsàr*, Dàira al-ma'arif al-usmàniyya, Haydaràbàd, 1359. po H.

Dopunska

- 1) Abù as-Sa'adàt Mubàrak ibn Muhammad ibn al-Asìr al-Džazari, *An-Nihàya fi garìb al-hadis wa al-asar*;
- 2) Abù Labàba Husayn, *Usùl 'ilm al-hadis bayna al-manhadž wa al-mustalah*, Dār al-garb al-islàmì, Bayrùt, 1997.;
- 3) Abù Zahw Muhammad Muhammad, *al-Hadis wa al-muhaddisùn*, Dār al-kitàbal-'arabi, Bayrùt, 1984.;
- 4) 'Adždžàdž al-Hatìb Muhammad, *As-Sunna qabla at-tadwìn*, Dàral-fikr, Bayrùt, 1981.;
- 5) _____, *Usùl al-hadis: 'ulùmuh wa mustalahuh*, Dār al-fikr, Bayrùt, 1989.;
- 6) A'zamì (al-) Muhammad Mustafà., *Studies in early hadith literature with a critical edition of some early texts*, American Trust Publications, Indianapolis, 1978.;
- 7) _____, *Studies in hadith methodology and literature*, Islamic Book Trust, Kuala Lumpur, 1977.
- 8) Dàraqutnì (ad-), *Al-'Ilal al-wàrida fi al-ahàdis an-nabaviyya*;
- 9) Ibn Džarìr at-Tabarì, *Tahzìb al-àsàr*;
- 10) 'Itr Nùruddìn, *Manàhidž al-muhaddisìn al-'amma fi ar-riwàya wa at-tasnìf*, Dār ar-ru'ya, Dimašq, 2003.;
- 11) _____, *Manhadž an-naqd fi 'ulùm al-hadis*, Dār al-fikr, Dimašq, 1992.;
- 12) Qàsìmì (al-), *Qawà'id at-tahdìs min funùn mustalah al-hadis*, Dār an-nafà'is, Bayrùt, 1993.;
- 13) Qattàn (al-) Mannà', *Mabàhis fi 'ulùm al-hadis*, Maktaba Wahba, al-Qàhira, 1992.

Katedra za hadis (poslaničku tradiciju)

Silabus

Predmet:	<i>Savremena percepcija sunneta u Bosni i Hercegovini</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Zuhdija Hasanović

Sadržaj predmeta: Kroz predmet će se izučavati savremeni trendovi u razumijevanju sunneta u Bosni i Hercegovini, obuhvatajući period XX. i početak XXI. stoljeća.

Prestankom Osmanlijske vlasti na ovim prostorima muslimani Bosne i Hercegovine se suočavaju s pitanjima koja se izravno tiču njihovog religijskog identiteta i pokušavaju doći do odgovora na temeljna pitanja svoga opstanka: koliko se mogu približavati Zapadu, a udaljavati od Istoka, šta je esencijalno, a šta efemerno u vjeri, po čemu su oni muslimani i bez čega mogu živjeti, a da ne dovode u pitanje svoj islamski identitet.

Bez obzira na promjene različitih društveno-političkih sistema muslimanska zajednica u Bosni i Hercegovini je kroz stoljeća bila jedinstvena i homogena sve do posljednje agresije na našu domovinu kada dolazi do različitih razumijevanja i življenja islamskih principa, a samim tim i različitih percepcija sunneta. Dok je, s jedne strane, vrlo snažno djelovanje šiijjskih, ahmedijskih i behaijskih centara i udruženja, s druge strane, ni izučavanje islama u okviru obrazovnih ustanova Islamske zajednice nije jedinstveno, kao što je bilo u proteklom periodu, što dovodi do dezintegracije muslimanske zajednice i rastakanja njezinih tradicionalnih okvira.

Ciljevi predmeta su:

- produbiti i proširiti znanje studenata o ideološkoj pozadini i historijskim korijenima divergentnih tokova mišljenja u Bosni i Hercegovini;
- da studenti dobiju saznanja o različitim percepcijama sunneta, kao fundamentalnog aspekta tradicije Bošnjaka, te da kritički valoriziraju njegovo povijesno realiziranje na našim prostorima i njegovu percepciju kroz stavove i mišljenja različitih pokreta i sljedbi.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Glavni tokovi mišljenja u Bosni i Hercegovini nakon posljednje agresije
2. Pripadnici selefijskog / vehabijskog mišljenja i njihovo razumijevanje sunneta
3. Pripadnici selefijskog / vehabijskog mišljenja i njihovo razumijevanje sunneta
4. Šiitsko razumijevanje sunneta
5. Šiitsko razumijevanje sunneta
6. Ahmedije u Bosni i Hercegovini i njihova percepcija sunneta
7. Ahmedije u Bosni i Hercegovini i njihova percepcija sunneta
8. Rekapitulacija/Test
9. Sunnet u mišljenju i praksi mutesavvifa BiH
10. Sunnet u mišljenju i praksi mutesavvifa BiH
11. Orijentalističko razumijevanje sunneta
12. Sunnet u behaijskom mišljenju i praksi
13. Percepcija sunneta unutar zvaničnih odgojno i naučno-obrazovnih institucija IZ-e u BiH
14. Teorijske i praktične implikacije različitih interpretacija sunneta u BiH
15. Rekapitulacija svih oblasti

Literatura:

Obavezna

- 1) Karčić Fikret, *Islamski reformizam u Bosni i Hercegovini*, Ljudska prava, Sarajevo, 2003.;
- 2) Karić Enes, *Prilozi za povijest islamskog mišljenja u Bosni i Hercegovini XX stoljeća*, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
- 3) Silajdžić Adnan, *Muslimani u traganju za identitetom*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu i El-Kalem – izdavački centar Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2006.

Dopunska

- 1) 'Akl (al-) Nasir Abdal-Karim, *Islam, a ne vehabizam*, (prijevod: mr. Muhamed Mehanović), Sarajevo, 2007.;
- 2) Algar Hamid, *Vehabizam-kritički osvrt*, (prevela: Lamija Kulenović – Hasanbegović), Zagreb, 2004.;
- 3) Ali Sekkaf Hasan, *Vehabizam/selefizam: ideološka pozadina i historijski korijeni*, (koautori i prevodioci- Jasmin Merdan i Adnan Mešanović), Srebreno pero, Sarajevo, 2005.;
- 4) Bringa Tone, *Biti musliman na bosanski način*, Šahinpašić, Sarajevo, 2009.;
- 5) Cigar Norman, *Uloga srpskih orijentalista u opravdanju genocida nad muslimanima Balkana*, (prijevod Enes Karić i Ahmet Alibašić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Bosanski kulturni centar Sarajevo, Sarajevo, 2000.;

- 6) Čehajić Džemal, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na BiH*, Orijentalni institut, Sarajevo, 1986.;
- 7) Dobrača Kasim, *Kadijanije i Ahmedije (kadijanizam i ahmedizam)*, El-Hidaje, Sarajevo, 1938.;
- 8) Duraković Nijaz, *Prokletstvo Muslimana*, FEB, Sarajevo, 1993.;
- 9) Esposito John L., *Islamska prijetnja mit ili stvarnost? "Selsebil"*, Živinice, 2001.;
- 10) Fazlur Rahman, *Islam*, (preveo Nedžad Grabus), "Tugra", Sarajevo, 2005.;
- 11) Gulam Ahmed, *The Essence of Islam*, Preveo na engleski: Muhammad Chaudhry Zafrullah Khan, Islam international Publications Ltd, London, 2004.;
- 12) Hasanović Zuhdija, *Percepcije sunneta*, CNS i El-Kalem, Sarajevo, 2012.;
- 13) Hećimović Esad, *Garibi: mudžahedini u BiH, 1992-1999*, Fondacija Sina, Zenica, 2006.;
- 14) Jusić Muhamed, "Islamistički pokreti u XX stoljeću i njihovo prisustvo u Bosni i Hercegovini", Udruženje Ilmijje Islamske zajednice u BiH, Fondacija Konrad Adenauer, Sarajevo, 2011.;
- 15) Karčić Fikret, *Društveno-pravni aspekt islamskog reformizma*, Islamski teološki fakultet, Sarajevo, 1990.,
- 16) Muhammad Bahauddin, *Al-Mustašriqun wa al-hadit an-nabawi*, Dar an-nafais, Amman, 1999.
- 17) Redžepagić Jašar, *Tesavvuf na Balkanu*, (prijevod na perzijski jezik: Džemšid Muazzemi Godarzi), <http://www.nur.org.yu/book/b28.htm>
- 18) Siba'i (es-)Mustafa, *Orijentalizam i orijentalisti-za i protiv*, (preveo Nezir Halilović), Udruženje građana "Selam", Zenica, 2003.;
- 19) Zgodić Esad, *Ka kritici fundamentalizma*, Magistrat, Sarajevo, 2002.;

Katedra za akaid (islamsku dogmatiku), tesavvuf i uporedne religije

Silabus

Predmet:	<i>Muslimanska percepcija drugih religija</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Adnan Silajdžić

Sadržaj predmeta: U svojem povijesnome razvoju islam kao religija došao je u kontakt sa brojnim religijskim tradicijama na Istoku i Zapadu. Muslimani su susreli predstavnike drugih religijskih i kulturnih tradicija u različitim situacijama, različitim vremenskim i povijesnim kontekstima. Kao plod takvih susreta muslimanski autori će teologijski i filozofijski proučavati druge religije, njihove doktrine i sisteme mišljenja, stvarajući samosvojnu komparativnu povijest odnosno teologiju religija doprinoseći time razvoju pomenutih disciplina u kasnijim kulturno-historijskim epohama. Zbog toga će predmet tretirati najistaknutije muslimanske autore i pisce koji su utemeljili, tematizirali i sustavno izložili muslimansku teologiju religija, preciznije njihova najznačajnija djela, teorijske stavove kao i njihov doprinos razvoju iskustva pluralnosti svijeta odnosno ideje multilateraliteta koju će unijeti u europsku kulturu u susretu sa europskim kršćanskim narodima srednjega vijeka (Sicilija i Španija).

Ciljevi predmeta:

- 1) Upoznati studente sa najistaknutijim muslimanskim autorima koji su u svojim radovima razmatrali fenomen drugih religija, počev od klasičnoga preko srednjevjekovnoga do modernoga doba;
- 2) Studentima prezentirati najznačajnije i najinteresantnije teorije odnosno stavove kao i mogućnosti njihove primjene u suvremenom svijetu u kojemu se sve više govori o aporijama multikulturalizma.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminara, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Redovno pohađanje nastave, izrada i odbrana seminarskog rada, učešće u radionicama i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Seminarski rad čini 20 %, radionice 20 %, a ispit 60 % ocjene. Prolazna ocjena podrazumijeva sve navedene elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Izvori za studij historije religija u islamu.
2. Muslimanske studije drugih religija (rani period 610.-650. godine)
3. Muslimanska percepcija dalekoistočnih religijskih tradicija (budizam, hinduizam, mazdeizam, maniheizam).
4. Maturidi i maniheizam.

5. Bakilanijev odgovor dualistima.
6. Sabejci i idolopokolonici u djelu 'Abd al-Džabbara.
7. Klasična muslimanska teologija biblijskih religija (judaizam i kršćanstvo).
8. Apologetički tekstovi Džuvejnija gledom na Stari i Novi zavjet.
9. Arapsko-islamska percepcija bizantijske religije.
10. Kršćanske doktrine u djelu Al-Mugni ('Abd al-Džabbar)
11. Zoroastrijanizam u srednjevjekovnim islamskim izvorima.
12. Muslimanski pisci o suvremenim religijama.
13. Utjecaj biblijske kritičke znanosti na muslimansku apologetiku 19. stoljeća.
14. Debate o muslimansko-kršćanskome dijalogu u muslimanskoj periodici na arapskome jeziku (1970-1991).
15. Rekapitulacija svih oblasti.

Literatura:

Obavezna

- 1) Al-Šahrastani, *Kitab al-milal wa al-nihal*, Cairo, 1317-1321.
- 2) G. Mannot, *Islam et religions*, Maisonneuve & Larose, Paris, 1968.
- 3) Ali Bouama, *La polemique musulmane contre le christianisme depuis ses origines jusqa'au XIII e siecle*: Algiers: Entreprise Nationale du Livre, 1988.
- 4) A. Silajdžić, „Recepcija drugih religija u klasičnim muslimanskim djelima“, *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, Sarajevo, 2001., str. 73-92.

Dopunska

- 1) S. M. Yusuf, „The early contacts between Islam and Budhism,“ in *Studies in Islamic History and Culture* (Lahore: Institute of Islamic Culture, 1970), ch. 2, pp. 42-78.
- 2) Arthyr Jeffery, „al-Biruni's contribution to comparative religion,“ in *Al-Biruni Commemoration Volume*, Calcuta, 19 51., pp. 125-161.
- 3) M.A. Siddiqi, „Islam's attitude towards other religions“, *Papers International Islamic Colloquium*, Lahore, 1958, pp. 204-210.

Katedra za akaid (islamsku dogmatiku), tesavvuf i uporedne religije

Silabus

Predmet:	<i>Islam u pogledima kršćanskih autora</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Adnan Silajdžić

Sadržaj predmeta: Kršćanski autori su gledom na islam i muslimane prešli dug put od ignorancije (nepoznavanja), preko arogancije zatvorene srednjovjekovne juridičke crkve, do tolerancije u modernom razdoblju. Na tom putu oni će kreirati negativnu ali i pozitivnu sliku o religiji muslimana. Brojni autori to ilustruju, između ostalih, na primjeru renesansnih mislilaca i pisaca Martina Lutera i Nikole Kuzanskog. Dotadašnje kršćansko pa tako i Luterovo negativno gledanje na islam i muslimane bilo je, nažalost, općenito motivirano političkim, ekonomskim, diplomatskim ali ponajviše eklezijalnim motivima, tako da će islamske studije u kasnijim stoljećima, sve do pojave Drugog vatikanskog koncila, biti naprosto taocem antiislamskog zapadnoga *Weltanschauung* i brojnih religijskih stereotipa i kulturnih predrasuda. Sadržaj predmeta nudi najrelevantnije činjenice o prvim recepcijama islama od strane europskih kršćanskih autora različitog profila i zanimanja, preko Drugog vatikanskog sabora i pokoncilskog modela tzv. inkluzivne teologije Karla Rahnera, projekta Univerzalne etike Hansa Kunga do intertekstualnoga dijaloga s islamom i muslimanima Miroslava Wolfa.

Ciljevi predmeta:

- 1) Uvesti studente u samostalno kritičko promišljanje literature koja je nastajala iz kulturnih i inih susreta islama i kršćanstva;
- 2) Studentima prezentirati značaj povijesti dosadašnjega kršćansko-muslimanskoga dijaloga u kontekstu najnovijih europskih preustrojavanja i kulturno-političkih gibanja.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminarara

Obaveze studenata: Redovno pohađanje nastave, izrada i odbrana seminarskog rada, učešće u radionicama i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Seminarski rad čini 20 %, radionice 20 %, a ispit 60 % ocjene. Prolazna ocjena podrazumijeva sve navedene elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Muslimansko-kršćanski susreti na Orijentu.
2. Islam u djelima istočnih bogoslova.
3. Islam u djelima srednjovjekovnih autora.

4. Muhamed, a.s., i islam u djelu Tome Akvinskog.
5. Islam u pogledima renesansnih pisaca.
6. Nikola Kuzanski-utemeljitelj novog razumijevanja islama.
7. Islam u mišljenju reformatora (M.Luther, J. Calvin i H. Zwingli).
8. Islam u modernoj filozofsko-teološkoj kritici religije.
9. Ernest Renan i islam.
10. Orijentalistička percepcija islama.
11. Islam u suvremenoj kršćanskoj islamologiji (Louis Massignon).
12. Drugi vatikanski sabor i islam (osnovni dokumenti i komentarna njihov sadržaj).
13. Islam u katoličkoj inkluzivnoj teologiji i teologiji dijaloga Hansa Kunga.
14. Wolfovi pogledi na islam iz perspektive transtekstualnoga dijaloga.
15. Rekapitulacija svih oblasti.

Literatura:

Obavezna

- 1) L. Marković, *Polemika ili dijalog s islamom?*, Svjetlo riječi, Livno, 1995.
- 2) A. Smajlović, *Filozofija orijentalistike i njen utjecaj na savremenu arapsku književnost*, El-Kalem, sarajevo, 2012.
- 3) A. Silajdžić, *Islam u otkriću kršćanske Europe*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, 2003.
- 4) M. Wolf, *Allah: kršćanski odgovor*, Ex libris, Rijeka, 2015.

Dopunska

- 1) T. Akvinski, *Razgovor s pravoslavnima i muslimanima*, Globus, Nakladni zavod, Zagreb, 1992.
- 2) K. Armstrong, *Povijest Boga*, Prosvjeta, Zagreb, 1998.
- 3) R. Hafizović, *Muslimani u dijalogu s drugima i sa sobom-svjeto-povijesne i hijeropovijesne paradigme*, El-Kalem, Sarajevo, 2002.
- 4) H. Kung, *Kršćanstvo i svjetske religije*, Naprijed, Zagreb, 1994.
- 5) H. Šabanović, *Muhammed, a.s., u europskoj kritici*, Prva muslimanska nakladna knjižara, Sarajevo, 1943.

Katedra za akaid (islamsku dogmatiku), tesavvuf i uporedne religije

Silabus

Predmet:	<i>Teorija spoznaje u 'ilmul-kelamu</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Nedžad Grabus

Sadržaj predmeta: Nastavni predmet *Teorija spoznaje u 'ilmul-kelamu* bavi se pitanjem čovjekovoga nastojanja da sazna i spozna svijet oko sebe i zakonitosti na kojima počiva. Njen cilj je bio i ostao razjasniti osnovna pitanja i metode spoznaje u sistematiziranom akaidskom učenju. U klasičnim djelima o spoznaji se pisalo uglavnom u uvodnim dijelovima, te se zato i tretirala kao prologomena akaida.

Ciljevi predmeta:

Nastavni predmet *Teorija spoznaje u 'ilmul-kelamu* ima ulogu da predstavi i objasni osnovne tokove razvoja mišljenja u akaidu i učenje o pitanjima spoznaje u formativnom, klasičnom i modernom učenju o spoznaji u akaidu. Cilj je predstaviti ta pitanja kroz akaidsku literaturu na arapskom jeziku koja je bila sastavni dio nastavnog procesa na najvažnijim muslimanskim učilištima.

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: redovno pohađanje nastave, pripreme za nastavu, izrada i odbrana eseja, izrada testa, čitanje obavezne i dopunske literature i polaganje završnoga ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Predstaviti će osnovne ideje o Teoriji spoznaje u u 'ilmul-kelamu, te opći okvir nastanka te discipline i njen suodnos s drugim disciplinama u akaidu.
2. Osnovni pojmovi, terminološka i etimološka određenja termina al-ma'rifa, al-'ilm, koncept znanja i upotreba navedenih termina u Kur'anu i akaidskoj nauci.
3. Razvoj učenja o spoznaji u klasičnim akaidskim djelima. Najprije će biti predstavljene ideje koje je u spoznaji razvio Abu Mansur al-Maturidi.
4. Analizira i predstavlja ulogu u razvoju spoznaje Abu Hasana al-Aš'arija.
5. Posvećen je razvoju ideja o spoznaji u djelu Abu Yusra al-Bazdawija i Abu Mu'ina an-Nasfijja.
6. Bavi se osnovnim podacima oučenju o spoznaji Abu Bakra al-Baqillanija i Abdul-Qahira al-Bagdadija.

7. Obraduje podatke iučenje o teoriji spoznaje u učenju poznatog aš'arijskog alima al-Džuvejnija.
8. Posvećen je učenju o spoznaji Abu Hamida al-Gazalija.
9. Bavi se idejama o spoznaji u sufijskom učenju, posebno u djelima Ibn Arabija.
10. Posvećen je autorima koji su imali sintetička, akaidsko-filozofska učenja o spoznaji.
11. Bavi se pitanjima koja prouzrokuju napetosti između tradicionalizma i razionalizma u tumačenju akaidskoga učenja.
12. Bavi se metodološkim postupcima spoznaje kao što su apsolutna ili stvrana sumnja, metodička sumnja i put sigurnosti i izvjesnoti u spoznaji.
13. Obraduje pitanja poput osjetilne spoznaje, izvanjskih osjetila, unutarnja osjetila, racionalnu spoznaju i vrste spekulativnih nauka.
14. Obraduje al-Gazalijeve principe govora o Uzvišenom Bogu, kroz učenje o spoznaji.
15. Rekapitulacija svih tematskih jedinica.

Literatura:

Obavezna

- 1) Silajdžić, Adnan, *Filozofijska teologija Abu Hasana al-Aš'arija*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1999.
- 2) Cerić, Mustafa, *Roots of Synthetic Theology in Islam*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1995.
- 3) Hafizović, Rešid, *Ibn Arebijevo filozofsko-teologijsko učenje o logosu*, Bemust, Sarajevo, 1995.
- 4) Grabus, Nedžad, *Vjera, znanje i spoznaja*, IK Tugra, Sarajevo, 2014.

Katedra za akaid (islamsku dogmatiku), tesavvuf i uporedne religije

Silabus

Predmet:	<i>Tesavvuf Bosne u prvoj polovini XX st.</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Samir Beglerović

Sadržaj predmeta: Predmet će studentima doktorskoga studija ponuditi pregled ključnih teorija i projekata realiziranih iz perspektive teorijskog tesavvufa i njegove praktičke dimenzije (*tarikata*), i to u Bosni, u prvoj polovini XX st. Pored toga, unutar predmeta tretirat će se biografija i najznačajnija djela bosanskih tesavvufskih autora iz toga perioda.

Ciljevi predmeta su:

- upoznavanje sa tesavvufskim nasljeđem Bosne iz prve polovine XX st.
- upoznavanje sa specifičnostima religijskoga života bosanskih muslimana u prvoj polovini XX st.

Zadaci predmeta:

- podsjetiti se na klasičnu tesavvufsku literaturu i osnovne teorije
- analizirati temeljnu literaturu čiji su autori bosanski mutesavvifi
- upoznati se sa osnovnim specifičnostima moderne percepcije tesavvufa i tarikata
- analizirati odnos zvanične Islamske zajednice prema tesavvufu i tarikatu u prvoj polovini XX st.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: priprema i redovno pohađanje nastave, i izrada testa. Čitanje primarne literature (*obavezno*), sekundarne literature (*optimalno*), i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: test čini 40%, a završni ispit 60% od ukupne konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Nasljeđe klasičnog tesavvufa: proces institucionaliziranja
2. Politički odnos modernih država prema tesavvufu
3. Karakteristike reformiranog sufizma
4. Terminologija i pravci razvoja
5. Tesavvuf i tarikat u Bosni u prvoj polovini XX st.
6. Pravni položaj tekija u prvoj polovini XX st. i zabrana rada tekija

7. Oblici djelovanja mutesavvifa i tarikatskih predvodnika
8. Istaknuti mutesavvifi: Džemaludin Mehmed Čaušević i Čauševićev tesavvufski krug
9. Istaknuti mutesavvifi: Mujaga Merhemić, Adem-beg Karadžović, Fejzulah Hadžibajrić
10. Istaknuti mutesavvifi: Musa Kjazim Hadžimejlić i Abdurahman Adil Čokić
11. Tekstovi o tesavvufu u periodici
12. Mevlevijska tradicija i pitanje odnosa prema Isa-begovoj tekiji
13. Važnost tesavvufa za srbijanske orijentaliste
14. Akademija "Šebi Arus"
15. Rekapitulacija

Literatura

- 1) Samir Beglerović, *Tesavvuf Bosne u vidicima Fejzulaha Hadžibajrića*, Sarajevo, Bookline, 2014.
- 2) Elizabeth Sirriyeh, „Traditional Sufism or a Religion of Progress?“, str. 54.-85.; „Contemporary Sufism and Anti-Sufism“, str. 140.-172., u knjizi: *Sufis and Anti-Sufis: The Defence, Rethinking and Rejection of Sufism in the Modern World*, London, Routledge, 2003.
- 3) Ilber Ortayli, „Politike Uzvišene Porte prema nakšibendijama i drugim tarikatima u periodu Tanzimata“, str. 145.-156.; Vernon Schubel, „Postsovjetska hagiografija i obnova nakšibendijske tradicije u savremenom Uzbekistanu“, str. 157.-185.; Ferhad Shakely, „Nakšibendijski šejhovi Hawrâmâna i naslijeđe hâlidija-mudžedidija u Kurdistanu“, str. 187.-209.; Leif Stenberg, „Nakšibendije u Damasku: strategija afirmiranja i jačanja reda u društvu u promjenama“, str. 211.-242.; Bo Utas, „Nakšibendije u Afganistanu uoči državnog udara 1978. godine“, str. 243.-261.; Hakan Yavuz, „Matrica modernog turskog islamskog pokreta: nakšibendijski sufijski red“, str. 263.-297.; u knjizi: *Nakšibendije u zapadnoj i centralnoj Aziji*, Sarajevo, ITD Sedam, 2009.
- 4) J. Spencer Trimingham, „The Organization of the Orders“, str. 166.-193., u knjizi: *The Sufi Orders in Islam*, Oxford, Oxford University Press, 1998.
- 5) Peter Beyer, „Glocalization of religions: plural authenticities at the centres and at the margins“, str. 13.-25.; Marcia Hermansen, „Global Sufism: 'theirs' and 'ours'“, str. 26.-45., u knjizi: *Sufis in Western Society: Global networking and locality*, London-New York, Routledge, 2009.
- 6) Rachida Chih, „What is a Sufi Order? Revisiting the concept through a case study of the Khalwatiyya in contemporary Egypt“, str. 21.-38.; u knjizi: *Sufism and the „Modern“ in Islam*, ur. Martin van Bruinessen i Julia Day Howell, London-New York, I. B. Tauris, 2007.
- 7) Samir Beglerović, „Fejzulah-efendija Hadžibajrić kao mevlevijski šejh i mesnevihan u periodu nakon rušenja Isa-begove tekije“, u Zborniku radova: *Mjesto i uloga derviških redova u Bosni i Hercegovini: zbornik radova povodom obilježavanja 800 godina od rođenja Dželaluddina Rumija*, Sarajevo, Orijentalni institut u Sarajevu i Naučnoistraživački institut „Ibn Sina“, 2001., str. 418-424.

Katedra za akaid (islamsku dogmatiku), tesavvuf i uporedne religije

Silabus

Predmet:	<i>Zapadni ezoterizam i okultna vjerovanja</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Samir Beglerović

Sadržaj predmeta: Sadržaj ovoga predmeta koncentrira se na ezoterijsko i okultno nasljeđe razvijano na tlo modernih industrijski razvijenih zemalja Evrope i Sjedinjenih Američkih Država. Unutar toga okvira, posebno se analiziraju utjecaji staroegipatskih i helenističkih učenja na nastanak i razvoj renesanse i prosvjetiteljstva na teritoriju Evrope. Upravo iz toga spleta odnosa, te ukupne političke, ekonomske i historijske specifičnosti, kreirana je krajnje specifična ezoterijska tradicija Evrope, kao i različita okultna učenja i praksa.

Ciljevi predmeta:

- upoznati doktorande sa sadržajem zapadnog ezoterijskog i okultnog nasljeđa
- upoznati studente sa vezom između ezoterijskog i okultnog nasljeđa te savremenih oblika popularnog kulturnog iskaza

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: priprema i redovno pohađanje nastave, i izrada testa. Čitanje primarne literature (*obavezno*), sekundarne literature (*optimalno*), i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: test čini 40%, a završni ispit 60% od ukupne konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Kriza „vjere“ individue i moderna kriza religioznosti: muslimanska društva
2. Kriza duhovnoga autoriteta: Rimo-katolička crkva (erastianizam, infalibilizam i ultramontizam) i pentakostalni karizmatski pokreti – Pokret trećega vala (antropologija santifikacije)
3. Zapadni ezoterizam: Historija i metodologija istraživanja
4. Utjecaji: grčka filozofija i neoplatonizam

5. Utjecaji: hermetizam, alkemija i kabala
6. Terminologija: praznovjerve, magija, okultno, tajna udruženja, ekonomsko tržište okultnoga
7. Nauka, magija i okultno
8. Utemeljenje ezoterijske i magijske prakse i uloga/ličnost Aleistera Crowleya
9. Problematiziranje naravi ezoterijske inicijacije
10. Ezoterijska ontologija: Tradicionalistička škola mišljenja i razvoj ezoterijske religioznosti među muslimanima
11. Ezoterizam u izrazu sinkretičkog sufizma
12. Savremena ezoterijska i okultna literatura u Bosni i Hercegovini
13. Rozikrucijanstvo (rozenkrojcerstvo) i slobodno zidarstvo
14. Okultna, teozofska i antropozofska društva
15. Satanistički pokreti

Literatura:

Obavezna

- 1) Adnan Silajdžić, *Kriza religijskog identiteta u današnjem svijetu*, Sarajevo, Fakultet islamskih nauka, 2004.
- 2) _____, *Muslimani u traganju za identitetom*, Sarajevo, Fakultet islamskih nauka-El-Kalem, 2006.
- 3) Mark Sedgwick, *Against the modern world: Traditionalism and the secret intellectual history of the twentieth century*, Oxford University Press, 2004.
- 4) Jamal Malik, John Hinnels, *Sufism in the West*, London-New York, Routledge, 2006.
- 5) „Satanizam“, u knjizi: *U lavirintima tame – Od sajentologije do satanizma: Pravoslavlje i sekte IV*, Cetinje, „Svetigora“, 1998. str. 209.-335.
- 6) Adnan Silajdžić, „Religioznost bosanskohercegovačkih muslimana nakon političkih promjena devedesetih godina prošloga stoljeća“, *Preporod*, 15. juli 2013., br. 14/1000, str. 34., 35.
- 7) Ana Pilatov, „Satanizam“, u knjizi: *Satanizam danas: Kako mu se odupreti?*, Beograd, Udruženje građana „Istina“ i autor, 2005., str. 49.-129.
- 8) Andrew Rawlinson, „The Dimensions of a Tradition“, u knjizi: *The Book of Enlightened Masters: Western Teachers in Eastern Traditions*, Peru, Carus Publishing Company, 1997., str. 111.-131.
- 9) B. J. Gibbons, „Science, magic and the occult“, u knjizi: *Spirituality and the Occult: From the Renaissance to the Modern Age*, London-New York, Routledge, 2001., str. 38.-55.
- 10) Blaženka Despot, „'New Age' i Moderna“, u knjizi: *„New Age“ i Moderna*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, 1995., str. 97.-115.
- 11) Hans Thomas Hakl, „The Magical Order of the Fraternitas Saturni“, str. 37.-55.; Per Faxneld, „'In communication with the powers of darkness': satanism in turn-of-the-

- century Denmark, and its use as a legitimating device in present-day esotericism“, str. 57.-77.; Gordan Djurdjevic, „Hidden wisdom in the ill-ordered house: a short survey of occultism in former Yugoslavia“, str. 79.-100.; Emily Aoife Somers, „Transnational necromancy: W. B. Yeats, Izumi Kyôka and *neo-no* as occultic stagecraft“, str. 203.-230.; u knjizi: *Occultism in a Global Perspective*, ur. Henrik Bogdan i Gordan Djurdjevic, Durham, „Acumen“, 2013.
- 12) Marco Pasi, „Varieties of Magical Experience: Aleister Crowley's Views on Occult Practice“, str. 53.-87.; Asbjorn Dyrendal, „Satan and the Beast: The Influence of Aleister Crowley on Modern Satanism“, u knjizi: ur. Henrik Bogdan, Martin P. Starr, *Aleister Crowley and Western Esotericism*, Oxford University Press, 2012., str. 369.-394.
- 13) Nicholas Goodrick-Clarke, „Rosicrucianism“, str. 107.-129.; Nicholas Goodrick-Clarke, „High-Grade Freemasonry and Illuminism in the Eighteenth Century“, str. 131.-153.; Nicholas Goodrick-Clarke, „Helena Blavatski and the Theosophical Society“, str. 211.-228.; u knjizi: *The Western Esoteric Traditions*, Oxford, Oxford University Press, 2008.,
- 14) Wouter J. Hanegraaff, „Introduction, Methodology, A Preliminary Demarcation of the Field“, u knjizi: *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*, New York, State University of New York Press, 1998., str. 1.-20.
- 15) „Platonic Orientalism“, str., 12.-17.; „The platonic theologian: Marsilio Ficino“, str., 41.-53.; „Secret Moses: Giovanni Pico della Mirandola and Christian kabbalah“, str., 53.-68.; „Alchemy between science and religion“, str., 191.-207.; „The error of history: imagining the occult“, str. 207.-252.; u knjizi: Wouter J. Hanegraaff, *Esotericism and the Academy: Rejected Knowledge in Western Culture*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012.

Dopunska

- 1) Philip Schaff, *The Creeds of Christendom*, Volume III, Baker Book House, 1931.; Karla O. Poewe, *Charismatic Christianity as a Global Culture*, University of South Carolina Press, 1994.

Katedra za fikh (šerijatsko pravo)

Silabus

Predmet:	<i>Šerijatsko personalno pravo u savremenim muslimanskim zemljama</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Fikret Karčić
Predavači:	Akademsko osoblje izabrano u naučnu oblast fikha

Sadržaj nastavnog predmeta:

Ovaj nastavni predmet izučava šerijatsko personalno pravo i njegovu primjenu u savremenim muslimanskim zemljama. Obradjuju se teme koje ukazuju na to kako je došlo do nastanka koncepta personalno pravo, kako je ovaj koncept ušao u rječnik muslimanskih pravnika, na koji način je kodifikovano ovo pravo, tumačano i primjenjivano u muslimanskim zemljama. Takođe će se baciti svijetlo na uticaj procesa modernizacije na primjenu šerijatskog personalnog prava te duštvenu funkciju šerijatskog personalnog prava u savremeno doba. Pored većinskih muslimanskih zemalja razmatraće se i primjena ovog prava u manjinskoj muslimanskoj situaciji.

Ciljevi nastavnog predmeta:

- 1) Da produbi znanje studenata o primjeni šerijatskog personalnog prava u savremenom kontekstu;
- 2) Da doprinese boljem razumijevanju interakcije prava, države i društva;
- 3) Da baci svjetlo na fenomen kodifikacije personalnog prava u muslimanskim zemljama i njegove posljedice po formu prava, te način na koji se ovo pravo tumači i primjenjuje i
- 4) Da doprinese razumijevanju uloge religije u muslimanskoj većinskoj i manjinskoj situaciji u savremeno doba.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminara, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja koja se sastoji od: pripreme za nastavu, redovnog pohađanja nastave, čitanja obavezne i dopunske literature, pravovremene izrade i odbrane seminarskog rada, učešća diskusijama, izrade prikaza knjiga ili sažetaka tekstova i polaganja završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Seminarski rad i participacija u ostalim oblicima nastave (diskusije, radionice, prezentiranje prikaza knjiga i sažetaka tekstova i dr.) čini 30%, test (prva provjera znanja) 20%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja. Na završnom ispitu student mora osvojiti minimalno 25 bodova (50 %) da bi položio taj ispit.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Koncept personalnog prava; Kako je ovaj koncept došao u pravnu teoriju i praksu muslimanskih zemalja

2. Fenomen kodifikacije prava u muslimanskim zemljama: dometi i ograničenja
3. Primjeri ranih kodifikacija personalnog prava I: *El-Ahkamuš-šer'ijje* Muhammeda Kadri-paše iz 1895.
4. Primjeri ranih kodifikacija personalnog prava II: Osmanski porodični zakon (*Hukuk-i aile kararnamesi*) iz 1917.
5. Primjeri kodifikacija na Srednjem istoku nakon Drugog svjetskog vrata: Zakon o ličnom statusu Sirije iz 1953.
- 6.-7. Zakon o ličnom statusu Iraka iz 1959.
8. Test (prva provjera znanja)
- 9.-10. Primjeri novijih zakona o ličnom statusu I: Zakoni o ličnom statusu Egipta iz 1979. i 2000.
- 11.-12. Primjeri novijih zakona o ličnom statusu II: marokanska *Mudevvena* iz 2004.
13. Šerijatsko personalno pravo i muslimanske manjine: primjeri Indije i Južnoafričke Republike
14. Primjena šerijatskog personalnog prava u evropskim zemljama
15. Rekapitulacija svih oblasti

Literatura:

Obavezna

- 1) Husein Kavazović, *Dvije kodifikacije šerijatskog porodičnog prava: komparativna studija*, El-Kalem, Sarajevo, 2012.
- 2) Abdullahi A. An-Na'im, *Islamic Family Law in a Changing World: A Global Resource Book*, Zed Books Ltd, London – New York, 2002.
- 3) Jan Michiel Otto, *Sharia and National Law in Muslim Countries*, Leiden University Press, Leiden, 2008.

Dopunska

- 1) Fikret Karčić i Enes Karić, *Šerijatsko pravo u savremenim društvima*, Fond Otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 1998., str. 219-355.
- 2) Ziba Mir-Hosseini, *Marriage on Trial: A Study of Islamic Family Law*, I. B. Tauris, London – New York, 2001.
- 3) Kari Vogt, Lena Larsen & Christian Moe, *New Directions in Islamic Thought: Exploring Reform and Muslim Tradition*, I. B. Taurus, London, 2009., str. 73-113.
- 4) Knut S. Vikør, „The Shari'a and the nation state: who can codify the divine law?“, u: Utvik and Vikør, *The Middle East in a Globalized World*, Bergen - London, 2000., str. 220-50.
- 5) J. N. D. Anderson, „The Syrian Law of Personal Status“, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 17, No. 1 (1955), str. 34-49.
- 6) J. N. D. Anderson, „A Law of Personal Status for Iraq“, *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 9, No. 4 (Oct., 1960), str. 542-563
- 7) Lama Abu-Odeh, „Modernizing Muslim Family Law: The Case of Egypt“, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 37, 2004., str. 1043-1145, dostupno na: <http://scholarship.law.georgetown.edu/facpub/38>
- 8) Ehlimana Memišević, "Između zakona i stvarnosti: primjena Porodičnog zakona iz 2004. godine u Maroku", *Pravna misao*, broj 3-4/2015, str. 31 - 54.

- 9) Nathalie Bernard-Maugiron i Baudouin Dupret, FROM JIHAN TO SUSANNE TWENTY YEARS OF PERSONAL STATUS LAW IN EGYPT, *Recht van de Islam* 19 (2002), str. 1-19.
- 10) C Rautenbach, „SOME COMMENTS ON THE CURRENT (AND FUTURE) STATUS OF MUSLIM PERSONAL LAW IN SOUTH AFRICA“, *RAUTENBACH PER* 2004(2) str. 1/34
- 11) The Muslim Personal Law (Shariat) Application Act, 1937 [Act No. 26 of 1937 dated 7th. October, 1937]1
- 12) 'Abdurrahman es-Sabuni, *Šerhu Kanuni-l-ahvali-š-šahsijjeti-s-surijje*, Džami'atu Dimešk, Damask, 2003.-2004., 1. i 2. dio.
- 13) *The Maroccan Family Code (Moudawana) of February 5, 2004*, dostupno na: <http://www.hrea.org/programs/gender-equality-and-womens-empowerment/moudawana/>

Refernetna web stranica

Centre od Islamic and Middle Eastern Law (CIMEL), SOAS, dostupno na; <https://www.soas.ac.uk/cimel/materials/>

Katedra za fikh (šerijatsko pravo)

Silabus

Predmet:	Fikh muslimanskih manjina
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/ XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Nedim Begović
Predavači:	Akademsko osoblje izabrano u naučnu oblast fikha

Sadržaj predmeta: Predmet obrađuje temeljna pitanja fikha muslimanskih manjina koji se od posljednje decenije XX. st. razvija kao posebna disciplina nauke šerijatskog prava s ciljem da ponudi odgovore na dileme i izazove vjersko-pravne i teološke naravi s kojima se suočavaju manjinske muslimanske zajednice, posebno one koje žive u liberalnodemokratskim državama Zapada. Početkom 1990-ih muslimanska ulema postala je svjesna opredijeljenosti muslimanskih zajednica imigrantskog porijekla za trajno prisustvo u zapadnoevropskim državama i ostvarenje cilja punopravnog građanstva u tim zemljama. Ovo opredijeljenje nametnulo je pitanje pravne integracije islama u postojeće evropske obrasce odnosa države i vjere, ali i društvene integracije etnički, jezički i kulturalno raznolikih muslimanskih zajednica. Kako islamsko pravo inkorporira vjerske, moralne i pravne norme islama, postavilo se pitanje njihovog važenja i mogućnosti njihove primjene u sekularnim porecima zapadnih država. Pitanje kako pomiriti zahtjeve građanstva i poštovanja pravnog poretka zemlje boravka sa odanošću vlastitim vjerskim ubjeđenjima od suštinske je važnosti za muslimanske manjine. Fikh manjina treba da pomogne muslimanima koji žive na Zapadu da uspostave ravnotežu između naprijed spomenutih zahtjeva.

Istraživanje i proučavanje fikha manjina značajno je za islamske teološke i šerijatskopravne studije u Bosni i Hercegovini zbog slijedećih razloga: (a) fikh manjina teoretizira mogućnost življenja i prakticiranja islama i njegovog normativnog sistema izvan tradicionalnog islamskog miljea, u dominantno sekularnom društvenom ambijentu, što je istovremeno bitna odrednica interpretacije islama u Bosni i Hercegovini od polovine XX. st.; (b) pravna integracija islama još uvijek nije dovršena u Bosni i Hercegovini uslijed višedecenijske dominacije ateizma kao državne ideologije te postoji cijeli niz problema u prakticiranju islama koje muslimani Bošnjaci dijele sa muslimanskim manjinama na Zapadu i (c) proučavanje fikha manjina od praktične je važnosti za islamsko djelovanje u bošnjačkoj dijaspori koja čini integralni dio muslimanske populacije u zemljama Zapadne Evrope i Sjeverne Amerike.

Ciljevi predmeta:

1) Pružiti iscrpan uvid u metodološko utemeljenje fikha manjina, organizaciju, način rada i dosadašnje rezultate najvažnijih institucija i pojedinaca koji razvijaju ovu disciplinu;

2) Osposobiti studente za svestranije sagledavanje i razumijevanje specifičnih problema s kojima se pripadnici muslimanskih manjina suočavaju u nastojanju da prakticiraju islam, i to kako u domenu vjerskih obreda (*'ibadat*), tako i na području društvenih odnosa (*mu'amelat*).

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminara, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja koja se sastoji od: pripreme za nastavu, redovnog pohađanja nastave, čitanja obavezne i dopunske literature pravovremene izrade i odbrane seminarskog rada, učešća u radionicama i diskusijama, izrade prikaza knjiga ili sažetaka tekstova, analize fetvi i polaganja završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Seminarski rad čini 20 %, participacija u ostalim oblicima nastave 20 %, a ispit 60 % ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja. Na završnom ispitu student mora osvojiti minimalno 30 bodova (50 %) da bi položio taj ispit.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Koncept, predmet i razvoj fikha muslimanskih manjina
2. Najvažnije institucije koje razvijaju fikh muslimanskih manjina: Evropsko vijeće za fetve i istraživanja i Fihsko vijeće Sjeverne Amerike
3. Metodologija fikha muslimanskih manjina
4. Pravo na iskazivanje vjere u fikhu muslimanskih manjina
5. – 6. Obredi (*ibadeti*) u fikhu muslimanskih manjina (I i II)
7. Fikh muslimanskih manjina i pravo na nošenje mahrame u evropskim zemljama
8. – 9. Brak i porodica u fikhu muslimanskih manjina (I i II)
10. Halal ishrana u fikhu muslimanskih manjina
11. Odnos države, religije i politike u fikhu muslimanskih manjina
12. Imovinske transakcije u fikhu muslimanskih manjina
13. Institucionalizacija islama u fikhu muslimanskih manjina
14. Bioetička pitanja u fikhu muslimanskih manjina
15. Rekapitulacija svih oblasti

Literatura:

Obavezna

1. Begović Nedim, *Vjerska sloboda i muslimanske manjine u Evropi*, El-Kalem, Sarajevo, 2015.
2. Jusuf el-Karadavi, *Fikh muslimanskih manjina: kako biti musliman na Zapadu*, preveo: Bilal Merdan, Libris, Sarajevo, 2004.
3. Ljevaković Enes, „Fikh muslimanskih manjina: utemeljenje, kontroverze i dileme“, *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, 2005., br. 10.

Dopunska

1. Taha Džabir el-'Alwani, *Ka fikhu manjina*, preveo: Nedim Begović, Centar za napredne studije, dostupno u el. verziji.
2. *Fetve Evropskog vijeća za fetve i istraživanja*, preveo i priredio: Enes Ljevaković, Connectum, Sarajevo, 2005.
3. Tarik Ramadan, *Biti evropski musliman*, Udruženje ilmijje Islamske zajednice u BiH, preveli: Fikret i Hamida Karčić, Sarajevo, 2002.
4. Tarik Ramadan, *Evro-američki muslimani i budućnost islama*, preveli: Ermin Sinanović (i dr.), Udruženje ilmijje Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2007.
5. *Al-Majallat al-'ilmiyya li al-Majlis al-urubbi li al-ifta' wa al-buhuth* (časopis Evropskog vijeća za fetve i istraživanja), dostupan na: <http://e-cfr.org/new/>

Katedra za fikh (šerijatsko pravo)

Silabus

Predmet:	<i>Historija šerijatskog prava: odabrane teme</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Nedim Begović
Predavači:	Akademsko osoblje izabrano u naučnu oblast fikha

Sadržaj predmeta: Predmet je organiziran u tri osnovna modula. U okviru prvog modula izučava se historija pravnog obrazovanja u islamu u kome posebnu ulogu imaju dvije institucije: znanstveni kružok (*halqa*) i medresa kao zakladna (vakufska) ustanova. Potom, studenti se upoznaju sa polemikama historičara šerijatskog prava o toku razvoja pravnih škola u islamu te administriranju šerijatskog prava na kadijskim sudovima na primjeru Osmanske države. Pravni pluralizam koji se u najširem smislu definira kao stanje u kome stanovništvo slijedi više od jednog pravnog korpusa u datom društvu javlja se posljednjih nekoliko decenija kao istaknuta teorijska perspektiva u sociološko-pravnim istraživanjima. Odnedavno, znanstvenici islamskog prava počinju koristiti ovu teorijsku paradigmu u proučavanju odnosa između različitih mehanizama presuđivanja sporova u islamskim društvima, naime šerijatskih sudova, *mezalim* sudova, medijacije, arbitraže i građanskih sudova. Otuda prvi modul posvećuje pažnju i ovom aspektu historije šerijatskog prava.

Drugi modul usmjeren je na razmatranje temeljnog pitanja kako je došlo do toga da šerijatsko pravo između ranog 19. st. i druge decenije 20. st. – koje je cijeli milenij dominiralo središnjim zemljama islama, a stoljećima i drugim regijama svijeta – biva reducirano u pogledu primjene na područja porodičnog, nasljednog, vakufskog i, dijelom, imovinskog prava. Ekonomski interesi evropskih kolonijalnih sila koji su doveli do toga da su šerijatske norme ustupile mjesto evropskim zakonicima prvo na područjima građanskog, trgovačkog i pomorskog prava, a zatim potreba za učvršćenjem hegemonijske vlasti kroz instaliranje evropskih pravnih kodeksa u domenu krivičnog prava analiziraju se u okviru nekoliko tematskih jedinica drugog modula. Konačno, razmatra se pitanje kakva je uloga šerijatskog prava u ustavno-pravnim porecima modernih nacionalnih muslimanskih država.

Sve doskora većina znanstvenika koji su se bavili islamskom pravnom historijom nisu posvećivali osobitu pažnju proučavanju šerijatskih sudova i njihove prakse. Međutim, od 1990-ih javlja se pojačan interes za ovim područjem istraživanja. Čak se i neke uvriježene koncepcije kao što su ona o zatvaranju vrata idžtihada (neovisnog pravnog rasuđivanja) i orijentalističkog tretmana islamskog prava kao čisto „pravničkog prava“ dovode pod znak pitanja. Unutar pravne historije islama događa se pomjeranje težišta interesa od proučavanja doktrinarnih pravnih tekstova prema izučavanju više lokalno orijentirane pravne prakse. To područje podrazumijeva proučavanje i analiziranje sudskih registara, zbornika fetvi i drugih relevantnih pravnih dokumenata. Treći modul nastoji studente uvesti u ovo široko područje analizom odabranih studija slučaja i osposobiti ih za samostalno istraživanje i doprinos na ovom polju.

Ciljevi predmeta su:

1) Pružiti iscrpan uvid u odabrane teme iz predmodernog razdoblja islamske pravne historije. Osim reevaluacije toka razvoja pravnih škola u islamu, posebna pažnja posvećena je temama pravnog obrazovanja u klasičnoj islamskoj civilizaciji te administriranju šerijatskog prava na kadijskim sudovima.

2) Osposobiti studente za svestranije sagledavanje i razumijevanje procesa recepcije evropskih zakona, reduciranja primjene šerijatskog prava na pitanja personalnog statusa i vakufa, te mjesta i uloge šerijatskog prava u savremenim konstelacijama odnosa između države, uleme, sekularnih i islamskih političkih snaga u muslimanskim državama;

3) Analizom studija slučaja, uvesti studente u područje istraživanja šerijatske pravne prakse, naime sudskih registara, zbornika fetvi i drugih relevantnih pravnih dokumenata. Ona omogućavaju da se studiranje doktrinarnih pravnih tekstova dopuni izučavanjem više lokalnih i prema praksi orijentiranih tekstova.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminara, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja koja se sastoji od: pripreme za nastavu, redovnog pohađanja nastave, čitanja obavezne i dopunske literature pravovremene izrade i odbrane seminarskog rada, učešća u radionicama i diskusijama, izrade prikaza knjiga ili sažetaka tekstova, analize sudskih slučajeva i fetvi i polaganja završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Seminarski rad čini 20 %, participacija u nastavi 20 %, a ispit 60 % ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja. Na završnom ispitu student mora osvojiti minimalno 30 bodova (50 %) da bi položio taj ispit.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Historija pravnog obrazovanja u islamu
2. Razvoj pravnih škola u islamu
3. Šerijatsko pravo i društvo
4. Administriranje šerijatskog prava u Osmanskoj državi
5. Sudovi, parnice i dokazna sredstva na kadijskim sudovima
6. Pravno koloniziranje Indije i jugoistočne Azije
7. Moderniziranje pravnog sistema Osmanske države
8. Moderniziranje pravnih sistema muslimanskih zemalja Sjeverne Afrike
9. Mjesto šerijatskog prava u modernim nacionalnim muslimanskim državama
10. Izučavanje fikha u muslimanskom svijetu na početku 21. st.
11. Bračni darovi u ranom islamskom Egiptu
12. Pravna praksa muslimanskog Endelusa i dalekog Magreba u 12. st.
13. Pravoslavni kršćani kao stranke pred osmanskim šerijatskim sudovima
14. Razvod braka na inicijativu supruge u presudama egipatskog Vrhovnog suda
15. Rekapitulacija svih oblasti.

Literatura**Obavezna:**

1) Wael B. Hallaq, *Shari'a: Theory, Practice, Transformations*, Cambridge University Press, 2009.

- 2) _____, *The Origins and Evolution of Islamic Law*, Cambridge University Press, 2005.
- 3) Fikret Karčić, *Društveno-pravni aspekt islamskog reformizma*, Islamski teološki fakultet, Sarajevo, 1990.

Dopunska:

- 1) Fikret Karčić, *Historija šerijatskog prava*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2005.
- 2) _____, *Studije o šerijatskom pravu i institucijama*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2011.
- 3) _____, *Islamske teme i perspektive*, El-Kalem, Sarajevo, 2009.
- 4) *Islamic Law: Theory and Practice*, ur. Robert Gleave i Eugenia Kermeli, I. B. Tauris, London – New York, 2001.
- 5) Yossef Rapoport, „Matrimonial Gifts in Early Islamic Egypt“, *Islamic Law and Society*, Brill, Leiden, vol. 7, br. 1, 2000., str. 1-36.
- 6) Delfina Serrano, „Legal Practice in an Andalus-Maghribi Source from the Twelfth Century CE: *The Madhāhib al-hukkām fi nawāzil al-ahkām*“, *Islamic Law and Society*, Brill, Leiden, vol. 7, br. 2, 2000., str. 187-234.
- 7) Rossitsa Gradeva, „Orthodox Christians in the Kadi Courts: The Practice of the Sofia Sheriat Court, Seventeenth Century“, *Islamic Law and Society*, Brill, Leiden, vol. 4, br. 1, 1997., str. 37-69.
- 8) Immanuel Naveh, „The Tort of Injury and Dissolution of Marriage at the Wife's Initiative in Egyptian *Mahkamāt al-Naqd* Rulings“, *Islamic Law and Society*, Brill, Leiden, vol. 9, br. 1, 2002., str. 16-41.

Katedra za fikh (šerijatsko pravo)

Silabus

Predmet:	Usuli fikh: odabrane teme
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/ XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Mustafa Hasani
Predavači:	Akademsko osoblje izabrano u naučnu oblast fikha

Sadržaj predmeta: U novije doba u cijelom islamskom svijetu primjetan je pojačan interes za proučavanje metodologije šerijatskog prava. Razlozi su očigledi: svaki zahtjev za reformom fikha otvara pitanje metoda date reforme, kao i načina kako da se osigura provođenje u stvarnost njegovih normi i pravila. Reformistička orijentacija u islamskoj pravnoj nauci („škola *islaha*“) koja se razvila u 19. i u 20. st. utvrdila je određene metode reforme koji su predstavljali novinu u odnosu na tradicionalno naslijeđe usuli fikha. Tako su pored *sijase šeri'ije* koja, između ostalog, podrazumijeva nadležnost državnog poglavara da odredi koje od suprostavljenih fikhskih mišljenja će se primjenjivati u praksi, formulirani su novi metodi selekcije (*tehajjur*) i eklekticizma (*telfik*). Prvi pojam označava izbor jednog od pravnih mišljenja koje po određenom pitanju nude pravnici različitih mezheba, a drugi spajanje različitih mišljenja pravnih škola u novo pravno pravilo. Na taj način ukida se isključiva vezanost za rješenja određenog mezheba, a bogato fikhsko naslijeđe koristi kao baština svih muslimana. Korištenjem metoda utemeljenih na klasičnim rješenjima usuli fikha reforma je zaodjenuta u obličja tradicionalnog autoriteta. Ovaj pristup koji u najširem smislu podrazumijeva otvorenost prema naslijeđu različitih mezheba, ali i mišljenjima ashaba i predmezhebskih učenjaka danas dominira na tradicionalnim muslimanskim univerzitetima i akademijama islamskog prava. Međutim, spomenuti metodi reforme koje je razvila škola *islaha* ima svoje domete i ograničenja. Među savremenim muslimanskim učenjacima prisutni su pozivi za oživljavanjem idžtihada ne samo na području fikha kako su to činili muslimanski reformisti u protekla dva stoljeća, nego i na području njegove teorijske i metodološke osnove tj. usuli fikha. Imajući u vidu naprijed spomenuto, ovaj predmet je sadržajno usmjeren na razmatranje nekoliko odabranih tematskih područja usuli fikha koja su relevantna za savremenu islamsku jurisprudenciju.

Ciljevi predmeta:

- 1) Pružiti iscrpan uvid u pet odabranih tematskih cjelina iz metodologije šerijatskog prava (*usulu-l-fikh*): koncept nužde (*darura*), mišljenja ashaba (*aqwalu-s-sahabe*) kao izvor prava, razilaženje i pluralizam u fikhu (*ihtilaf*), idžtihad i fetva u globaliziranom svijetu s posebnim osvrtom na fenomen njihove kolektivizacije te koncepcije i područja obnove usuli fikha (*tedždidu usuli-l-fikh*).
- 2) Osposobiti studente za svestranije sagledavanje, razumijevanje i kritičko propitivanje savremene islamske misli u oblasti metodologije šerijatskog prava (usuli fikha).

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminarara, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja koja se sastoji od: pripreme za nastavu, redovnog pohađanja nastave, čitanja obavezne i dopunske literature pravovremene izrade i odbrane seminarskog rada, učešća u radionicama i diskusijama, izrade prikaza knjiga ili sažetaka tekstova, analize fetvi i polaganja završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Seminarski rad čini 20 %, participacija u nastavi 20 %, a ispit 60 % ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja. Na završnom ispitu student mora osvojiti minimalno 30 bodova (50 %) da bi položio taj ispit.

Plan predmeta po sedmicama:

- 1.-3. Koncept nužde (*darura*) i njegova uloga u savremenoj islamskoj jurisprudenciji
- 4.-6. Mišljenja ashaba (*akvalu-s-sahabe*) kao izvor šerijatskog prava
- 7.-9. Razilaženje (*ihtilaf*) u fikhu
- 10.-12. Idžtihad i fetva u globaliziranom svijetu. Kolektivizacija idžtihada i fetve.
- 13.-14. Konceptije i područja obnove usul-i fikha (*tedždidu usuli-l-fikh*)
15. Rekapitulacija svih oblasti

Literatura

Obavezna:

1. Muhammed ibn Husejn el-Džizani, „Hakikatu-d-darureti-š-šer'ijje“, *Medželletu-l-buhusi-l-fikhijjeti-l-mu'asire*, godina XVIII, br. 70, mart-maj 2006., str. 86-130. (članak)
2. Nedim Begović, „Afirmacija koncepta *darure* u suvremenoj islamskoj jurisprudenciji“, *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka*, Sarajevo, 2005., br. 10, str. 191-208. (članak)
3. 'Ali Džum'a, *Kavlu-s-sahabijji 'inde-l-usulijjin*, Darur-r-risale, Kairo, 2004. (knjiga)
4. Nedim Begović, „Kolektivni idžtihad“, *Takvim za 2010.*, Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2009., str. 67-80. (članak)
5. Muhammed ed-Dusuki, „Nahve menhedžin džedidin li diraseti usuli-l-fikh“, *Islamijjetu-l-ma'rife*, Međunarodni institut za islamsku misao u Maleziji, godina I, br. 3, januar 1996., str. 111-148. (članak)
6. Galije Buhde, „Medžalatu tedždidi 'ilmi usuli-l-fikh“, *El-Muslimu-l-mu'asir*, Džem'ijjetu-l-muslimi-l-mu'asir, godina XXX, br. 118, oktobar – decembar 2005., str. 21-54. (članak)

Dopunska:

1. Džasir Avde, *Ciljevi Šerijata kao filozofija islamskog prava: sistemski pristup*, prijevod: Nedim Begović, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2012., str. 160-184.
2. Aznan Hasan, „An Introduction to Collective Ijtihad (*Ijtihad Jamà'ī*): Concept and Applications“, *American Journal of Islamic Social Sciences*, International Institute of Islamic Thought, Herndon, vol. XX, br. 2, proljeće 2003., str. 26-49.
3. 'Abdulmedžid es-Susuh eš-Šerefi, *El-Idžtihadu-l-džema'ijju fi-t-tešri'i-l-islamijj*, Ministarstvo vakufa i islamskih poslova, Katar, 1998.
4. Ša'ban Muhammed Isma'il, *El-Idžtihadu-l-džema'ijj ve devru-l-medžami'i-l-fikhijjeti fi tatbikiha*, Daru-l-beša'iri-l-islamijje i Daru-s-sabuni, Bejrut, 1998
5. Muhammed el-Habib el-Merzuki i Muhammed Se'id Ramadan el-Buti, *Iškalijjetu tedždidi usuli-l-fikh*, Daru-l-fikri-l-mu'asir, Bejrut, Daru-l-fikr, Damask, 2006.
6. Wael Hallaq, *Shari'a: Theory, Practice, Transformations*, Cambridge University Press, 2009., str. 473-542.
7. Tarik Ramadan, *Radikalna reforma: Islamska etika i oslobođenje*, prijevod: Azra Mulović, CNS i El-Kalem, Sarajevo, 2011.
8. *Ustanova fetve u globaliziranom svijetu*, prijevod: Osman Kozlić (i dr.), Centar za dijalog „Vesatijja“, Sarajevo, 2013.
9. Mohammad Hashim Kamali, *Principles of Islamic Jurisprudence*.
10. Taha Džabir el-'Alvani, *Etika neslaganja u islamu*, prijevod: Ermin Sinanović, Sarajevo, 1996.,
dostupno na:
http://www.bosanskialim.com/rubrike/tekstovi_save/000420R014.PDF.

Katedra za fikh (šerijatsko pravo)

Silabus

Predmet:	Metode istraživanja u islamskim naukama
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	prof. dr. Fikret Karčić

Sadržaj predmeta

Metodologija istraživanja u islamskim naukama je specifična po tome što kombinira metode tradicionalnih islamskih nauka i savremenih humanističkih i društvenih nauka. Na taj način omogućava se istraživanje kako normativne religije (religijski izvori i učenje u tekstovima) tako i praktičnog ispoljavanja religije (živa religija). U najčešće korištene metode spadaju: tekstualna analiza, historijski, komparativni i etnografski metod ali su tu i drugi metodi. Tekstualna analiza, na onaj način na koji je razvijena u muslimanskoj historiji, koristi se pri izučavanju tekstova Kur'ana, Hadisa i islamskog naslijeđa. Ostali metodi, kao što su historijski, komparativni, analiza dokumenata itd. pomažu u razumijevanju tekstova i u izučavanju islamskog naslijeđa, dok se etnografski metod i drugi metodi studija religija koriste za istraživanje religijske prakse muslimana.

Ciljevi predmeta

Predmetima cilj osposobiti studenta za korištenje navedenih metoda istraživanja u svrhu istraživanja religije, a posebno islama. U toku semestra student će uraditi i jedan primjer istraživačkog projekta poštujući sve faze istraživačkog procesa: izbor teme, fokusiranje na istraživačka pitanja, oblikovanje studije, sabiranje informacija, analiza informacija, tumačenje informacija i informisanje drugih o istraživanju.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat seminara i 1 sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade zadaća, pisanja i odbrane istraživačkog projekta, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita. Obavezno prisustvo nastavi: 90%.

Način ocjenjivanja i rezultati: Zadaće utoku nastave: 30%; istraživački projekat: 40%; završni ispit 30% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Uvod: metodologija i epistemologija
2. Vrste istraživanja i elementi istraživačkog projekta

3. Izrada istraživačkog projekta
4. Metodi istraživanja u islamskim naukama: teorijski uvod
5. Tekstualna analiza
6. Historijski metod
7. Komparativni metod
8. Analiza dokumenata
9. Istraživanja na terenu: etnografski i drugi metodi
10. Bibliotečko istraživanje
11. Sistemi referenciranja teksta
12. Istraživačka etika
13. Izabrana referentna djela istraživanja u islamskim naukama
14. Prezentacija istraživačkog projekta
15. Prezentacija istraživačkog projekta

Obavezna literatura:

Dizdar, Srebren, *Oblici i umijeća akademske pisanja*, University Press, Sarajevo, 2015
Karčić, Fikret, *Metode istraživanja u islamskim naukama: Kratak uvod*, Kalem CNS, Sarajevo, 2013.

Dopunska literatura:

Stausberg, Michael i Steven Engler, *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, Routledge, London, 2011.
Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K., *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 2007.

Silabus

Predmet:	<i>Ibn Rušd i kritika religije</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc.dr. Orhan Bajrektarević

Okvirni sadržaj predmeta/kursa: Centralni predmet ovih razmatranja jeste Ibn Rušdova filozofsko-teološka kritika Gazalijeve teologije i mistike unutar 12. vijeka. Ova kritika i polemika dvojice najvećih mislilaca islamske klasične filozofije sagledava se unutaršnjih razmatranja odnosa uma/filozofije i vjere/objave/religije kao ključnih pitanja i problema srednjovjekovne filozofije uopće pa i islamske. Ibn Rušd osporava Gazalijevu kritiku filozofije i na vidjelo iznosi sve neutemeljenosti Gazalijevog djela *Kritika filozofa/Nesuvislost filozofa*. On razmatra, jednu po jednu Gazalijevu tezu i kritički ih sagledava a držeći se Gazalijeva redosljed, pri čemu se ističu tri pitanja: a) nevremenitost svijeta, b) Božije znanje partikularija i c) proživljenje i drugi život čovjeka, nakon ovosvjetskog. Ovaj sukob religije i filozofije i „učenje o jednoj ili dvije istine“ kod Ibn Rušda, Ibn Rušda kao glavnog šeriatskog sudije iz Kordove i Velikog Komentatora Aristotela, ostalo je i dalje kao jedno od najkontrovrznijih pitanje svih filozofija i svake povijesti filozofije do danas.

Ciljevi predmeta: Ispitivanje raznovrsnih odnosa i uzajamnih uticaja između filozofije i religije s naročitim naglaskom na uslovljene promjene ovih odnosa i uticaja s obzirom na sve specifičnosti islamske religije i Božije objave u odnosu na jevrejstvo i kršćanstvo; univerzalizacija filozofskog i naučnog pogleda na svijet koji prizilazi iz filozofije Ibn Rušda s obzirom na njegov uticaj na nastanak i razvoj novovjekovno-evropske renesansno-humanističke filozofske misli.

Oblici nastave: predavanja, seminari, individualne i grupne konsultacije, gost predavač, prerada relevantne literature a posebno djela *Tehafutu Tehafut/Nesuvislost nesuvislosti* (filozofa).

Plan predmeta po sedmicama:

1. Odnos religije i filozofije unutar srednjovjekovlja,
2. Prva kritika kritike filozofije kao teologije u epohi religije,
3. Arapska filozofija i osobenost filozofske argumentacije i teološkog i filozofskog mišljenja Ibn Rušda naspram Farabija i Ibn Sine,
4. Teorija spoznaje raznolikih religioznih vjerovanja i uvjerenja, vjersko iskustvo i postojanje Boga u islamu naspram grčke filozofije i Aristotela,
5. Filozofski argumenti koji se tiču postojanja Boga, deduktivni, abduktivni i induktivni.

6. Tradicionalni argumenti za postojanje Boga, ontološki, kosmološki, teleološki, argument brige i dovoljnog razloga i filozofski stav Ibn Rušda,
7. Odnos filozofskog skepticizma, naturalizma i religioznih vjerovanja u staroj Grčkoj i njihovo prevazilaženje kod Farabija i Ibn Sine - a naspram Gazalija - prelomljen kroz prizmi Ibn Rušdove hermeneutičke analize,
8. Kritika Gazalija kao teologa ešarijevskog tipa a ne filozofa i mistika, izvrsnost i reafirmacija Aristotela i njegove filozofije, afirmacija islamskih filozofa a posebno Farabija i Ibn Sine a naspram Gazalija,
9. Dvadeset rasprava o nesuvislosti Gazalija i njegove kelamsko-mističke misli (Tahafut al-falasife) a posebno o tri rasprave: vječnosti svijeta, Božijem znanju univerzalija i partikularija i vječnosti duše,
10. Pogubnost iluminacionističke filozofije ili islamske mistike, tesavufa.
11. Filozofski problemi koji se odnose na Božija lijepa imena i attribute i nesuvislost klasičnog teizma.
12. Sukobi mišljenja u svjetlu filozofskog uma i Božije objave a naspram jevreja i kršćana
13. Tradicionalna metafizika i njena moderna interpretacija, I. Matkur, M. A. Iraki, A. Bedevi, Z. Hudeiri, O. Emin, M. A. Džabiri.
14. Arapski rušdizam i evropski averoizam (T. Akvinski, Siger od Brabanta) kao bitan element evro-mediteranskog utemeljena novovjekovne filozofije, humanizma i renesanse.
15. Kraća rekapitulacija svih oblasti.

Literatura:

Obavezna

1. Averroes, *Nesuvislost nesuvislosti*, prijevod, predgovor i bilješke, D. Bučan, Zagreb, 1988.
2. Ibn Rušd, *Odlučna rasprava: određivanje prirode povezanosti između vjerozakona (šeriata) i filozofije*, Glasnik Rijasetu Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2001., broj 1-2.
3. Bučan, D., *Al-Gazali i Ibn Rušd*, Zagreb, 1991.

Dopunska

- 1) Antun, F., *Ibn Rušd wa falsafatuhu*, al-Iskandariyya, 1903.
- 2) Muller, M.J., *Philosophie und Theologie von Averroes*, VVeinheim, 1991.
- 3) Qasim, M., *Ibn Rušd wa falsafatuhu ad-diniyya*, al-Qahira, 1964.
- 4) Sušić, H., *Dva koncepta političke filozofije, Ibn Rušd i Ibn Haldun*, u: *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXIV-1974,133-139
- 5) Aristotel, *Metafizika*, Beograd, 1971.

Silabus

Predmet:	<i>Gazali i kritika filozofije</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni kurs/predmet
Nosilac predmeta:	Doc.dr. Orhan Bajrektarević

Okvirni sadržaj predmeta: Centralni predmet ovih razmatranja jeste Gazalijeva teološko-mistička kritika Ibn Ruždove filozofije i filozofske metafizike unutar 12. vijeka. Ova kritika i polemika dvojice najvećih mislilaca islamske klasične filozofije sagledava se unutar najširih razmatranja odnosa uma/filozofije i vjere / objave / religije kao ključnih pitanja i problema srednjovjekovne filozofije uopće pa i islamske. Gazali osporava helenistički inspirisane muslimanske filozofe Farabija i Ibn Sinaa i na vidjelo iznosi sve neutemeljenosti grčke filozofske misli i, posebno Aristotela kao i grčku inspiraciju unutar arapsko-islamske filozofije. On razmatra, jedan po jedan problem, jedno po jedno pitanje ovih filozofa i ovih filozofija pri čemu on ističe tri pitanja: a) nevremenitost / vječnost svijeta, b) Božije znanje partikularija i c) proživljenje i drugi život čovjeka, nakon ovosvjetskog. Ovaj sukob religije i ostao je i dalje kao jedno od najkontrovrznijih pitanje svih filozofija i svake povijesti filozofije do danas.

Ciljevi predmeta: Doktorandi će biti detaljno upoznati sa prvom teološkom kritikom filozofije u epohi religije i načinima sa kojima se u klasičnoj filozofiji islama kod Gazalija opravdava ili osporava klasični teizam, ateizam ili agnosticizam grčkog ili judejsko-kršćanskog tipa uz kritičko preispitivanje i evaluaciju mišljenja prvih muslimanskih filozofa. Povrh toga detaljan problematski pristup Gazaliju omogućiti će sagledavanje islamske klasične misli, kritičko-religijskog karaktera u kontekstima srednjovjekovne ali i moderne opće filozofije i njene vezanosti za Gazalijevu misao, i filozofski, i teološku i derviško-sufijsku.

Oblik nastave: Predavanja, vježbe, seminari, grupne i individualne konsultacije, gost predavač, prorada relevantne literature a posebno djela a Tehafut al-falasife/Nesuvistost filozofa.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Odnos filozofije i religije, osobenost religiozne argumentacije i filozofskog i teološkog mišljenja unutar srednjovjekovlja.
2. Teorija spoznaje raznolikih religioznih vjerovanja i uvjerenja, vjersko iskustvo i postojanje Boga (jevrejstvo-kršćanstvo-islam-zoroasterizam).
3. Argumenti koji se tiču postojanja Boga, deduktivni i induktivni.
4. Tradicionalni argumenti za postojanje Boga, ontološki, kosmološki, teleološki.
5. Odnos skepse, naturalizma i religioznih vjerovanja u staroj Grčkoj i njihovo prevazilaženja kod Farabija i Ibn Sine.

6. Islamska kritika grčkih filozofa, a posebno Aristotela,
7. Kritika islamskih filozofa a posebno Farabija i Ibn Sine.
8. Dvadeset rasprava o nesuvislosti velikih filozofa (Tahafut al-falasife)
9. Posebnost tri rasprave: vječnost svijeta, Božije znanje univerzalija i partikularija i vječnost duše.
10. Značaj iluminacionističke filozofije ili islamske mistike, tesavufa (neoplatonizam, Suhraverdi).
11. Filozofski problemi koji se odnose na Božija lijepa imena i atribute i suvislost teizma. Sukobi mišljenja u svjetlu (grčkog) filozofskog uma i Božije (kuransko-islamske) objave.
12. Tradicionalna metafizika i njena moderna interpretacija, S. Dunja, A. H. Mahmud, A. W. Taftazani, J.Kardavi. H.Hanefi, M.A.Iraki.
13. Uticaj Gazalija na razvoj islamske mistike/tesavufa, kelama i islamskog vjerozakona
14. Uticaj Gazalija na razvoj latinske i jevrejske filozofije kasnog srednjovjekovlja i ranog novovjekovlja (Dekart i Kant).
15. Kratka rekapitulacija navedenih tematskih blokova

Literatura:

Obavezna

- 1) Al-Gazali, *Nesuvislost filozofa*, prijevod, predgovor i bilješke, D. Bučan, Zagreb, 1993.
- 2) Gazali, *Izbavljenje od zablude*, prijevod i bilješke H. Neimarlija, Sarajevo, 1408-1989.
- 3) El-Gazali, *Niša svjetlosti*, prijevod i predgovor, E. Karić, pogovor, W.H.T. Gardner, Zagreb, 1995.

Dopunska

- 1) Gazali, *Preporod islamskih nauka*, Libris, Sarajevo, 2007.
- 2) Algazel, *Tahafot al-falasifat*, Texte arabe etabli et accompagne d'un sommaire latin et d'index par Maurice Bouyges, S.J., Al-Matba'a al-katulikiyya, Beirut, 1927. (U izdanju od 1962 god. ovom djelu je pridodan izvanredan predgovor M. Fahriya, profesora Američkog univerziteta u Bejrutu).

Katedra za islamsku filozofiju

Silabus

Predmet:	<i>Država i društvo kod Ibn Halduna</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Orhan Bajrektarević

Sadržaj predmeta: U djelu Uvod u historiju/Mukadima Ibn Haldun je izložio opću filozofiju historije kao novu nauku, nauku o društvu ili sociologiju čijim se osnivačem i smatra. Izložio je sve zakonitosti društvenog razvoja kao i zakonitosti nastanka, rasta i pada jedne/svake kulture i civilizacije. U djelu iznosi briljantne ideje o državi, politici, ekonomiji, sociologiji, historiografiji i općoj obrazovanosti i naukama kao takvim. Ljudska kultura i civilizacija sada se ostvaruje unutar pojma Društvo/umran a ne Država/hilafet. Ovo djelo spada u „najnačajnija djela svoje vrste koje je ikada napisao ljudski um“ (Tojnbi). Ibn Haldun je nastojao da proučavanju povijesti pruži dublje značenje i da historiografiji omogući autentične naučne metode a naspram religioznog srednjovjekovlja i njegovih teoloških utemeljenja. Na taj način je ostao jednako aktelan i danas.

Ciljevi predmeta su: Pripremiti kandidata za oblast teorije države i društva kod Ibn Halduna uz prethodne krace uvide u istoriju nastanka države i društva i njihovog tretiranja prije Ibn Halduna kako bi se vidjela jasna razlika izmrdju tradicionalnih znanja i pristupa državi i Ibn Haldunovog velikog otkrica nove nauke, nauke o društvu.

Oblik nastave: Predavanja, seminari, mentorski rad na esejima i konsultativna nastava, gost predavač.

Plan predmeta po sedmicama

1. Razmatranja temeljnih poglavlja Prolegomene/Mukadime,
2. Ljudsko društvo, nomadi, plemena , varvari, dinastije, hilafet, država i vlast, civilna građanska društva, zanati i umjetničke vještine, sticanje dohotka i viška vrijednosti, nauke, znanja i vještine, nastanak i propadanje gradova.
3. Dvije vrste društva, umran bedevi i umran hadari, kritika i odbacivanje tradicionalne metafizike i filozofije kao i tradicionalne teologije/kelama.
4. Racionalne nauke su prirodjene čovjeku kao biću mišljenja, one ne pripadaju ni jednom narodu posebno i tu se ističu, logika, fizika, metafizika.
5. Bitne kategorije i termini: Umran/društvo, asabija/društvena solidarnost, ideja pravde i dobre vladavine, mač i pero kao kategorije racionalističkog realizma.
6. Društvo je organizam poput prorodnog organizma (biologizam) a historija je napredak i razvoj koji se ostvaruje kroz sukob i konfrintaciju raznolikih kultura i civilizacija
7. Učenja, hereze i pobune sjevernoafričkih naroda, Berberi
8. Kritika modernizirajućih čitanja Mukadime i Ibn Haldunova djela kao teorija biologizma, evolucionizma, marksizma a insistiranje na općoj novootkrivenoj nauci o društvu-sociologiji (A. Tojnbi i O.Špengler).

9. Položaj filozofije, metafizike, filozofije kod Ibn Halduna
10. Originalnost i aktuelnost Ibn Haldunova djela,
11. Država i društvo do Ibn Halduna i nakon njega
12. Noviji pristupi Ibn Haldunu, H. Hanefi, Akkad, J. Huvejdi, J. Kerem, D. Bučan, H. Sušić.
13. Evropski pristup Ibn Haldunu
14. Značaj Ibn Halduna za savremenu arapsku i evropsku misao
15. Rekapitulacija prethodnih izlaganja

Literatura:

Obavezna

- 1) Ibn Haldun, *Al-Mukadima* I i II, El-Kalem, Sarajevo, 2007. god.
- 2) Sušić, H., *Dva koncepta političke filozofije, Ibn Rušd i Ibn Haldun u: Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXIV-1974,133-139.
- 3) Karić, E., *Ibn Haldun, uvod u čitanje*, Sarajevo, 2008.

Dopunska

- 1) Sušić, H., "Mogućnosti uticaja arapske misli na evropsku filozofiju", *Filozofija*, br. 4, god. VIII, Beograd, 1964, 109-118.
- 2) Begović, M., *Ibn Haldunovo shvatanje o razvoju društva*, Odeljenje društvenih nauka, SANU, Beograd; knj. 21-1980.
- 3) Wafi, A.A.W., *Abqariyyat Ibn Haldun*, Gidda, 1984.
- 4) Ibn Haldun, *Muqaddima*, I-III, al-Qahira, 1976.
- 5) Bučan, D., *Racionalistički realizam Ibn Halduna*, Zagreb, 1976.

Katedra za Islamsku filozofiju

Silabus

Predmet:	<i>Uvod u islamsku filozofiju</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIIIIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Orhan Bajrektarević

Sadržaj predmeta: Predmet nastoji oko istraživanja nastanka i razvoja filozofske misli kod muslimanskih naroda a unutar općeg povijesnog konteksta, posebno filozofskog. Predmet daje uvide u višedimenzionalnost klasične islamske filozofije i prati njene teološke (kelam), filozofske (felsefa i hikma) i mističke, teorijske i povijesne tendencije s jedne strane, a sa druge daje podsticajne uvide u savremena strujanja u islamskoj filozofiji koja dolaze, i sa Istoka i sa Zapada, skoro podjednako. Prije svega se prate pitanja i problemi kao što su: odnos prema grškoj filozofiji, Platonu, Aristotelu i Plotinu, uma i objave, čovjek u odnosu spram Boga, problem slobodne volje, teorija društva, orijentalistika i evropska misao, moderna arapska misao i njena nasljeđa, jedinstvo filozofije, interpretacije Božijih objava, moderni vjersko filozofski pokreti i komparativne religije kao filozofije, inspitativnos i autentičnost savremene islamske misli i njenog nasljeđa.

Ciljevi predmeta: Da se doktorant upozna sa pitanjima i problemima sa kojima se bavi klasična islamska filozofija i suštinskim sličnostima i razlikama ove filozofije u odnosu na, kako opću tako i posebne filozofije kao što su grčka, jevrejska, kršćanska, indijska, kineska, i druge.

Oblik nastave: Predavanja, seminari i individualne i grupne konsultacije. Prorada relevantne literature na bosanskom, arapskom

Plan predmeta po sedmicama:

1. Opća i posebna upoznavanja sa istorijskim počecima, nastankom i razvojem islamske filozofije, imenovanja iste
2. Odnos spram opće filozofije, filozofska terminologija, osnovni pravci mišljenja, glavni predstavnici i protagonisti islamske filozofije (Farabi, Ibn Sina, Gazali, Ibn Rušd, Ibn Haldun),
3. Temeljna pitanja i problemi, jezik i literatura, međusobni odnosi i uticaji islamske doktrine, klasične teologije islama (Mutezilije, Ešarije), antičke grčke filozofije (Platon, Aristotel, Plotin) i rane judeo-kršćanske skolastike (Majmonides, Akvinski),
4. Značaj rane islamske filozofije (kelam) za srednjovjekovnu filozofiju i filozofiju uopšte a posebno za evropsko novovjekovlje, humanizam, renesansu, reformaciju.
5. Istraživanja bogatstva islamskog filozofsko-teološkog nasljedja i njegove nove reaktualizacije u savremenim filozofskim interpretacijama (M.M. Šarif),

6. Značaj i uloga ove misli u opštem filozofskom i ljudskom razvoju, razvoji proučavanja srednjovjekovnih filozofskih, teoloških, ontoloških, gnoseoloških politoloških, državnih, antropoloških, psiholoških, mističkih, jezičkih i drugih pitanja i problema klasične islamske misli i kulture, srednjovjekovnog svijeta filozofije, a posebno islamskog.
7. Veliki i istaknuti filozofi i mislioci istočne i zapadne islamske skolastike, arapska i indo-pakistanska inspiracija.
8. Rani islamski filozofi na Istoku (Kindi, Farabi, Ibn Sina, Čista braća, Ibn Miskavejh, Gazali),
9. Islamski filozofi u Andalusu (Ibn Masara, Ibn Badža, Ibn Tufejl, Ibn Rušd, Ibn Sebin, Ibn Haldun).
10. Uticaji Ibn Rušda i Ibn Halduna na transformaciju tradicionalne filozofije, uticaji na evropsko-mediteransku filozofsko-humanističku misao i evropsko novovjekovlje.
11. Novije interpretacije klasične islamske filozofije u radovima i kritičkim studijama kao što su djela I. Matkura, S. H. Nasra, H. Corbina, A. Smajlovića, H. Sušića, i savremena sagledavanja tradicionalnih pitanja i problema islamske filozofije.
12. Savremena islamska filozofija između tradicije i modernizma, panislamizam, panarabizam, neoosmanizam, mladomuslimanstvo, odnosi nacija-država-religija-filozofija, Hasan Hanefi, Muhamed Arkun, Muhamed Abid Džabiri, Alija izetbegović, Muhamed Filipović,
13. Moderni književnici arapskog, turskog, iranskog, balkanskog, evropskog podneblja, pjesnici, pozorište, film, muzika, filozofski časopisi i izdavaštvo.
14. Značajna djela i projekti iz islamskog filozofskog nasljeđa i njihova prezentacija danas, prevođenja
15. Rekapitulacija prethodnog

Literatura

Obavezna

- 1) M.M.Sharif, *Historija islamske filozofije*, I i II, August Cesarec, Zagreb, 1988.god.
- 2) Koplston, F., *Srednjovjekovna filozofija*, (Islamska filozofija), Beograd, 1987.god.
- 3) Corbin, H., *Historija islamske filozofije* I i II, Veselin Masleša (Logos), Sarajevo, 1987.

Dopunska

- 1) Smajlović, A., *Filozofija orijentalistike*, Sarajevo, 2012.
- 2) Ljubović, A., *Širenje arapsko-islamske filozofije u našim krajevima*, POF, 41.1991., Sarajevo, 1991, 310-328.
- 3) Bučan, D., *Poimanje arabizma, povijesna dinamika jedne duhovnosti*, Zagreb, 1980.
- 4) Fahry, M., *A History of Islamic Philosophy*, London, 1983.
- 5) Matkur, B.I., *Fi al-falsafa al-islamiyya, Manhag wa tatbiquhu*, Dar al ma'arif guz'ani, al-Qahira, 1983.

Silabus

Predmet:	<i>Uvod u filozofsku literaturu</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Dževad Hodžić

Sadržaj i cilj kursa: Filozofija je izvorna sklonost čovjeka i općeljudsko kulturno nasljeđe i zavještanje, sastavni dio duhovnog života u krugu svake više učenosti. Obrazovan narod bez filozofije je kao neobrazovan narod bez mitova i legendi. Bilo da se razumijeva kao ljubav prema mudrosti i stremljenje istini ili kao strast za otkrivanjem istine, kao vjera u mogućnost univerzalne spoznaje ili kao umijeće smišljanja pojmova, kao upoznavanje samoga sebe ili kao teorija znanosti i cjelokupne stvarnosti..., filozofija je neodvojiva od želje, od potrebe da se o „predmetu“ te ljubavi, stremljenja, strasti, vjere, teorije - govori. Filozofski govor nije posjed niti isključivo pravo profesionalnih filozofa kao što ni umjetničko iskazivanje nije monopol profesionalnih umjetnika, međutim, prava vrijednost filozofije, koju ona zadobiva putem veličine onoga o čemu govori, pokazuje se u djelima velikih filozofa na sličan način na koji se prava vrijednost umjetnosti očituje u djelima velikih umjetnika.

Sadržaj i cilj kursa *Uvod u filozofsku literaturu* u sklopu trećeg ciklusa studija na Fakultetu islamskih nauka je uvođenje u filozofsku literaturu putem upoznavanja sa izlaganjem filozofske misli ili misli o filozofiji u devet djela koja predstavljaju to što je filozofija u sopstvenom misaonom horizontu i u najširem kulturnom vidiku. Upoznavanje je ograničeno na prepoznatljivu i mjerodavnu misao ili na prepoznatljivo i mjerodavno značenje filozofije u jednom djelu, odnosno, dijelu djela, i ne uključuje dublje niti iscrpne analize djela. Izbor je prigodno određen i ne pretendira na ekskluzivnost niti na cjelovitost; uključena su djela koja ne dijele isto priznanje predstavnika akademske filozofije, ali koja svojim utjecajem u filozofiji i izvan okvira filozofije osiguravaju mogućnost primjerenog uvida u filozofsku literaturu i poticanja odgovarajućeg čitalačkog zanimanja polaznika doktorskog studija na Fakultetu islamskih nauka.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Uvodno razmatranje
2. Platon, *Država*
3. Aristotel, *Nagovor na filozofiju*
4. Gazali, *Munkiz*
5. Ibn Rušd, *Faslul-mekal*
6. Descartes, *Rasprava o metodi*
7. Hegel, *Enciklopedija filozofijskih znanosti*

8. Heidegger, *Šumski putevi*
9. Jaspers, *Filozofija*
10. Gadamer, *Čitanka*

Literatura:

Izvodi iz prijevoda navedenih djela i odgovarajući interpretacijski tekstovi.

Silabus

Predmet:	<i>Islamska kultura i moderno doba</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni predmet
Nosilac predmeta:	Prof. dr. Nusret Isanović

Sadržaj predmeta:

Moderno doba je obilježeno dinamičkim i evolutivnim procesima. Zasnvano je na učincima velikih povijesnih, društvenih, znanstvenih i kulturnih metamorfoza koje na novim, do sada nepoznatim, vrijednosnim paradigmama, mijenjaju narav našeg svijeta, identitete država i njihovih društava, naroda i njihovih kultura. Ono je takođe, uz sva svoja pozitivna postignuća, iznjedrilo destrukciju duhovnog, tradicionalnog, Božanskog i vječnog. Moderna znanstveno-tehnička civilizacija i njena kultura nadaju se kao univerzalne i onipotentne. One teže zagospodariti cijelom Planetom i biti mjera svim stvarima. One takođe svojim *(sve)moćima* nastoje odrediti narav i mjesto islamu, muslimanskom ljudstvu i islamskoj kulturi u modernom svijetu, čime su postali upitni ili ozbiljno uzdrmani svi oni bitni elementi koji su u tradicionalnom svijetu islamske kulture imali glavnu ulogu u definiranju kulturne supstancije muslimana i bili osnova njihovog ostvarenja u području vjerske i znanstvene misli, obrazovanja, morala, običaja, prava, umjetnosti, jezika, ekonomije i ukupnog individualnog i društvenog života. Stoga je moderna znanstveno-tehnička civilizacija, kojom je planetarno obilježeno naše post/moderno doba, postala prvorazredni, urgentan i sudbonosan izazov za savremeni muslimanski um i islamsku kulturu, što nameće zahtjev da se ona danas sagledava u kontekstu neupitnog povijesnog, društvenog i znanstveno-tehničkog moderniziranja svijeta, tj. u kontekstu očitih društvenih, kulturnih i civilizacijskih promjena koje su snažno uticale na opštu duhovnu situaciju muslimanskog svijeta, na rekonfiguraciju svijesti muslimana i njihovu prementalizaciju. To je neminovno promijenilo i odnos muslimana prema sebi, svojoj vjeri, tradici i kulturi. Gotovo da ništa nije ostalo onakvim kakvim je do modernih vremena bilo. Stoljećima je na djelu kulturološka kriza islama, kriza muslimanske svijesti o univerzalnosti i transcendentnom porijeklu islamske kulture koja danas očito, u praktičnoj ravni, gubi intuiciju tewhida i podaje se načelu partikulariteta, diktatu kvantiteta i samovolji duhovne raskućenosti. Stoga je diseminirana i, slično ostalim svjetskim kulturama, izložena prijetnjama vlastite desupstancijalizacije i relativizacije, što je put u kulturu bez smisla. Osnove ove krize su u krizi savremenog muslimanskog uma, prije svega moralnog, znanstvenog i obrazovnog. Njeno prevladavanje kao i zadobivanje pretpostavki obnove islamske kulture dogodiće se tek posredstvom, Kur'anom nadahnutog, rehabilitiranja uloge morala, znanja i obrazovanja u muslimanskom svijetu, tj. usvajanjem i primjenom najviših znanstvenih i obrazovnih standarda koji bi bili zasnovani na načelu islamskog morala. Stoga uvođenje doktoranada u istraživanje na temelju naznačenih znanstvenih i interpretativno-

hermenutičkih pretpostavki implicira savremeni analitičko-kritički koncept, zasnovan na interdisciplinarnom i pluriperspektivnom pristupu islamskoj kulturi i modernom dobu.

Ciljevi predmeta su:

cilj predmeta je upoznati studente s temeljnim tokovima i izazovima islamske kulture u modernom dobu, sa načinima njihovog razumijevanja i tretiranja u recentnoj društvenoj i humanističkoj znanosti, posebno sa onim (načinima) koji su nastali na uvažavanju islamskog epistemološkog backgrounda. Nadalje, cilj predmeta je potaknuti studente da analitički i kritički razumijevaju kako savremenu fenomenologiju islamske kulture tako i narav modernog doba, odnosno njegovu znanstveno-tehničku civilizaciju, te da razviju zdrav, otvoren i intelektualno punoljetan odnos prema islamskoj kulturi i drugim velikim kulturama bez infantilne “znanstvene” apologetike i scijentističkoempirističkih predrasuda.

Oblik nastave: dva sata predavanja, jedan sata seminara i jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita.

Obavezno prisustvo nastavi: 90%.

Način ocjenjivanja i rezultati: Učešće/zadaće u nastavi: 20%; esej: 20%; test 20%; završni ispit 40% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

- 1) Strukturno i sadržajno značenje pojmova kultura, islamska kultura i moderno doba
- 2) Metamorfoza kultura – refleksija na muslimanske svjetove kulture
- 3) Tradicionalna i moderna kultura
- 4) Islamska kultura i izazovi znanstveno-tehničke civilizacije
- 5) Kriza identiteta islamske kulture
- 6) Kriza islamske kulture kao kriza muslimanskog uma
- 7) Da li je moguća „moderna“ islamska kultura?
- 8) Rekapitulacija
- 9) Primjena teorije paradigmi na razumijevanje islamske kulture
- 10) Tradicionalna narav islamske kulture
- 11) Temelji savremene islamske kulture: moral, znanost i obrazovanje
- 12) Znanost
- 13) Obrazovanje
- 14) Ideja visokog obrazovanja
- 15) Umjetnost

Literatura:

Obavezna

- 1) Al-Jabri, [M. A.](#), *The Formation of Arab Reason: Text, Tradition and the Construction of Modernity in the Arab World*, I. B. Tauris, London, 2011.
- 2) Bennabi, M., *The Question of Culture*, Islamic Book Trust, Kuala Lumpur, 2003.
- 3) Hefner, R. W., ed., *The New Cambridge History of Islam, Vol. 6: Muslims and Modernity Culture and Society since 1800*, Cambridge University Press, 2010.
- 4) Hodgson, M. G. S., *Rethinking World History: Essays on Europe, Islam and World History*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999. (Introduction; Part II, Islam in a global context)
- 5) Küng, H., *Der Islam: Geschichte, Gegenwart, Zukunft*, Piper Verlag, München, 2004. (Dio C, poglavlje V; Dio D)
- 6) Nusret, Isanović, *Razumijevanje islamske umjetnosti*, Islamski pedagoški fakultet/El-Kalem, Sarajevo, 2009.
- 7) Rahman, F., *Islam and Modernity*, University of Chicago Press, Chicago, 1982.
- 8) Zebri, K., *Mahmud Shaltut and Islamic modernism*, Calrendon Press, Oxford, 1993.

Dopunska

- 1) Abu-Rabi', I., *Contemporary Arab Thought: Studies in Post-1967 Arab Intellectual History*, London: Pluto Press, 2004
- 2) Allawi, A. A. *Kriza islamske civilizacije*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2012. Fathy, H., *Architecture for the Poor*, University of Chicago Press, Chicago, 1976.
- 3) Gellner, Ernest, *Postmodernizam, razum i religija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2000.
- 4) Gianni, V., *Kraj moderne*, Matica hrvatska, 2000.
- 5) Jaspers, K., *Duhovna situacija vremena*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
- 6) Luis, B., *Kriza islama*, Čarobna knjiga, Beograd, 2004.
- 7) Lewis, B., *What Went Wrong? Western Impact and Middle Eastern Response*, Oxford University Press, Oxford, 2001.
- 8) Matulić, T., *Metamorfoze kulture*, Glas Koncila, Zagreb, 2009. (I dio, VI poglavlje; II dio, VII poglavlje; III dio, XI poglavlje; VII dio, XXVII poglavlje).
- 9) Monaco, Paul, *Modern European Culture and Consciousness*, State Univ of New York, 1983.
- 10) Nor Wan Daud, W. M., *Syed Muhammad Naquib Al-Attas – obrazovna filozofija I praksa*, Tugra, Sarajevo, 2010.
- 11) Peri, M., *Intelektualna istorija Evrope*, Clio, Beograd, 2000.
- 12) Ramadan, T., *Radikalna reforma*, CNS/El-Kalem, 2011.
- 13) Sedgwick, M., *Against the Modern World: Traditionalism and the Secret Intellectual History of the Modern World*, Oxford University Press, Oxford, 2004.

Katedra za islamsku civilizaciju

Silabus

Predmet:	<i>Uspon i pad civilizacija</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni
Nosilac predmeta:	doc. dr. Ahmet Alibašić

Sadržaj predmeta: U prvom dijelu ovaj predmet obrađuje neke od najpoznatijih teorija historijskih promjena uopće. Kombinujući predavanja, čitanje originalnih tekstova i diskusije predmet će porediti razne civilizacije i propitivati načine na koje su prirodna sredina, tehnologija, trgovina, ratovi, bolesti, vjerska uvjerenja, ideje, demografija, političko vođstvo, susreti sa drugim kulturama i drugi faktori utjecali na njihov rast i pad. U svom drugom dijelu kao studijom slučaja predmet se bavi usponom i slabljenjem islamske civilizacije. Posebna pažnja bit će posvećena različitim tezama muslimanskih mislilaca o uzrocima krize muslimanskoga svijeta kao jednom od najprisutnijih pitanja u islamskoj misli posljednjih dvije stotine godina Neizostavno će biti razmatrani i prateći programi prevazilaženja te krize.

Ciljevi predmeta su: Ovaj predmet ima za cilj osposobiti studenta da:

- Razumije kako su vodeći teoretičari civilizacije objašnjavali uspon i pad civilizacija;
- Analizira različite uzroke rasta i slabljenja odabranih civilizacija i društava, a posebno islamske civilizacije i velikih historijskih muslimanskih država;
- Kritički procjenjuje različite teze o slabljenju islamske civilizacije iznesene od strane muslimanskih i nemuslimanskih autora;
- Primijeni prezentirane pojmove na bilo koju civilizaciju i samostalno artikulira odgovor o usponu i padu specifične civilizacije.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, jedan sat seminara i jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita. Obavezno prisustvo nastavi: 90%.

Način ocjenjivanja i rezultati: Učešće/zadaće u nastavi: 20%; esej:20%;test20%;završni ispit 40% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Faktori prosperiteta i propasti civilizacija: uvod i rani muslimanski ogledi
  - a. Ibn Haldunova teorija uspona i pada dinastija

- b. Hasan Kafi Prušćak o dekadenciji Osmanske države
- 2. Evropski klasici o propasti civilizacija:
- 3. Edvard Gibon i propast Rimskog carstva
  - a. Oswald Spengler: teorija cikličkog razvoja kultura
  - b. Arnold Toynbee i njegov shvatanje historije čovječanstva
- 4. Savremene teorije:
  - a. Paul Kenedy: Ekonomska održivost kao kičma uspjeha velikih sila
  - b. Kulturni evolucionisti: Jared Diamond o oružju, virusima i tehnologiji
- 5. Uspon Zapada: studija slučaja
- 6. Rekapitulacija/Test
- 7. Muslimanski tradicionalisti: redefiniranje pojmova dekadencije i devijacije
- 8. Selefije i revivalisti: ideje i/ili moral
- 9. Reformisti I:
  - a. Abdurrahman Kevakibi,
  - b. Malik bin Nebi,
  - c. Fazlur Rahman
- 10. Reformisti II:
  - a. Abdulhamid Ebu Sulejman
  - b. M. U. Chapra
- 11. Islamska civilizacija i uspon Zapada: Bernard Lewis i šta je krenulo po krivu
- 12. Muslimanska odgovornost (Din Danner, Timur Kuran)
- 13. Propast Endelusa i Mogulske države: studije slučaja
- 14. Osmanska država: slabljenje i pokušaj obnove kroz vladine reforme
- 15. Nevladini projekti obnove u 19. i 20. stoljeću
- 16. Rekapitulacija

Literatura:

Obavezna

- 1) Akhisari, Hasan Kafi, *Temelji mudrosti o uređenju svijeta*.
- 2) Chapra, M. Umer, *Muslim civilization: the Causes of Decline and the Need for Reform*, The Islamic Foundation, 2008. (NB: Prijevod je u pripremi za štampu).
- 3) Diamond, Jared M., *Sva naša oružja: zarazne bolesti, čelik i puške*. Zagreb, Algoritam, 2007.
- 4) Ebu Sulejman, Abdulhamid A., *Kriza islamske civilizacije*, Sarajevo, CNS, 2010.
- 5) El-Mevdudi, Ebu el-A'la, *Islamski pokret*. Mostar: Hedijja, 1999, 13-61.
- 6) Ibn Haldun, *Mukaddima*, Sarajevo, El-Kalem, 2007

- 7) Kevakibi, Abdurrahman, *Taba'i' istibdad*, Kairo, Kelimat, 2011.
- 8) Luis, Bernard, *Kriza islama*, Čarobna knjiga, 2004.
- 9) Ramadan, Tariq, *Radikalna reforma*, Sarajevo, El-Kalem i CNS, 2011.
- 10) UNDP, *Arab Human Development Report*, 2002, 2003, 2004, 2005 i 2009.
- 11) UNDP, *Human Development Report*, 2014.

Dopunska

- 1) Braudel, Fernand, *Civilizacije kroz povijest*, Zagreb, Globus, 1990
- 2) Diamond, Jared M., *Slom: kako se društva odlučuju za propast ili uspjeh*. Zagreb, Algoritam, 2008.
- 3) Diner, Dan, *Zapečaćeno vrijeme: o zastoju u islamskom svijetu*.
- 4) Ebu Sulejman, Abdulhamid A., *Kriza muslimanskog mišljenja*. Sarajevo: El-Kalem, 2004.
- 5) Fazlur Rahman, *Revival and Reform in Islam*, Oxford, One World, 2003.
- 6) Ferguson, Niall, *Civilization: The West and the Rest*. The Penguin Press HC, 2011.
- 7) Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster, 1998.
- 8) Huntington, Samuel, "Sukob civilizacija" u Enes Karić, ed. *Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate*. Sarajevo: Pravni centar, 1996: 99-129.
- 9) Jones, Eric, *The European Miracle: Environments, Economies and Geopolitics in the History of Europe and Asia*, 1981.
- 10) Kenedy, Paul, *Uspon i pad velikih sila: ekonomska promena i ratovanje od 1500. do 2000*. Beograd: CID, 2003.
- 11) Kuran, Timur, *The Long Divergence: How Islamic Law Held Back the Middle East*, Princeton University Press, 2010.
- 12) McNeill, William H., *The Rise of the West: A History of the Human Community*, University of Chicago Press, 1992.
- 13) Morris, Ian, *Why the West Rules—For Now: The Patterns of History, and What They Reveal About the Future*, 2010
- 14) Nasr, Syed Husein, "Dekadencija, devijacija i renesansa u kontekstu savremenog islama" *Islamska misao* 92: 9-12.
- 15) Pomeranz, Kenneth, *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*, 2000.
- 16) Yoffee, Norman i George L. Cowgill, *The Collapse of Ancient States & Civilizations*. University of Arizona Press, 1991.

Silabus

Predmet:	<i>Odabrane teme iz islamske civilizacije</i>
Godina studija:	VII
Semestar:	XIII/XIV
Sati:	2+1+1
ECTS:	10
Status:	Izborni
Nosilac predmeta:	Doc. dr. Ahmet Alibašić

Sadržaj predmeta: U okviru ovog predmeta detaljno se proučava nekoliko centralnih tema iz islamske historije i civilizacije u namjeri da se studente ohrabri da iznova propitaju općeprihvaćena shvatanja o tim temama. Teme će biti birane u zavisnosti od profila i interesa studenata a obuhvatat će pitanja kao što su rat i mir u ranoj historiji islama, nemuslimani u muslimanskim društvima, žena u muslimanskim društvima, legitimiranje vlasti u islamskoj misli, islamske ekonomske, političke i društvene institucije, muslimanski doprinos svjetskoj civilizacijskoj baštini, islamska komponenta evropskog identiteta, obnoviteljski pokreti i slično.

Ciljevi predmeta su: Ovaj predmet ima za cilj osposobiti studenta da:

- Samostalno istražuje različita pitanja iz domena studija islamske civilizacije;
- Kritički procjenjuje savremene teze o islamskoj civilizaciji;
- Samostalno artikulira znanstveno utemeljene stavove o prijepornim pitanjima studija islamske historije i civilizacije

Oblik nastave: 2 sata predavanja, dva sata seminara/vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita. Obavezno prisustvo nastavi: 90%.

Način ocjenjivanja i rezultati: Učešće/zadaće u nastavi: 20%; esej: 20%; testovi 20%; završni ispit 40% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Rat i mir u ranoj historiji islama
2. Legitimiranje vlasti u klasičnoj islamskoj misli
3. Političke institucije u muslimanskoj historiji
4. Ulema i vjerske institucije do 1800.
5. Klasične muslimanske obrazovne institucije

6. Rekapitulacija/Test
7. Nemuslimani u tradicionalnim muslimanskim društvima
8. Žena u tradicionalnim muslimanskim društvima
9. Ekonomske institucije u islamskoj civilizaciji
10. Suvremeni trendovi u islamskoj umjetnosti
11. Islamska umjetnost danas
12. Kultura zabave i odmora u muslimanskim društvima
13. Islamska komponenta evropskog identiteta
14. Islamska komponenta evropskog identiteta
15. Rekapitulacija

Literatura:

Obavezna

- 1) Braude, Benjamin i Bernard Lewis. *Kršćani i jevreji u Osmanskoj državi: funkcioniranje jednog pluralnog društva*, Sarajevo, CNS, 2009.
- 2) Bulliet, Richard W., *The Case for Islamo-Christian Civilization*, New York, Columbia University Press, 2004.
- 3) *Encyclopaedia of Islam*, sva tri izdanja. Leiden, Brill.
- 4) Esposito, John L., *Oxford Encyclopedia of the Islamic World*, New York, Oxford University Press, 2009, izbor tekstova na bosanskom jeziku.
- 5) Lapidus, Ira, *Historija islamskih društava*, Sarajevo, Libris, u pripremi.
- 6) Turkiye Diyanet Vakfi, *İslam Ansiklopedisi*, izbor tekstova na bosanskom jeziku.
- 7) Voll, John O., *Islam: Continuity and Change in the Muslim World*, 2nd ed., Syracuse: Syracuse University Press, 1994.

Dopunska

- 1) Khadduri, Majid, *War and Peace in Islam*. John Hopkins Press, Richmond, 1962.

3.5. Uvjeti i načini studiranja

Doktorski studij na Fakultetu islamskih nauka realizira se unutar akademske godine koja prema odredbama Univerziteta u Sarajevu odnosno Fakulteta islamskih nauka počinje 1. oktobra tekuće a završava 30. septembra sljedeće kalendarske godine. Nastava se organizira po semestrima odnosno prema predviđenome nastavnom planu i programu. U prvoj godini studija naglasak je stavljen na predavanja, vježbe i konsultacije kako bi se studenti upoznali s najznačajnijim suvremenim teorijskim postignućima unutar temeljnih islamskih nauka i kako bi mogli lakše izabrati znanstvenu oblast unutar koje će vršiti znanstvena istraživanja i pisati svoju disertaciju. U drugoj i trećoj godini važnu ulogu imaju mentor i student budući da skupa učestvuju u odabiru znanstvene oblasti, izbornih predmeta, tema i izrade samostalnih pisanih radova te izboru teme za izradu doktorske disertacije. Student može prenijeti u narednu godinu studija najviše jedan nepoložen ispit, pod uvjetom da nepoloženi predmet koji se prenosi u narednu studijsku godinu nije preduvjet za slušanje drugog predmeta u narednoj studijskoj godini.

3.6. Način završetka studija i uvjeti prijave teme doktorske disertacije.

Uvjeti i način odbrane doktorskoga rada

Tokom druge godine studiranja student, u dogovoru s mentorom i u skladu sa izabranom znanstvenom oblašću, predlaže Vijeću doktorskog studija odnosno Vijeću Fakulteta temu i sinopsis doktorske disertacije kao i radnu bibliografiju o izabranoj temi. Temu doktorskog rada odobrava Vijeće fakulteta. Izradu radne verzije doktorske disertacije prati i usmjerava mentor koji je dužan, nakon što kandidat dostavi radnu verziju projekta doktorske disertacije sekretaru Vijeća studija, zakazati prezentaciju radne verzije projekta doktorske disertacije. Uvjeti i procedure odbrane radne verzije doktorske disertacije kao i njene javne odbrane regulirani su članovima 41. do 49. Pravila studiranja za treći ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu.

Doktorski studij se završava kada kandidat ispuni sve uvjete (položi ispite, napiše samostalne radove, napiše i odbrani disertaciju, tj. sakupi ukupno 180 ECTS bodova). Nakon svega toga slijedi promocija kojom doktorand stječe naziv doktora islamskih nauka s naznakom uže znanstvene oblasti unutar koje je napisao i odbranio doktorsku disertaciju.

3.7. Dužina trajanja studija

Maksimalna dužina trajanja studija od početka do završetka doktorskoga studija i postizanja akademskog stupnja doktora nauka je pet (5) godina.

4. UVJETI IZVOĐENJA NASTAVE

4.1. Mjesto izvođenja nastave

Doktorski studijski program iz islamskih nauka izvodi se u prostorijama FIN-a, Čemerlina, 54, 71000 Sarajevo, BiH.

4.2. Rukovođenje doktorskim programom

Doktorskim studijem rukovode:

Vijeće doktorskog studija odgovorno je za realizaciju studijskoga programa i prati kvalitet predavanja. Svoj rad organizira u okviru redovno zakazanih sjednica. Vijećem predsjedava rukovodilac Vijeća doktorskog studija. Sjednica Vijeća može se održati ako je na njoj prisutno više od polovice ukupnog broja članova. Vijeće odluke donosi natpolovičnom većinom ukupnog broja članova.

Rukovodioca studija na prijedlog Vijeća doktorskog studija imenuje dekan iz reda redovnih profesora. U suradnji s Vijećem za doktorski studij, predsjednik Vijeća studija odgovoran je za sadržajni dio predloženoga programa, njegove dopune i promjene. Rukovodilac Vijeća predstavlja Studij i rukovodi njegovim radom, saziva i vodi sjednice Vijeća doktorskog studija, potpisuje i provodi odluke Vijeća, te po potrebi obavlja konsultacije s mentorima i studentima.

Vijeće Fakulteta, koje nadzire pravilno i cjelovito izvođenje studijskoga programa, donosi odluke vezane za strukturu i sadržaj programa, odobrava teme za pisanje odnosno odbranu disertacije.

Mentor se brine za konkretni studij pojedinog studenta prateći njegov rad, obavljajući konsultacije, kreiranjem i organiziranjem izbornog dijela programa u dogovoru sa studentom nakon izbora znanstvene oblasti, kao i na druge načine koji doprinose kvalitetnijem okončanju studija onih studenata koji su im povjereni.

4.3. Ugovorni odnos između studenata i nositelja doktorskoga studija

Prilikom upisa Fakultet islamskih nauka kao nositelj (organizator) studija sklapa sa studentom ugovor kojim se reguliraju prava i obaveze učesnika u doktorskom studiju. Osoba stječe status studenta tek nakon potpisivanja ugovora o međusobnim pravima i obavezama, te nakon uplate ugovorenih novčanih obaveza i preuzimanja indeksa.

4.4. Nastavnici i suradnici koji će sudjelovati u izvođenju nastave

Nastavu na doktorskom studiju izvodit će sljedeći nastavnici i saradnici:

Redovni profesori

Prof. dr. Enes Karić

Prof. dr. Rešid Hafizović

Prof. dr. Adnan Silajdžić

Prof. dr. Mehmed Kico

Prof. dr. Džemal Latić

Vanredni profesori

Prof. dr. Zuhdija Hasanović

Prof. dr. Dževad Šošić

Prof. dr. Samir Beglerović

Prof. dr. Almir Fatić

Prof. dr. Ahmet Alibašić

Prof. dr. Mustafa Hasani

Docenti

Doc. dr. Orhan Bajrektarević

Doc. dr. Nedim Begović

Doc. dr. Amrudin Hajrić

Doc. dr. Zehra Alispahić

Doc. dr. Kenan Musić

Doc. dr. Amira Trnka

Asistenti

Dr. dr. Orhan Jašić

Mr. Senad Ćeman

Mr. Muhamed Fazlović

Samedin Kadić, MA

Vanjski saradnici

Prof. dr. Enes Ljevaković

Prof. dr. Dževad Hodžić

Prof. dr. Nedžad Grabus

Prof. dr. Nusret Isanović

Prof. dr. Fuad Sedić

Prof. dr. Šefik Kurdić

4.5. Broj studenata koji se mogu upisati na doktorski studij

Minimalan broj studenata u jednoj godini doktorskog studija je 5 (pet), ukupno 15 (petnaest) u trogodišnjem programu.

4.6. Procjena troškova studija po studentu

Procjena je da bi ukupni trošak izvođenja doktorskoga programa, na osnovi 10 studenata u tri godine studija, iznosio ukupno 140.044, 00 KM, odnosno 14.044, 00 KM po studentu za tri

godine studija, po studentu godišnje 4.680, 00 KM. Upravni odbor će za svaku generaciju utvrditi visinu troškova studija.

4.7. Finansiranje doktorskog studija

Doktorski studij finansira se iz školarine koju plaćaju studenti, fondova i drugih regularnih izvora finansiranja. Fakultet može umanjiti troškove onim studentima koji učestvuju u nastavi na dodiplomskome studiju, koji se posebno angažiraju na organizaciji simpozija i drugih znanstvenih skupova od posebnoga značaja za Fakultet, odnosno onima koji na druge načine učestvuju u djelatnosti i akademskoj afirmaciji Fakulteta.

4.8. Kvalitet doktorskog studija

Primarni način praćenja kvaliteta i uspješnosti izvođenja studijskoga programa je redovna studentska evaluacija. Oni će putem semestralnih studentskih anketa vrednovati rad svih nastavnika odnosno njihov odnos prema nastavi i studentima, te funkcioniranje rada biblioteke i čitaonice te efikasnost menadžmenta fakulteta. U tom procesu važnu ulogu ima Vijeće doktorskog studija, koje mora barem jedanput u semestru izvijestiti Vijeće Fakulteta o ostvarenim ciljevima doktorskoga programa, kvaliteti programa i njegove realizacije, dati prijedloge za poboljšanje programa i modaliteta njegove primjene. Naravno, kada se za to steknu uvjeti bit će provedena i vanjska evaluacija cjelokupnog doktorskog studija, od načina njegove realizacije pa do uspjeha pojedinih kandidata.

5. NAPOMENA

U izradi *Plana i programa za doktorski studij iz islamskih nauka* koristili smo metodologiju univerziteta odnosno fakulteta iz našega okruženja pa i šire, koji imaju relativno veliko iskustvo u organiziranju redovnih doktorskih studija u skladu s Bolonjskim procesom. Naravno, prilikom njegove izrade unijeli smo određene novine koje sutra mogu biti od koristi drugima u pripremanju i izradi sličnih studijskih programa.

Budući da je riječ o novouvedenom redovnom doktorskom studiju, zamišljeno je da on bude polazna osnova za buduće studijske programe koji će u organizacijskom, sadržajnom, metodološkom i nastavničkom smislu biti obogaćivani i dograđivani u skladu s promjenama koje su u djelatnosti i razvoju svake odgojno-obrazovne ustanove, pa tako i Fakulteta islamskih nauka, neumitne i prirodne, kao i u skladu s projekcijom razvoja vjerskog života odnosno visokog obrazovanja u institucijama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, a sve u namjeri da bi osigurali njihovu dinamičnost, angažiranost, aktuelnost, akademsku prohodnost i posebno praktičnu primjenjivost.

U Sarajevu, 6. 12. 2015.

Predsjednik Vijeća dokorskog studija:

Prof. dr. Adnan Silajdžić s.r.
